

UUSI JULKISHALLINTA LIIKUNTAPALVELUISSA

Kaupunki- ja järjestötoimijoiden verkostot työelämän ulkopuolella oleville aikuisille tarjolla olevien liikuntapalveluiden tuotannossa Jyväskylässä

Jenna Koistinen

Pro Gradu -tutkielma

Kevät 2018

Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelma

Yhteiskuntapolitiikka

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän Yliopisto

Ohjaaja Tapio Litmanen

TIIVISTELMÄ

UUSI JULKISHALLINTA LIKUNTAPALVELUISSA

Kaupunki- ja järjestötoimijoiden verkostot työelämän ulkopuolella oleville aikuisille tarjolla olevien liikuntapalveluiden tuotannossa Jyväskylässä.

Jenna Koistinen

Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelma / Yhteiskuntapolitiikka

Pro Gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän Yliopisto

Kevät 2018

Ohjaaja Tapio Litmanen

Sivumäärä 115, liitteitä 2

Tämän kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden pro gradu -tutkielman tehtävänä on selvittää, ilmeneekö uuden julkishallinnan (New public governance) ja verkostohallinnan (network governance) mukaisia verkostorakenteita liikuntapalveluja tarjoavien organisaatioiden keskuudessa Jyväskylässä. Näitä verkostoja etsitään kaupungin ja paikallisen järjestösektorin omasta työskentelystä sekä niiden väliltä. Tarkastelun kohteena ovat toimijat, jotka työskentelevät työelämän ulkopuolella olevien aikuisten parissa ja tuottavat heille liikuntapalveluja. Yrityssektori on jätetty tutkimuksen ulkopuolelle sen laajuuden vuoksi. Verkostojen lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan, millaisia liikuntapalveluita työelämän ulkopuolella oleville aikuisille on olemassa sekä kuinka olemassa olevia verkostoja ja liikuntapalveluja tulisi jatkossa kehittää.

Tutkimus on toteutettu laadullisin menetelmin. Tulosten analyysimenetelminä on käytetty teoriaohjaavaa sisällönanalyysia sekä verkostoaanalyysia kuvantamaan löydettyjä verkostoja. Tutkimuksen empiirinen aineisto on kerätty kahden puolistrukturoidun ryhmähaastattelun avulla, joista toinen järjestettiin kaupungin ja toinen järjestöjen toimijoille. Tutkimuksessa haastateltavat henkilöt on valittu työelämän ulkopuolella olevien aikuisten parissa työskentelevistä kaupungin ja järjestöjen työntekijöistä. Haastattelujen lisäksi aineistona on käytetty haastateltavien verkkosivuja, Jyväskylän kaupungin strategia-asiakirjoja sekä muuta taustatutkimusta.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että jokaisella haastateltavalla on olemassa uuden julkishallinnan mukaisia verkostoja Jyväskylässä. Tulosten mukaan toimijoiden verkostot olivat muodoltaan yleensä vakiintuneita tai vaihtuvia, jotka nousevat mm. paremman palveluohjauksen, resurssien käytön, päällekkäisyyksien purkamisen ja tiedonkulun kehittämisen tarpeista. Molempien sektoreiden haastatteluista nousi esille muutamia tahoja yhdistäviksi linkeiksi toimijoiden välille. Haastatteluista nousi esille myös tutkimuskysymysten ulkopuolisia teemoja, jotka on myös esitelty tuloksissa. Olemassa olevat liikuntapalvelut kohderyhmälle koettiin toimiviksi ja riittäviksi, mutta ongelmia nousee palveluita ympäröivistä toiminnoista ja rakenteista. Tällaisia ongelmia olivat mm. tiedon puute, tiedonkulun ongelmat, resurssien puute, kiinnostuksen puute ja toiminnan jatkuvuuden ongelmat. Tulokset ovat monilta osin linjassa aiemman tutkimuksen kanssa.

Avainsanat: kunta, kolmas sektori, työttömät, liikunta, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, uusi julkishallinta, verkostohallinta, palveluohjaus, palveluketju

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	2
2. VERKOSTOT UUDEN JULKISHALLINNAN KESKIÖSSÄ	8
2.1 Hallinnosta uuteen julkishallintaan	8
2.2 Verkostot ja verkostohallinta	15
2.3 Teorioiden käyttökelpoisuus tutkimuksen viitekehyksessä	19
3. LIIKUNTAPOLITIikka OSANA YHTEISKUNTAPOLITIikkaA	21
3.1 Työttömät, työkyvyttömät sekä työelämän ulkopuolella olevat työkäiset aikuiset	23
3.2 Terveyttä edistävä liikunta	27
3.3 Valtion ohjaukskeinot aikuisten terveyttä edistävän liikunnan kehittämiseksi	29
4. VERKOSTOT, STRATEGIAOHJAUS JA LIIKUNNAN PALVELUKETJUT JYVÄSKYLÄN KAUPUNGISSA	39
4.1 Uusi julkishallinta ja verkostot Jyväskylän kaupungin strategia-asiakirjoissa	41
4.2 Liikuntaneuvonta & liikunnan palveluketju	46
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	50
5.1 Haastattelun toteutus ja aineisto	50
5.2 Haastateltavat	54
5.3 Teoriaohjaava sisällönanalyysi	55
5.4 Verkostoanalyysi	58
5.5 Tutkimusetiikka	61
5.6 Laatu ja luotettavuus	61
6. TULOKSET	63
6.1 Verkostot, verkostohallinta ja verkostoanalyysi	64
6.1.1 Jyväskylän kaupungin verkostot	65
6.1.2 Jyväskylän järjestökentän verkostot	72
6.2 Työelämän ulkopuolella oleville aikuisille tarjolla olevat liikuntapalvelut	77
6.3 Verkostojen, palveluketjujen ja palveluiden kehittämisen mahdollisuudet ja esteet	86
7. POHDINTA	98
7.1. Uuden julkishallinnan mukaiset verkostot Jyväskylässä	98
7.2 Työelämän ulkopuolisille tarjolla olevien liikuntapalveluiden ominaispiirteet	102
7.3 Verkostojen ja palveluiden tulevaisuus työelämän ulkopuolella olevien aikuisten liikuntapalveluissa	106
LÄHTEET	111
LIITTEET	117

1. JOHDANTO

Pro gradu -tutkielmani tutkimuskohteena on uuden julkishallinnan sekä verkostohallinnan hallintomallien ilmeneminen Jyväskylän liikuntapalveluiden parissa. Tätä näkökulmaa tarkastelen tutkimalla sitä, miten julkis- ja verkostohallinnan mallit näkyvät osana Jyväskylän kaupungin toimialojen ja paikallisten järjestötoimijoiden omaa työskentelyä sekä osana niiden välistä yhteistyötä. Rajaan tutkimuksessani tarkasteltavat organisaatiot niihin tahoihin, jotka työskentelevät työttömien, työelämän ulkopuolella olevien sekä työkyvyttömiä työkäisten aikuisten parissa. Jatkossa kohderyhmästä käytetään selkeyttämisen vuoksi vain käsitettä työelämän ulkopuolella olevat, joilla tarkoitan niin työttömiä, työkyvyttömiä sekä muita työelämän ulkopuolella olevia aikuisia. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan, millaisia liikuntapalveluita työelämän ulkopuolella oleville aikuisille on tarjolla, kuinka verkostoja, palveluita ja palveluketjuja voisi kehittää ja mitkä ovat mahdollisuudet ja haasteet näille toivotuille kehitystoimille Jyväskylässä.

Tälle tutkimukselle on tarvetta, sillä liikuntapalveluiden verkostojen tutkimusta on Suomessa tehty vähän (ks. esim. Jokijärvi 2013), mutta ei lainkaan aikuisten näkökulmasta. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa hallinnon tarkastelu on perusteltua ja merkittävää, sillä hallinnon rakenteet vaikuttavat kokonaisvaltaisesti kaiken yhteiskuntapolitiikan toteutukseen. Liikunnan tutkimus yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta on myös tärkeää, koska sen terveyttä edistävät vaikutukset ulottuvat laaja-alaisesti yksilöihin ja yhteiskuntaan (OKM julkaisuja 2017:40, 9).

Tutkimuksen viitekehyksenä oleva uusi julkishallinta (New public governance) on hallintomalli, joka on kehittynyt perinteisen byrokraattinen hallinnon ja uuden julkisjohtamisen seurauksena. Se on edeltävien hallintomallien hybridi, mutta se täydentää edeltäjiään myös uusilla ratkaisuilla. Uuden julkishallinnan ydinidea on hyödyntää hallinnon ulkopuolisia verkostoja ja tahoja omassa palveluntuotannossa, jolloin toiminnan resurssiulottuvuus kattaa koko yhteisön ja toimintaympäristön resurssit. Palveluiden kehittämisessä ja tuotannossa on tärkeää tehdä yhteistyötä ja luoda organisaatioiden välille uudenlaisia suhteita ja palvelujärjestelmiä. Hallinnan onnistumisen nähdään riippuvan yhteistyön onnistumisesta. (Anttiroiko ym. 2007; Hakari 2013.) Näiden verkostoja ja yhteistyötä korostavien elementtien vuoksi uusi julkishallinta vastaa erinomaisesti tutkimuskysymyksiä tarkasteluun.

Toinen tarkasteltava teoria on verkostohallinta (Governance network tai network governace), jonka ideologia on hyvin samankaltainen kuin uudessa julkishallinnassa. Verkostohallinnan mukaan yhteiskunnalliset prosessit ovat tehokkaampia, jos verkostoihin otetaan mukaan käsiteltävän asian kannalta merkittäviä ja vaikutuksen kohteena olevia ryhmiä sekä organisaatioita. Kun verkostoon osallistuu moninaisesti sidosryhmiä, päätöksentekoprosessi pyrkii parantamaan julkisen politiikan ja hallinnon demokraattista legitimitettä. (Sorensen & Torfing 2008, 4.) Uuden julkishallinnan ja verkostohallinnan hallintomallit antavat hyvän viitekehyksen tälle tutkimukselle, kun kartoitetaan Jyväskylän kaupungin ja paikallisten järjestöjen yhteistyöverkostoja liikuntapalvelujen tuotannossa. Verkostohallinnasta, uudesta julkishallinnasta sekä kuntien muuttuneista hallintorakenteista on tehty useita tutkimuksia sekä opinnäytetöitä. Mikään niistä ei ole rajautunut käsittelemään liikuntapalveluiden järjestämistä kyseisten hallintoperiaatteiden mukaisesti, kuten tässä tutkimuksessa. Aiemmat tutkimukset kuitenkin osoittavat, että uuden julkishallinnan ja verkostohallinnan mukaista toimintaa on olemassa jo laajasti eri toimialoilla. Hallintomallit ja teoriatausta esitellään tarkemmin luvussa 2.

Tutkimuksen kohderyhmän rajaaminen juuri työelämän ulkopuolella oleviin aikuisiin on ollut harkittu ja tietoinen valinta. Yleisesti aikuisliikuntaan panostetaan vähemmän resurssi- ja strategiatasolla, kun lasten ja nuorten sekä ikääntyneiden liikunta vievät valtaosan resursseista niin kunnissa, valtiolla kuin järjestöissäkin. Esimerkiksi vuonna 2016 valtion hankeavustuksista 11,1 miljoonaa euroa kohdistettiin lasten ja nuorten liikuntaan, kun työikäisten liikuntaan kohdistettiin vain 3,1 miljoonaa euroa. (Rikala 2016, 5-10.) Suomessa valtion tasolla tehtävän liikuntapolitiikan painopiste on ollut lasten ja nuorten liikuttaminen sekä tasa-arvoisten liikuntamahdollisuuksien tarjoaminen kaikille (OKM työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:89-10). Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa aikuisille suunnattu liikuntapalveluiden tuotanto ja rahoitus ovat jääneet liian vähälle huomiolle ja yleinen oletus on, että työikäiset aikuiset pystyvät kustantamaan liikunnan harrastamisen itse. Siksi erityisen heikossa asemassa ovat juuri työelämän ulkopuolella olevat aikuiset, joille liikunta olisi tärkeää, mutta sen rahoittaminen on usein mahdotonta. Tämä asettaa kohderyhmän aikuiset eriarvoiseen asemaan, mikä on yksi syy, minkä vuoksi olen kiinnostunut työelämän ulkopuolella oleville tarjolla olevien palveluiden tasosta ja verkostoista niiden takana.

Kohderyhmän parissa tulee tarkastella useita erilaisia ilmiöitä, kuten työttömyyden syitä, työttömyyden vaikutuksia yksilölle sekä työttömien ominaispiirteitä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän tutkimuksen mukaan työttömyys vaikuttaa heikentävästi niin terveyteen kuin hyvinvointiin. Työttömyys ja huono terveys vaikuttavat toinen toisiinsa, sillä työttömät ovat useasti sairaampia kuin työlliset, mutta huono terveys aiheuttaa myös työttömyyttä. Työelämän ulkopuolella olevien ja työllisten välisiin terveyseroihin vaikuttavat terveydenhuollon palvelujärjestelmät, sillä työttömät ovat työterveyshuollon ulkopuolella. Perusterveydenhuollon palveluiden saatavuus on heikompaa, mikä on merkityksellistä myös tämän tutkimuksen kannalta. Työelämän ulkopuolella olevilla voi olla vaikeuksia päästä myös muihin julkisen sektorin palveluihin, kuten liikuntapalveluihin. Työttömyyden ja terveyden välillä on nähty olevan yhteys molempiin suuntiin ja työttömillä terveydentila on yleensä huonompi kuin työllisillä, ja huonon terveydentilan on nähty vaikuttavan negatiivisesti työllistymiseen. Työttömillä on enemmän pitkäaikaissairauksia ja heidän toimintakykynsä voi heiketä nopeammin kuin työtä tekevillä. Vaikuttavia tekijöitä ovat alkoholin kulutus, sukupuolierot, ikä, uudelleen työllistymisen mahdollisuus, taloudelliset vaikeudet, työttömyyden kesto sekä henkilökohtaiset ominaisuudet. (Aalto ym. 2008, 9-11; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

Työttömyys on yksilön hyvinvointiin kohdistuvia haasteita laajempi yhteiskunnallinen ongelma. Suomi on kärsinyt normaalia korkeammasta työttömyydestä koko 2010-luvun alkupuoliskon, mikä sai alkunsa vuonna 2007 alkaneesta maailmanlaajuisesta finanssikriisistä (Lehtinen 2013). Vuosi vuodelta työttömyys on pikkuhiljaa taittunut, mutta Jyväskylässä työttömyysaste on edelleen yksi Suomen korkeimpia. Tilastokeskuksen mukaan joulukuussa 2017 koko Suomen työttömyysaste on ollut 8,4 prosenttia, kun Jyväskylässä se on ollut jopa 14,1 prosenttia, joka vastaa 9 607 työtöntä henkilöä (SVT 2017, työvoimatutkimus). Tästä luvusta pitkäaikaistyöttöminä on ollut 2 397 henkilöä, vamman tai pitkäaikaissairauden takia työttöminä 939 henkilöä, alle 25-vuotiaista työttöminä 1 914 ja yli 50-vuotiaista työttöminä 2 726 henkilöä. (Jyväskylän kaupunki 2018, elinkeino ja työmarkkinat.) Näiden työttömyyttä koskevien elementtien lisäksi terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan käsite sekä valtion ohjauskeinojen rooli yhteistyön ja verkostojen kehittämisessä liikunnan hallinnonalalla avaavat yhteiskunnallisia olosuhteita mistä tämä tutkimus nousee. Esimerkiksi valtion ohjauskeinojen tarkastelu on tärkeää, sillä se määrää paljolti kunnissa tehtävän liikuntapolitiikan käytäntöjä. Näitä aiheita tarkastellaan syvemmin luvussa 3.

Tutkimuksen kannalta on tärkeää tarkastella aihepiiristä tehtyä aiempaa tutkimusta, jota ei kokonaisuudessaan ole kovin runsaasti. Kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyötä Suomessa on tutkittu muun muassa kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta KANEn toimeksiannosta. Kuntien ja järjestöjen välisen yhteistyön kehityssuunnista tuli vuonna 2015 toteutetussa tutkimuksessa monenlaisia tuloksia. Verkostohallinnan käytäntöjen nähtiin monelta osin olevan vielä keskeneräisiä, mutta vastauksista nousi esille yksimielisyys yhteistyön merkityksestä ja sen kehittämistä tulevaisuudessa. Suurin osa vastaajista koki, että kunnat edelleen tarvitsevat järjestöjen tuottamia palveluja. Suurimpina esteinä yhteistyön kehittämisen tiellä nähtiin järjestöjen taloudelliset resurssit, henkilöstöresurssit sekä toimijoiden ikääntyminen ja nuorien toimijoiden puute. Tällä hetkellä eniten yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa tehdään sosiaali-, terveys- ja sivistystoimissa. Tutkimuksessa oli myös kysytty kenelle sektoreiden yhteistyön tekeminen ja edistäminen kuuluu ja vastaukset tähän olivat yksimielisiä: molemmille toimijoille yhtä paljon. (Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta 2015, 4–13.)

Toinen kuntien ja järjestöjen välisiä verkostorakenteita sekä yhteistyömahdollisuuksia tutkinut taho on Liikunnan ja kansanterveyden edistämissektori LIKES. He ovat koonneet terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan (TEHYLI) toimijakartoituksen, jonka päämääränä oli tarkastella liikunta- ja kansanterveysjärjestöjen terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan toimintoja sekä toimintojen kohderyhmiä. Tutkimus näkee terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan kohderyhmänä kaikki suomalaiset ja sen toiminnot niin moninaisina, että useat erilaiset kansalaisjärjestötkin kuuluvat sen piiriin. Kartoitukseen osallistuneista liikuntajärjestöistä 75 prosenttia ja kansanterveysjärjestöistä kaikki olivat sitä mieltä, että terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan mahdollisuuksien toteuttaminen kuuluu heidän tehtäviinsä. Kartoituksessa nosti esille seuraavat seitsemän edellytystä mitä ilman järjestöjen toiminta ei olisi mahdollista: taloudelliset resurssit, toimijoiden määrä ja osaaminen, tilat ja olosuhteet, viestintä, yhteistyö, rakenteet ja toiminnan kehittäminen sekä seuranta ja arviointi. Myös verkostojen ja niiden luomisen merkitys nousi esille, ja poikkialhallinnollisen yhteistyön sekä paikallisten liikunnan palveluketjujen kehittämistä pidettiin tärkeinä. Kansalaisjärjestöjen edellytyksissä järjestää TEHYLI-toimintaa ilmeni puutteita varsinkin liikuntatilojen esteettömyydessä ja saatavuudessa sekä kansanterveysjärjestöjen taloudellisissa resursseissa. (Kauravaara & Koivuniemi 2016, 16; 30–43.)

Myös verkostojen ja yhteistyön onnistumisen esteitä on tutkittu aiemmin, josta yksi esimerkki on Taloustutkimus Oy:n tekemä selvitys kansalaisjärjestöjen taloudellisten toimintaedellytysten nykytilasta vuonna 2016. Useasti verkostoitumisen esteenä on järjestötoimijoiden resurssien niukkuus ja selvityksen mukaan taloudelliset toimintaedellytykset ovat järjestökentällä hyvin erilaiset kuin kaupunkiorganisaatioissa, mikä luo niille erilaisia merkityksiä. Järjestöjen saamat tärkeimmät lahjoitus- ja tukimuodot ovat kertalahjoitukset ja jäsenmaksut, mutta tutkimukseen vastanneista kolme prosenttia ilmoitti, ettei heillä ole ollenkaan varainhankintaa. Jäsenmaksujen tärkeys on kuitenkin vähentynyt vuosien saatossa, niin kuin on julkisen rahoituksenkin. Järjestöt aikovatkin panostaa tulevaisuudessa kertalahjoitusten saamiseen sekä yritys yhteistyön lisäämiseen. (Taloustutkimus Oy 2016.) Varainhankinnassa yksityisrahoituksen kehittämisen kannalta suurimmat haasteet ovat yhä sisäisiä ja liittyvät vähäisiin henkilöresursseihin, taloudellisiin resursseihin sekä järjestöjen julkisuuskuvaan, näkyvyyteen ja tunnettavuuteen. Järjestöjen ulkopuolisista haasteista esiin nousee selvimmän yleinen taloustilanne, mutta myös kilpailu muiden järjestöjen kanssa resursseista on lisääntynyt ja uusien rahoittajien löytäminen on hankalaa. (Taloustutkimus Oy 2016.)

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa työelämän ulkopuolella olevien aikuisten liikkumisen ja sen ympärillä olevien rakenteiden paikallisia ominaispiirteitä Jyväskylässä. Luvussa 4 esittelyssä on Jyväskylän kaupungin liikuntapalveluiden nykytilan kuvaus, missä tarkastellaan liikuntapalveluiden tuotantoa sekä koko kaupunkiorganisaation hallinnollista toimintakulttuuria. Tarkennettuna huomio keskittyy aikuisväestölle tuotettuihin liikuntapalveluihin sekä uuden julkishallinnan sekä verkostohallinnan tematiikan esiintymiseen Jyväskylän kaupungin virallisissa asiakirjoissa. Niitä ovat Jyväskylän kaupungin kaupunkistrategia, hyvinvointikertomus ja -suunnitelma, liikuntasuunnitelma sekä mielenterveys- ja päihdepalveluiden suunnitelma. Luvun lopuksi esittelyssä on liikuntaneuvonnan ja liikunnan palveluketjun käsitteet ja niiden toteutuminen Jyväskylän kaupungissa. Tämän tutkimuksen avulla saa tietoa muun muassa päätöksenteon tueksi, joka toivottavasti johtaa myöhemmin työelämän ulkopuolella olevien liikuntaa edistäviin päätöksiin Jyväskylässä.

Tutkimuksen empiirinen aineisto on kerätty tekemällä kaksi puolistrukturoitua ryhmähaastattelua, toinen Jyväskylän kaupungin organisaation toimijoille ja toinen paikallisen järjestökentän toimijoille. Haastateltavat ovat valikoituneet oman

asiantuntijapositionsa mukaan, eli he työskentelevät joko aikuisten liikuntapalveluiden tai työelämän ulkopuolella olevien aikuisten parissa tavalla tai toisella. Haastatteluissa selvitettiin, millaisia verkostorakenteita toimijoilla on jo olemassa, millaisia palveluja toimijat järjestävät työelämän ulkopuolella oleville sekä millaisia mahdollisuuksia ja haasteita heillä on toimintansa käytännöissä.

Tulokset on analysoitu teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä analyysin ja aineiston tarkastelun apuna voidaan käyttää taustateorioista esiin nousseita aspekteja. Taustateoria ei kuitenkaan sido tekemään analyysia millään tietyllä tavalla. Lisäksi tulosten analysoinnin tukena on käytetty verkostanalyysia, jossa tutkimuksessa haastateltavina olleiden tahojen verkostoja on kuvattu kaaviolla, mikä näyttää linkit eri toimijoiden välillä. Tutkimuksen toteutus sekä molemmat analyysin apuna toimineet menetelmät on esitelty luvussa 5. Tämän jälkeen vuorossa on tutkimuksen tulosten ja johtopäätösten esittely luvuissa 6 ja 7.

Johdannossa esille nostettujen nykytilan kuvausten, kirjallisuuskatsausten, aiemman tutkimuksen ja tutkimusteoreettisen lähtökohtien pohjalta tutkimuksen tutkimuskysymykset muodostuivat seuraaviksi:

Kysymys 1: Millaisia uuden julkishallinnan mukaisia verkostohallintarakenteita on olemassa Jyväskylän kaupungilla toimialojen kesken sekä kaupungin ulkopuolisien järjestötoimijoiden kanssa? Millaisia verkostohallintarakenteita paikallisilla järjestöillä on?

Kysymys 2: Millaisia ovat Jyväskylän kaupungin ja järjestösektorin tarjoamat liikuntapalvelut työvoiman ulkopuolella oleville aikuisille?

Kysymys 3: Kuinka Jyväskylän kaupungin ja järjestöjen verkostohallinnan rakenteita, kohderyhmälle tarjolla olevia liikuntapalveluita sekä palveluketjua kohderyhmän liikuntapalveluihin ohjauksessa tulisi kehittää? Mitä mahdollisuuksia ja haasteita kehittämisellä on?

2. VERKOSTOT UUDEN JULKISHALLINNAN KESKIÖSSÄ

Tässä luvussa esitetään tutkimuksen teoriaosuus, jossa lähdetään liikkeelle käsitteiden määrittelystä sekä vuosikymmenten kuluessa tapahtuneen hallinnon muutoskehityksen selventämisestä. Ensin esitellään perinteisen byrokraattisen hallinnon ja uuden julkisjohtamisen ominaispiirteitä, jonka jälkeen siirrytään uuden julkishallinnan (new public governance) määrittelyyn ja sitä koskevan tutkimuksen tarkasteluun. Toisessa alaluvussa määritellään ensin myös uuteen julkishallintaan tiiviinä osana kuuluva verkoston käsite, jonka jälkeen käsitellään verkostohallinnan (Network governance) teoriaa ja siitä käytyä tieteellistä keskustelua. Lopuksi summataan uuden julkishallinnan ja verkostohallinnan mahdollisuuksia toimia yhdessä tämän tutkimuksen viitekehyksenä.

2.1 Hallinnosta uuteen julkishallintaan

Tämän tutkimuksen ytimessä ovat hallinnon ja hallinnan käsitteet, niiden väliset erot sekä uusi julkishallinta. Sana hallinto on suomennos englanninkielisestä sanasta *Governance* (Mot-Englanti 2018). Ari Salmisen (2004) mukaan hallinto tarkoittaa niin organisaation, ryhmien kuin ihmisten organisaatioissa toteuttamaa toimintaa, joka viittaa oletukseen muodollisesta organisaatiosta, kuten virkakoneistosta. Hallinto on suunniteltua ja ohjattua toimintaa, missä mukana ovat tietyt jäsenet, joilla on ennalta määritetyt tehtävät ja vastuut. Sen avulla pyritään saavuttamaan yhteisiä tavoitteita ja saamaan asiat tehdyksi. Julkinen hallinto eroaa hallinnosta siinä, että se on pääsääntöisesti julkista eli kaikkien arvioitavissa niin toiminnan kuin ratkaisujen osalta. Julkinen hallinto myös muotoilee, selittää ja toimeenpääntee politiikkaa. (Salminen 2004, 11–13.)

Hallinnan käsitettä ovat määritelleet Anttiroiko & ym. (2007), joiden mukaan käsitteen ympärillä käytävää keskustelua käynnistyi jo 1980-luvulla, vaikka se nousi länsimaissa hallintoajattelun keskiöön vasta 1990-luvun alussa. Heidän mukaansa tärkeä tekijä hallinnan käsitteen nousemisessa, on ollut tarve löytää hallintoa dynamisempi ja laajempi käsite, mikä viittaa hallinnan toimijakentän monipuolisuuteen ja suhteiden hoitamiseen. Hallinnan käsitteellä onkin kaksi pääulottuvuutta: horisontaalinen ja vertikaalinen. Horisontaalinen ulottuvuus viittaa hallinnan avulla tehtävään yhteistyöhön eri toimijoiden, kuten yritysten ja

järjestöjen, kanssa. Yhteistyötä tehdään omien intressien edistämiseksi ja institutionaalisen toimijakentän muodostumiseksi. Vertikaalinen ulottuvuus kuvaa eri toimijoiden kanssa olemassa olevien hallintasuhteiden tasoja, eli esimerkiksi kuinka paikallistoimija tekee yhteistyötä valtiovallan tai Euroopan unionin kanssa. Tällaisista vertikaalisista suhteista käytetään yleensä nimitystä monitasohallinta. (Anttiroiko ym. 2007, 12; 164–168; 170–172.) Selventääkseen eroja hallinnon ja hallinnan käsitteiden välillä, Anttiroiko & ym. (2007) ovat koonneet yhteen käsitteiden eroja, jotka kuvataan taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Hallinnon ja hallinnan käsitteiden eroavaisuudet. (Anttiroiko ym. 2007, 168).

	Hallinto (Government)	Hallinta (Governance)
1. Valtaulottuvuus	Julkisen sääntely- ja pakko- vallan käyttö	Kehittämisen- ja aloitevallan käyttö
2. Hallinnon päätehtävä	Kollektiivisten päätösten toimeenpano	Kollektiivisten kehittämis- pyrkimysten toteuttaminen
3. Tehtäväaluepainotus	Viranomaistehtävä	Kehittämistehtävä
4. Organisoitiperiaate	Hierarkia	Verkosto
5. Julkisyhteisö toimijana	Toteuttaja	Koordinoija
6. Näkökulma prosesseihin	Hallinnon sisäiset prosessit	Hallinnon ulkoiset suhteet
7. Resurssiulottuvuus	Hallinto-organisaation omat resurssit	Koko yhteisön ja toiminta- ympäristön resurssit
8. Kansalaisten rooli	Alamainen	Aktiivinen toimija
9. Suhde yrityselämään	Sääntelyn kohde	Kumppani

Kuten taulukosta 1. ilmenee, jokaisen yhdeksän ulottuvuuden kohdalla hallinto ja hallinta poikkeavat toisistaan. Hallinto on käytännöiltään jäykempi, hierarkkiseen julkiseen valtaan perustuva malli, jossa esimerkiksi kansalaisen rooli on olla vain toimenpiteiden kohteena. Se vastaa julkisyhteisön toiminnasta ja käyttää julkista sääntely- ja pakkovaltaa. Hallinta taas toimii verkostoissa vaihtoehtona hierarkialle, missä sen tehtävä on toiminnan koordinoija eikä toteuttaja. Muiden toimijoiden rinnalla hallinta on aktiivinen toimija ja kumppani, joka käyttää kehittämis- ja aloitevaltaa enemmän kuin julkista sääntely- ja pakkovaltaa.

Ennen hallinnan nousemista julkisen hallintokäytännön keskiöön, valta-asemassa oli sosiologi Max Weberin määrittämä byrokraattinen julkishallinto, jonka avaintekijöitä ovat muun muassa lainsäädäntö, byrokratian merkitys, sitoutuminen budjetointiin sekä ammattilaisten hegemonia. Perinteinen julkishallinto sai pikkuhiljaa väistyä, sillä sen nähtiin olevan tehoton ja kykenemätön vastaamaan yhteiskunnan nopeisiin muutoksiin sekä korjaamaan itse omaa toimintaansa. Muutoksen tarpeen taustalla olivat myös yksityisen- ja yrityselämän johtamistapojen nousu sekä niiden vähittäinen integroituminen hallinnon toimintoihin. Muutosta seurannut hallintotapa on nimeltään uusi julkisjohtaminen (New Public Management). Sen ominaispiirre on oppien ottaminen yksityisen sektorin johtamistavoista ja näiden oppien siirtäminen julkisjohtamisen pariin. Näitä oppeja ovat muun muassa kuntien kilpailutukseen, ostopalveluiden kehittämiseen ja hankintaprosessien hallintaan liittyvät kysymykset. Näiden avulla pystyttiin luomaan palveluntuotantjärjestelmiä kuntiin yritysmaailman tyyllillä. (Anttiroiko 2010, 14; Klijn & Koppenjan 2012; Osborne 2006, 377–380.)

Viimeisten vuosikymmenten aikana länsimaisten valtioiden toimintaympäristöt ovat muuttuneet. Poliitikassa mukana olevien toimijoiden kentät ovat laajentuneet ja monipuolistuneet perinteisten puolueiden ja parlamentaaristen järjestelmien ulkopuolelle. Julkisen politiikan harjoittajien on tullut ottaa tämä toimijoiden moninaistuminen huomioon ja uusi julkishallinta (New Public Governance) on syntynyt vastaukseksi tähän kehitykseen sekä vastineeksi uuden julkisjohtamisen ongelmallisuudelle. Uusi julkishallinta on Stephen Osbornen määrittämä hallintateoria, joka keskittyy organisaatioiden välisiin suhteisiin sekä prosessien hallintaan. Se korostaa palveluiden vaikuttavuutta ja lopputuloksia, ja sen hallinnan ydin ei pääty vain toimien toimeenpanoon, vaan lisäksi se painottaa organisaatioiden välisten suhteiden arviointia. Myös toimijoiden välinen luottamus on tärkeää ja hallintasuhteita muodostaessa toimijat sopiva yhteistyölle sopivat säännöt, joihin vaikuttavat esimerkiksi tavoitteet ja toimintakulttuurit. (Osborne 2006, 384.)

Toisin kuin uudella julkisjohtamisella, uudella julkishallinnalla ei ole taustalla selvää teoreettista tai ideologista viitekehystä tukemassa sitä. On kuitenkin olemassa joukko periaatteita, jotka monelta osin ovat vastakkaisia uuden julkisjohtamisen taustatekijöille, kuten yhteistyö, osallistuminen ja yhdessä tuottaminen. Ero perinteisen hallinnan ja uuden julkishallinnan käsitteiden välillä taas on siinä, ketä hallinnon piirissä on. Uudessa julkishallinnassa yhteistyötä tehdään myös perinteisten hallinnon toimijoiden ulkopuolella

olevien julkisyhteisöjen kanssa, jotka nähdään kumppaneina, osallistujina ja tuottajina. Uuden julkishallinnan mukaan politiikan muotoilua ja julkisten palveluiden tuottamista on parannettava lisäämällä yhteistyötä, neuvottelua ja asian kannalta merkityksellisten sidosryhmien osallistumista. Tällaiset sidosryhmät tuovat mukanaan ideoita, tietoa ja resursseja. (Torfing & Triantafillou 2014, 12; Anttiroiko 2010, 14–17.)

Uuden julkishallinnan ominaispiirteisiin kuuluvat tiiviisti verkoston ja verkostohallinnan käsitteet (Network Governance), joita esitellään enemmän seuraavassa luvussa. Verkostojen yhteydessä uuden julkishallinnan voi katsoa viittaavan horisontaalisiin vuorovaikutuksiin, missä monenlaiset julkiset ja yksityiset toimijat eri hallinnon tasoilta sovittavat yhteen keskinäisiä riippuvuuksiaan toteuttaakseen julkista politiikkaa ja tuottaakseen julkisia palveluita. Se viittaa myös toimijoiden itsesäätelyyn verkostoissa, sekä toimintoihin, jotka viittaavat ennemminkin verkostojen johtamiseen. Vaikka hallinnon menetelmät kehittyvät tällä hetkellä uuden julkishallinnan suuntaan, ei esimerkiksi uusi julkisjohtaminen käytäntöineen ole hävinnyt minnekään. Jatkossa voi olla olemassa ennemminkin hallintotapojen hybridejä, kuin yksittäisiä hallitsevia hallintomalleja. (Anttiroiko 2010, 14–17; Klijn & Koppenjan 2012, 8; 12.)

Tutkimusta ja tieteellistä keskustelua uudesta julkishallinnasta on tehty myös kansainvälisesti. Yleensä tutkimusartikkeleiden rakenne on koostunut hallintomenetelmien muutoskehityksen tarkastelusta, jonka jälkeen empirian valossa on pohdittu uuden julkishallinnan tulevaisuutta sekä tulevaisuuden mahdollisista haasteista ja ongelmia. Torfing & Triantafillou (2014) ovat tarkastelleet uutta julkishallintaa aivan uudesta näkökulmasta, ja käyttäneet hallintomallien kuvauksessa apuna David Eastonin mallia poliittis-hallinnollisesta systeemistä. Tämä malli mahdollistaa uuden julkishallinnan olennaisten elementtien identifioimisen ja kuvailun monialaisen yhteistyön, uusien hallinnon työkalujen ja monimuotoisten vastuiden osalta. Mallissa tarkastellaan uuden julkishallinnan kokonaisuutta ja toimeenpanoa englanninkielisten termien input, withinput, output ja feedback avulla. Toimeenpanoprosessissa käytetyt termit on suomennettu seuraavanlaisesti: panos (input), väline (withinput), tuotto (output) sekä palaute (feedback). Lisäksi tutkijat ovat nostaneet esille jokaisen vaiheen kohdalta kaksi mahdollista tulevaisuuden haastetta tai ongelmaa, joita uusi julkishallinta tulee kohtaamaan. Prosessin vaiheiden ominaispiirteet ja tulevaisuuden ongelmat on koottu taulukkoon 2.

Torfin & Triantafillou (2014) mukaan uuden julkishallinnan ominaispiirre hallintoprosessiin annettavan panoksen (input) kannalta on pyrkimys lisätä osallistumisen mahdollistavia paikkoja, sekä luoda paremmat mahdollisuudet niin julkisille kuin yksityisille toimijoille keskustella muiden toimijoiden kanssa. Tarkoituksena on sitouttaa enemmän kansalaisia, eikä vain valtaeliitissä olevia sidosryhmiä. Hallinnollisen prosessin aikana käytettyä välinettä (withinput) voisi luonnehtia yhteistyöksi, minkä avulla yritetään taklata monimutkaisia politiikan ja toiminnan ongelmia. Sen tavoite on myös edistää julkisten toimijoiden keskinäisiä neuvotteluja monilla eri tasoilla muodostamalla verkostoja, kumppanuuksia sekä suhteisiin perustuvia sopimuksia. Tällaisen yhteistyön kehittämisen päämääränä on vaihtaa ja saattaa yhteen julkisia ja yksityisiä ideoita sekä resursseja. Lisäksi pidemmän ajan tavoite on johtaa molemminpuoleista oppimista ja rakentaa yhteisiä omistajuussuhteita uusiin ja innovatiivisiin ratkaisuihin. (Torfin & Triantafillou 2014, 15)

Uuden julkishallinnan seurauksena tuleva tuotos (output) varautuu kieltoihin ja auktoritatiiviseen käskemiseen sekä koskee myös uusien hallinnan työkalujen käyttöönottoa. Työkalujen päämääränä on kehittää sidosryhmien kapasiteettia ratkaista olemassa olevia ongelmia. Uuden julkishallinnan prosessin palautemekanismi (feedback) koskettaa toimijoiden perustuslaillista ja poliittista vastuuvollisuutta, mutta mahdollistaa selontekojen tekemisen myös alas- ja ylöspäin sekä horisontaalisesti. Se tarkastelee niin julkisesti annettujen mittareiden ja yhteisesti neuvoteltujen päämäärien toteutumista, jotka motivoivat myös muita toimijoita. Palautemekanismi pystyy siis yhdistämään monia eritasoisia palaute- ja seurantamittareita. Se kuinka vahvasti nämä uuden julkishallinnan elementit työntyvät liberaalien demokratioiden poliittis-hallinnollisiin systeemeihin, ei ole ennustettavissa. (Torfin & Triantafillou 2014, 15–16.)

Vaikka uuden julkisjohtamisen mallilla on potentiaalia kehittää päätöksentekoa sekä palveluiden tuotantoa, se kohtaa silti useita haasteita. Keskustelu haasteista ja ongelmista on kuitenkin pidettävä spekulatiivisena, sillä uusi julkishallinta on kehityksessään vielä hyvin varhaisessa vaiheessa. Torfin & Triantafillou (2014) ovat esitelleet näitä ongelmia edellä esitettyjen neljän päätoiminnon kautta. Panoksen (input) kohdalla on oletus, että päättäjät, yksilöt ja sidosryhmät osallistuvat aktiivisesti politiikan tekemiseen, jos heillä on siihen mahdollisuus. Tämä nostaa esiin kaksi ongelmaa: kuinka toimia, jos eri sidosryhmät eivät ole kykeneväisiä tai halukkaita osallistumaan päätöksentekoon ja yhteistyöhön? Tällöin tarvitaan lisätietoa siitä, kuinka liikuttaa ja aktivoida näitä ihmisiä. Toinen ongelma koskee

eriarvoista osallistumista, jolloin on huolehdittava, etteivät vapaaehtoiset politiikkaprosessit päädy paikallisen valtaeliitin käsiin. (Torfing & Triantafillou 2014, 14–18.)

TAULUKKO 2. Uuden julkishallinnan ominaispiirteet ja tulevaisuuden haasteet David Eastonin poliittis-hallinnollisen systeemin -mallin pohjalta (Torfing & Triantafillou 2014, 11–20).

	Uuden julkishallinnan ominaispiirteet	Ongelma 1	Ongelma 2
PANOS (INPUT)	Osallistumisen mahdollistavien areenoiden ja paikkojen laajeneminen	Kuinka toimia, jos sidosryhmät eivät ole kykeneväisiä tai halukkaita yhteistyöhön?	Kuinka käsitellä eriarvoista osallistumista?
VÄLINE (WITHINPUT)	Vuorovaikutus yhteistyössä eri tasojen ja eri organisaatioiden välillä	Prosessia ei saa ohjata ja hallita resurssirikkaampi ja enemmän valtaa omaava julkinen elin	Hallinnonalan sisällä vastaantulevat määräysten hierarkiat
TUOTTO, TYÖN TULOS (OUTPUT)	Pyrkii voimaannuttamaan ja muuttamaan sidosryhmien käyttäytymistä mm. lisäämällä heidän kykeneväisyyttä ongelmanratkaisuun	Kenellä on oikeus määrittää toiminnan ongelmat ja haluttu käytös? Kuinka määrittely tulisi tehdä?	Kun ongelmat ja halutut käyttäytymismallit on määritelty, kuinka sen jälkeen voi kehittää ongelmanratkaisukykyä ja vaikuttaa käyttäytymisen muutokseen?
PALAUTE (FEEDBACK)	Palautemekanismit on täydennetty uusilla vastuuvollisuuksien muodoilla, jotka eivät keskity vain lailliseen kontrolliin vaan organisaatiollisen oppimisen ja innovaatioiden uusiin muotoihin sekä julkisen puolen työntekijöiden motivointiin.	Päätöksentekijöillä ja julkisilla johtajilla tulee olla tietyt kriteerit antamissaan selvityksissä, jotta organisaation parissa olevat myös ymmärtävät niiden sisällön.	On riski, että useat vastuuvollisuuksien muodot voivat johtaa hallinnon ylikuormittumiseen.

Väline (withinput) sisältää vuorovaikutusta eri tasojen ja organisaatioiden välillä, jonka seurauksena esille nousee kaksi haastetta. Ensinnäkin on tärkeää, että prosessia ei hallitse julkinen resurssirikkaampi ja vaikutusvaltaisempi elin, sillä se ei edistä yhteistyötä. Toiseksi yhteistyö eri hallinnollisten tasojen välillä tietyn politiikkasektorin sisällä kohtaa usein haasteita määräysten hierarkioissa. Tämä voi johtaa siihen, että esimerkiksi ministerit

vastustavat alapuolelta tulevia uusia ideoita. Prosessin tuotoksen (output) kohdalla ongelmaksi nousee kysymykset siitä, että kenellä on oikeus määrittää mikä on ongelma, miten tulisi käyttäytyä ja toimia? Ei ole yhteisen edun mukaista, että vaaleilla valitut vallankäyttäjät määrittäisivät itse itselleen toimintaohjelmia. Haasteena onkin luoda yhteistyön menetelmiä ja instituutioita, joissa eri ryhmät voivat keskustella ongelmista ja sopia toiminnan päämääristä. Toinen ongelma nousee ongelmien ja toimintamallien määrittelyn jälkeen. Kuinka sen jälkeen voi kehittää ongelmanratkaisukykyä ja vaikuttaa käyttäytymisen muutokseen? Tässä tilanteessa julkisten johtajien tulisi käyttää apuna sidosryhmien arviointeja palveluista ja säännöksistä sekä perehtyä paikalliseen tutkimukseen. (Torfing & Triantafillou 2014, 17–19.)

Uuden julkishallinnan prosesseissa palaute (feedback) ei tarkoita enää vain esitysten antamista tai vaalien ja selonteiden kommentointia. Palautemekanismit on täydennetty uusilla vastuuvollisuuksien muodoilla, jotka keskittyvät laillisen kontrollin lisäksi oppimisen ja innovaatioiden uusiin muotoihin sekä työntekijöiden motivoimiseen. Palautemekanismeista nousee standardien ongelma, eli päätöksentekijöiden ja organisaatioiden tulisi ymmärtää vastuuvollisuus ja sen kriteerit samalla tavalla. Toisena riskinä on, että useat erilaiset vastuuvollisuuksien muodot voivat johtaa hallinnon ylikuormittumiseen. Jos päätöksentekijät ovat vastuussa politiikan ja julkisten palveluiden tuottaminen lisäksi myös laadusta, demokratiasta ja innovatiivisuudesta, joudumme tuottamaan loputtoman määrän selontekoja. (Torfing & Triantafillous 2014, 18–20.) Näihin esitettyihin ongelmiin etsitään vastauksia haastattelujen tuloksissa luvussa 6.

Uuden julkishallinnan sisällä olevaa monitulkintaisuutta on pyritty ratkaisemaan metahallinnan (metagovernance) käsitteellä, joka yksinkertaistettuna tarkoittaa hallinnan hallintaa. Se käsittää niin sanottuja yksittäisiin asioihin puuttumattomia työkaluja, kuten toiminnan vakiintunutta suunnittelua ja verkostojen rajaamista. Käytännöllisiä ja oma-aloitteisia työkaluja ovat prosessien johtaminen sekä suora osallistuminen toimintaan. Torfingin ja Triantafilloun (2014) määritelmän mukaan metahallinta on refleksiivinen, strateginen ja luontaisesti poliittinen hallintotapa, jonka tavoitteena kehittää vuorovaikutteisia poliittisia prosesseja, tuoda toimijoita yhteen, helpottaa yhteistyötä, välittää konflikteja, tukea päätöksentekoa sekä varmistaa neuvotteluratkaisujen toteutuminen. Metahallinnan haasteena on vuorovaikutteiseen hallintoon vaikuttaminen ilman, että tarvitsee palauttaa perinteisiä käsky- ja kontrollimuotoja. Siinä on kysymys

hallintoverkkojen ja muiden yhteistyöhankkeiden helpottamisesta, hallinnoinnista ja antamisesta. Se sisältää myös käytännönläheisiä ja kontekstiin perustuvia valintoja julkisten ongelmien ja tehtävien ratkaisemiseksi erityisellä hierarkian, markkinoiden ja hallinnointiverkoston yhdistelmällä. On hyvä kuitenkin huomata, että hallinta ja metahallinta käsitteinä ovat pääosin vain sanallisia keksintöjä. (Torfing & Triantafillou 2014, 20–21; Klijn & Koppenjan 2012, 8–12.)

2.2 Verkostot ja verkostohallinta

Verkostot kuuluvat tiiviinä osana edellisessä luvussa esitettyyn uuteen julkishallintaan. Verkostoja on tutkittu vuosikymmeniä, mutta 1990- ja 2000-luvulta eteenpäin verkostojen tutkimus on valtavirtaistunut. Verkostoilla tarkoitetaan toimijoiden organisointitapaa, jolla pyritään saavuttamaan yhteistyösuhteita, jotka hyödyttävät kaikkia osapuolia. Se on järjestelmänä avoin kokonaisuus, joka koostuu yksiköistä. Se on myös yhteisöllinen kokonaisuus, missä jokaisen verkoston jäsenen asema perustuu hänen suhteisiinsa verkoston muihin osapuoliin. Verkostojen etu on niiden kyky yhdistää eri toimijoiden valta-, osaamis- ja tietoresursseja yhteisesti määriteltyjen tarkoituksien toteuttamiseksi. Verkosto viittaa sosiaaliseen rakenteeseen, mikä on vastakkainen hierarkkiselle järjestelmälle sen kevyemmän sääntelyn vuoksi. Verkostoilla on aina kuitenkin olemassa jonkinlainen vähimmäisrakenne. (Eriksson 2015, 7–24; Johanson & Smedlund 2015, 235; Anttiroiko 2010, 28.)

Verkostojen rakenteita ja verkostoihin kuuluvia tahoja voi tarkastella verkostohallinnan teorian avulla. Verkostohallinta käsitteenä on monitulkintaisempi englanninkielisissä tutkimuskirjallisuudessa kuin suomenkielisessä, sillä englannissa siitä käytetään kahta eri käsitettä: *governance network* ja *network governance* (MOT-sanakirja 2018). Näistä *governance network* terminä viittaa enemmän tarkoitukselliseen, tahalliseen ja harkittuun hallintaan kuin *network governance*, mutta niitä käytetään myös toistensa synonyymeina. Näin ollen tässä tutkimuksessa puhutaan verkostohallinnasta viitaten kumpaankin englanninkieliseen termiin. Verkostohallinta on noussut tarpeesta löytää uusia tapoja hallinnoida ja vastata yhteiskuntien kompleksisuudesta, dynaamisuudesta ja sirpaloitumisesta johtuviin ongelmiin ja kysymyksiin. Yleensä verkostohallinnan kohdalla on ajateltu, että menetelmä täytyy valita sen mukaan, onko tutkimus kvantitatiivinen vai

kvalitatiivinen. Lewisin (2011) mukaan siirtyminen tämän hyödyttömän kahtiajaon yläpuolelle mahdollistaa mitä kirkkaimman tulevaisuuden verkostohallinnan tutkimukselle, kuten tämä paperi yrittää kokonaisuudessaan todistaa. (Lewis 2011, 1222; 1225.)

Verkostohallinnan käsite muodostuu kahdesta jo erikseen suuresta sateenvarjokäsitteestä, verkostosta ja hallinnasta. Näiden molempien käsitteiden alle mahtuu monenlaisia toimintoja ja eri toimijat käyttävät niitä eri asiayhteyksissä. Verkostohallinnan käsitettä käytettäessä onkin siis viitattava juuri tietynlaisiin verkostoihin ja hallinnan tiettyyn malliin. Sorensen ja Torfing (2008) ovat luoneet viisiosaisen määritelmän verkostohallinnalle, mikä pohjautuu yleisimpiin käsitteen määrittelytapoihin:

1. Operationaalisesti autonomisten, mutta keskenään riippuvuussuhteessa olevien toimijoiden suhteellisen vakiintunutta artikulaatiota
2. Jotka ovat vuorovaikutuksessa neuvottelemalla
3. Joka tapahtuu säännellyssä, normatiivisessa, kognitiivisessa ja kuvitteellisessa viitekehyksessä
4. Joka on itseohjautuva, mutta ulkopuolisten toimijoiden asettamien rajojen sisällä
5. Mikä edistää julkisen päämäärän muodostumista

Verkostohallinta ei ole millään tavalla uusi ilmiö, sillä julkista politiikkaa on toteutettu jo pitkään yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan, markkinatoimijoiden ja muiden sidosryhmien kanssa. Verkostohallinnassa yhteistyö eri toimijoiden välillä nähdään päämääränä ja keinona saada aikaan kaikkia tyydyttävä toiminnan lopputulos. Tämä toimintatapa on kehittynyt vastineeksi perinteistä hallintaa kuvaavalle hierarkkiselle, niin sanotulle top-down -tyyppiselle sekä markkinatalouden prosessien tuottamille ohjeistusmenetelmille. Verkostohallinnan legitimiteetti ja vaikuttavuus ovatkin kasvaneet viime aikoina päätöksentekijöiden silmissä aivan uudella tavalla. Poliittisessa prosessissa käsiteltävänä olevan asian kannalta merkittävien sidosryhmien mukaan ottaminen verkostohallintaan on tehnyt prosesseista tehokkaampia ja helpottanut ongelmista ylipääsyä. Kun verkostoon osallistuu moninaisesti sidosryhmiä, päätöksentekoprosessi pyrkii parantamaan julkisen politiikan ja hallinnon demokraattista legitimiteettiä. (Sorensen & Torfing 2008, 3–4; 50–60.)

Tälle teorialle luonteenomaisia ominaisuuksia ovat toimijoiden välinen riippuvuus, resurssiriippuvuus sekä erilaiset strategiset ulkoisvaikutukset. Usein yhteistyön, resurssimobilisaation ja institutionaalisten mekanismien luominen on syy kehittää

verkostohallinnan mekanismeja. Jotta verkostohallinnan päämäärät pystyvät toteutumaan, on niiden annettava muotoutua itsenäisesti. Tutkijat näkevät eri toimijoiden verkostohallinnan rakenteilla olevan yhtenäisiä ja yleistettävissä olevia ominaispiirteitä, mutta jokainen hallintaverkosto tulisi nähdä ainutlaatuisena oman aikansa tapauksena ja ympäristönsä tuloksena. Verkostohallinnan toimijat luovat itselleen yhteisesti hyväksytyjä ja sisäisiä sääntöjä, jotka ohjaavat toimijoiden tekemistä. Tällaisia ovat esimerkiksi arvot ja käytännöt. Vaikka verkostoille muodostuu virallisempia sääntöjä, ne eivät kuitenkaan tee hallintaverkostoista organisaatioita. (Sorensen & Torfing 2007, 44–45;77–79; Hänninen 2015, 262.)

Yhdysvallat on verkostohallinnan teoretisoinnin kotimaa. Yhdysvalloissa tällä teorialla on ollut vahvat juuret jo 1920-luvulta lähtien ja verkostohallinnan kehittymiseen ovat vaikuttaneet vuosikymmenten saatossa useat eri yhteiskuntatieteilijät sekä muut tieteenalat. Hännisen (2015) mukaan yhdysvaltalaisesta perinteestä on noussut kolme verkostohallinnan mallia: proaktiivinen, subaktiivinen ja reaktiivinen. Proaktiivisen tarkoitus on vahvistaa edustuksellista demokratiaa, subaktiivinen täydentää edustuksellista demokratiaa ja reaktiivinen pyrkii sääntelemään edustuksellisen demokratiaa liikkumavaraa. Tässä tutkielmassa keskitytään proaktiiviseen verkostohallintaan, mikä tarkoittaa yhteisöllisiä verkostoja, jotka edistävät yksilöiden sosiaalisia suhteita sekä poliittisia tavoitteita. Demokraattisesti proaktiivisessa verkostohallinnassa on kyse yksilöiden välisistä suhteista, mutta se on todellisuudessa enemmän kuin yksilöiden tai pienryhmien toimintaa. Siinä paras lopputulos ja tasapaino nähdään syntyvän silloin, kun eri ryhmillä ja maailmankuvilla on tasavertainen mahdollisuus kiistellä ja ottaa mittaa toisistaan. Näin ollen voidaan puhua poliittisesta pluralismista, missä julkinen toimija tai markkinat eivät toimi eri ryhmien välissä välittäjänä tai sovittelijana. Asioista sopiminen tapahtuu demokraattisessa prosessissa, jossa kaikki saavat osallistua keskusteluun ja harkintaan. Tämän mallin avulla voi varmistaa, ettei valta keskity millekään ryhmälle, minkä estäminen on verkostohallinnan tehtävä. (Hänninen 2015, 254–260.)

On tehty tutkimusta syistä, miksi verkostohallinta voi epäonnistua ja miksi jotkut verkostot eivät koskaan synnykään. Epäonnistumisella tarkoitetaan kyvyttömyyttä tarjota tehokasta hallintaa moninaisten julkisten ja yksityisten toimijoiden vuorovaikutuksessa. Usein ihmisillä on suuret odotukset koskien verkostoja ja niiden kykyä helpottaa yhteisymmärrykseen perustuvaa ja legitimoitua päätöksentekoa, joka johtaa reiluihin ja

myötämielisiin ratkaisuihin. Verkostohallinta nojautuu kuitenkin epävarmoihin sosiaalisiin ja poliittisiin prosesseihin, jotka tapahtuvat hallitsemattomissa poliittisissa ja taloudellisissa konteksteissa. Verkostohallintaan on olemassa eri lähestymistapoja, joilla on eri näkemykset verkostojen epäonnistumisen syistä. Näitä syitä ovat esimerkiksi verkostotoimijoiden konfliktit mielipiteissä, välinpitämättömyys toiminnasta, verkoston hallinnan tarpeiden ja kapasiteettien tasapainon ylläpidon ongelmat, joustavuuden puute, vakauden puute sekä kyvyttömyys sopeutua ympäristön muutoksiin. Verkostoissa hankalaa on saada eri tahoilta tulevat toimijat luottamaan toisiinsa sekä motivoida toimijat osallistumaan, sillä korkeat kustannukset ja vähäinen poliittinen valta eivät motivoi. Keinoiksi näiden haasteiden selvittämiseksi on nostettu muun muassa yleisen luottamuksen kehittäminen, yhteisten sääntöjen ja normien luominen verkoston sisällä sekä verkoston huolellinen metahallinta. (Sorensen & Torfing 2007, 95–110.)

Verkostohallinnasta on tehty kansainvälistä tutkimusta, joiden tuloksista on noussut esille verkostohallinnan tulevaisuuden ongelmia. Klijin & Koppenjanin (2012) tutkimuksen mukaan kolme erilaista yhteiskunnallista kehityskulkua vaikuttavat verkostohallintaan. Näitä kehityskulkuja ovat yhteiskunnan ja hallinnan medioituminen, riskien ja epävarmuuksien lisääntyminen yhteiskunnissa sekä uuden julkishallinnan käytäntöjen nouseminen. Medioituminen tarkoittaa eri mediakanavien vaikutusta verkostohallinnan käytäntöihin. Yksi ennakoitu kehityskulku on kasvava erikoistuminen ja eriytyminen verkostohallinnan teorian sisällä ja verkostohallinnan käsitteet tulevat käyttöön muillakin sektoreilla sekä yhdistymään muihin teorioihin. Hallintotapojen hybridejä nousee jatkossa, mikä on seurausta uuden julkisjohtamisen kriiseistä sekä lisääntyneestä yhteiskunnan haavoittuvuudesta ja systeemien riskeistä. Verkostohallinnan alla teoreetikkojen tulisi kehittää teoriapohjaa muun muassa strategisesta käyttäytymisestä, luottamuksesta, prosessien johtamisesta, kansalaisten osallistumisesta, riskeistä ja horisontaalisesta vastuuvollisuudesta. Myös Klijn & Koppenjanin tutkimuksessa keskeisiä empirisiä tuloksia ovat olleet huomiot verkostoitumisprosessien monimutkaisuudesta, verkostoitumisen ja verkostojen johtamisen tärkeydestä sekä luottamuksen merkityksestä. (Klijn & Koppenjan 2012, 5–14.)

2.3 Teorioiden käyttökelpoisuus tutkimuksen viitekehityksessä

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Jyväskylässä olemassa olevia verkostoja ja yhteistyön muotoja työelämän ulkopuolisille tarjolla olevien palveluiden parissa. Uusi julkishallinta ja verkostohallinta teorioina sopivat tutkimustehtävän avuksi vähintään hyvin. Kiinnostus tämän tutkimuksen tekemiseen on noussut muun muassa perusteluista jättää julkishallinnon verkostoja tai toimia kehittämättä resurssien rajallisuuden takia. Ajatus yhteistyöstä, tiedonkulusta ja useiden eri toimijoiden resurssien käytöstä kohderyhmän hyväksi, toimi inspiraationa teoriataustan etsinnässä. Ideaalista olisi tuottaa palveluja luomalla verkostoja ja yhteistyötä, joissa vastuu ja kulut jakautuisivat resurssien mukaan reilusti. Tällaisen uuteen julkishallintaan perustuvan mallin mukaan palveluiden tuottajalla ei ole väliä, eikä julkinen sektori ohjaa tai ole vastuussa toiminnasta. Uusi julkishallinta ja verkostohallinta teorioina sisältävät paljon samoja käsitteitä ja menevät monelta osin sisällöllisesti päällekkäin ja näin ollen myös tukevat toisiaan tässä tutkimuksessa.

Molemmissa teorioissa toimijat nähdään samalla tavalla itsenäisinä ja legitiimeinä osina verkostoissa. Teorioiden mukaan on tärkeää liittää valtava määrä välittäjänä toimivia ryhmiä yhteiskunnan hallitsemiseen, mikä tapahtuu vastuullisista toimijoista koostuvien ja itseohjautuvien verkostojen rakennelmien kautta. Teorioiden tavoitteet ja käytännöt ovat samansuuntaisia, joista esimerkkejä ovat pyrkimys vähentämään resurssien päällekkäistä käyttöä, parantaa yhteistyötä ja tiedonkulkua verkostoissa, kehittää liberaalia hallintoa sekä sopia yhteiset säännöt toiminnalle. Uuden julkishallinnan, verkostohallinnan ja tämän tutkimuksen tutkimuskysymysten välisiä rajapintoja ja yhtymäkohtia on edellisten lisäksi myös useita. Verkostojen käsite ja niiden tutkimus, vallan keskittymisen estäminen julkisen hallinnon piiriin, kaikkien yhteiskunnan toimijoiden mukaan ottaminen, julkisen vallan poistaminen toimintojen välittäjän roolista sekä verkostojen näkeminen ainutlaatuisina oman aikansa tuloksina osoittavat teorioiden käyttökelpoisuuden tässä tutkimuksessa.

Sytä sille, miksi tutkimuksen hallintoa tutkivaksi teoriaksi on valikoitunut uusi julkishallinta, eikä esimerkiksi perinteisen byrokraattisen hallinto tai uusi julkisjohtaminen, on useita. Perinteinen byrokraattinen hallinto näkee kansalaisten roolin, toiminnan organisointiperiaatteen ja julkisyhteisön roolin niin vastakkaisesti tutkimuksen omien lähtökohtien kanssa, ettei sen valinta ollut järkevää. Uusi julkisjohtaminen (new public management) ja kaupallistuminen ovat Sorensenin ja Torfingin (2008) mukaan usein vain lisänneet ja raskauttaneet hallintoa yhteiskunnissa, eivätkä poistaneet sitä kuten

tarkoituksena on ollut. Kevyempi hallinto tutkitusti edesauttaa yhteistyön ja verkostojen kehittymistä ja tämä perustelee valintaa uuden julkishallinnan ja uuden julkisjohtamisen välillä. Viimeisten vuosikymmenten aikana onkin noussut esille uusia tapoja järjestää yhteiskunnallista hallintaa, kun aiemmin vain valtio- tai markkinajohteinen vaihtoehto on nähty merkittävänä. Valtion, alueiden ja kuntien tasolla julkinen hallinto on edelleen olemassa, mutta sillä ei ole enää monopoliasemaa väestön yleisen hyvinvoinnin hallinnoinnissa, niin kuin sillä ennen oli. (Sorensen & Torfing 2008, 1–3.)

Vaikka hallintomallit ovat viimeisten vuosikymmenien aikana muuttuneet ja uusi julkishallinta sekä verkostohallinta ovat nousseet hallinnon keskiöön, vaikuttavat vanhat hallinto- ja byrokratiakäsitykset edelleen molemmissa hallintoteorioissa. Nämä hallinnon ja byrokratian muodot varmistavat kehittyneissä maissa muun muassa tasa-arvon toteutumisen, julkishyödykkeiden tuottamisen, hyvinvoinnin jakamisen sekä kansallisen kilpailukyvyn vahvistamisen. Myös kansainväliset tieteelliset artikkelit näkevät, että uusi julkishallinta tai verkostohallinta eivät tule kumoamaan perinteistä julkishallintoa ja uutta julkisjohtamista kokonaan, vaan muodostuu erilaisia hallinnollisia hybridikäytäntöjä. Julkisen hallinnon ei nähdä pystyvän perustumaan vain yhteen organisointimenetelmään ja byrokratiaa tarvitaan vielä tulevaisuudessakin. Lisäksi tulee olla tietoinen esimerkiksi verkostohallinnan rajoittuneisuudesta, sillä kaikkia ongelmia ei ole hoidettavissa verkostohallinnan avulla. (Klijn & Koppenjan 2012, 14; Anttiroiko 2007, 169; Anttiroiko 2010, 22–25;)

3. LIIKUNTAPOLITIikka OSANA YHTEISKUNTAPOLITIikkaA

Tässä luvussa on esitelty tutkimusaiheen taustalla olevia ilmiöitä. Se alkaa valtion liikuntapolitiikan, kuntien liikuntapolitiikan sekä liikuntaan tiiviissä yhteydessä olevien järjestösektorin peruselementtien kuvauksella, jonka jälkeen on esitelty tutkimusta kaupunkien ja järjestöjen välisen yhteistyön edellytyksistä. Ilmiöitä koskevan johdannon jälkeen käsitellään työelämän ulkopuolella olevia aikuisia ja työttömyyttä, terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa sekä valtion ohjaukskeinoja omissa luvuissaan. Luvun tarkoituksena on osoittaa, kuinka laaja ja moniulotteinen kokonaisuus liikunnan ja hyvinvoinnin edistäminen kohderyhmän parissa on.

Kun hallinnon näkökulmasta tarkastellaan työelämän ulkopuolella olevien aikuisten mahdollisuuksista harrastaa liikuntaa, ei huomiota kannata kiinnittää vain liikuntahallintoon tai valtakunnalliseen ja paikalliseen liikuntapolitiikkaan. Tällaisten asioiden edistäminen vaatii poikkihallinnollista ja monialaista näkökulmaa ja ymmärrystä siitä, ettei asioita voida ratkaista vain liikunnan toimijoiden kesken. Työikäisten liikkumattomuus on yhteiskunnallinen ongelma laajemmassa mittakaavassa, mihin jokainen politiikan osa-alue jollain tavalla vaikuttaa. Tällaisen poikkihallinnollisen ja monialaisen yhteistyön lisääminen on noussut esille käytännössä kaikissa valtion liikuntapolitiikkaa koskevissa asiakirjoissa, joita tämän tutkimuksen puitteissa on tarkasteltu.

Valtioneuvosto johtaa ja ohjaa yhteiskuntapolitiikan toteuttamista koko yhteiskunnan laajuisesti. Valtioneuvostolla tarkoitetaan Suomen hallitusta, joka koostuu pääministeristä ja muista ministereistä, sekä valtioneuvoston yleisistunnon ja ministeriöiden muodostamaa hallitus- ja hallintoasioiden päätöksentekuelintä (Valtioneuvosto 2018). Valtio ohjaa omalta osaltaan myös valtakunnallista liikuntapolitiikkaa sekä kunnallista terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan kehittämistyötä opetus- ja kulttuuriministeriön johdolla. Kunnilla onkin useita lainmukaisia velvoitteita huolehtia ja edistää kuntalaistensa hyvinvointia (Finlex 410/2015). Yleisesti hyvinvointipalveluissa valtio päättää toiminnan suuntaviivoista, kun kunnan tehtävänä on hoitaa käytännön toteutus. Vuonna 2015 uudistuneen liikuntalain mukaan kunnan tehtävä on luoda yleisiä edellytyksiä kunnan asukkaiden liikunnalle ja järjestää liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät

huomioon ottaen. Toteuttamisen kunnassa tulee tapahtua eri toimialojen yhteistyönä sekä kehittämällä paikallista, kuntien välistä ja alueellista yhteistyötä sekä huolehtimalla tarvittaessa muista paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin sopivista toimintamuodoista. (Finlex 360/2015.)

Järjestöjen mukaan ottaminen tähän tutkimukseen on perusteltua, sillä erilaiset liikunta- ja kansanterveysjärjestöt tavoittavat paljon vaikeissa elämäntilanteissa eläviä suomalaisia (Peltosalmi ym. 2008). Järjestöjen kenttä on monipuolinen ja esimerkiksi liikuntajärjestöjen alle luetaan kuuluvaksi niin kaikkien eri lajien lajiliitot, erityis- ja soveltavan liikunnan järjestöt, liikuntaseurat kuin liikunnan aluejärjestötkin. Kansanterveysjärjestöjen alla monipuolisuus on vielä suurempaa; voidaan tarkastella eri sairauksien potilasjärjestöjä, terveyttä edistäviä järjestöjä tai kaikkia yleishyödyllisiä järjestöjä. Kaksi kolmasosaa suomalaisista kokeekin järjestöjen tarjoaman tuen tärkeäksi oman hyvinvointinsa kannalta (Siltaniemi ym. 2011). Kohderyhmän tavoittamisessa ja liikunnan edistämässä näiden järjestöjen kautta on olemassa paljon potentiaalia.

Kuntien ja järjestöjen välisiä yhteistyön muotoja tutkineet Möttönen ja Niemelä (2005) huomauttavat, että syvällistä keskustelua kuntien ja järjestöjen välisestä yhteistyöstä ei ole käyty. Historian kuluessa myös kunnan ja järjestöjen suhteet ovat muuttuneet useaan kertaan yhteiskuntapolitiikan linjojen muuttuessa. Keskeisiä suhteisiin vaikuttaneita muutoksia ovat olleen muun muassa yleisesti siirtyminen valtiokeskeisestä politiikasta paikalliseen hyvinvointipolitiikkaan, muutokset valtiosuhteissa jakautumisessa ja kansalaistoiminnan yhteispohjan muutos. Järjestöjen rahoituksessa on siirrytty kohti uudenlaista erityis- ja hankerahoitusmallia, joissa usein on yhteistyövelvoitteita rahan saamiseksi mikä luonnollisesti on vaikuttanut kuntien ja järjestöjen suhteisiin. Voikin sanoa, että hyvinvointipolitiikan muutosten seurauksena kuntien ja järjestöjen yhteinen toiminta-alue on laajentunut. (Möttönen & Niemelä 2005.)

Kunnissa toiminnan ohjaamisessa ja kehittämislinjojen vetämisessä strategioilla on suuri merkitys ja siksi Jyväskylän kaupungin eri strategia-asiakirjoja käsitellään myöhemmin luvussa 4. Strategioita voi Möttösen ja Niemelän (2005) mukaan tehdä kahdella tavalla; rationaalisesti tai prosessuaalisesti. Rationaalisella strategialla tarkoitetaan yksinkertaistettuna sitä, että se valmistuu hierarkkisesti ylhäältä alaspäin ja sen sisältämät tavoitteet ovat käskyjä organisaatioille. Prosessuaalisessa strategiassa taas muutkin toimijat, kuten kolmas sektori nähdään voimavarana sen valmistelutyössä. Siinä yhdistyvät useiden

eri toimijoiden intressit, pyrkimys saavuttaa ymmärryksen lisääntymistä toimijoiden välillä sekä yhdessä hyväksytyjen tavoitteiden aikaansaaminen. Prosessuaalinen strategianmuodostus vastaa uuden julkis- ja verkostohallinnan periaatteita, joissa julkinen sektori ei ole hierarkkinen auktoriteetti, vaan tasavertainen yhteistyöverkoston osa muiden toimijoiden rinnalla. Tällainen prosessuaalisen ja moniäänisen strategian luominen vaatii kuitenkin panostamista molemmilta sektoreilta, eikä yhteistyön järjestäminen kunnan ja järjestöjen välille ole helppoa. Kunnan tehtävä nähdään dialogin keskustelun avaajana, kun järjestöjen tulisi pystyä huomioimaan muut toimijat oman jäsenistön lisäksi sekä hyväksyä, että myös kunta hyötyy yhteistyöstä. (Möttönen & Niemelä 2005, 94–96; 108–109)

Järjestöjen ja kuntien suhteessa leimallinen piirre onkin ollut yksisuuntaisuus, sillä järjestöt pyrkivät vaikuttamaan kuntaan ja kunnan toimintoihin, kun taas kunta pyrkii harvemmin vaikuttamaan järjestöihin ja niiden käytäntöihin. Kunnan suunnalta tulevalle myönteisellä ilmapiirillä on kuitenkin todettu olevan positiivisia vaikutuksia järjestöjen toimintaan. Tällaisissa verkostohallinnan mallin mukaisissa yhteistyörakenteissa vastuu jää silti usein vain kunnalle, ja kunnissa tulisikin kehittää johtamis- ja esimiestyössä käytettävää verkosto-osaamista. Yksi mahdollisuus järjestöillä laajentaa ja tehostaa toimintaansa, olisi lisätä yhteistyötä muiden järjestöjen kanssa. Uusia toimintatapoja tarvitaan, mutta ongelmana on usein uusien toimintatapojen siirrettävyysoongelma. Tavoitteena yleensä on hyvien käytäntöjen levittäminen, mutta usein uudistukset ovat kiinni omissa tieto- ja toimintaympäristöissään. (Möttönen & Niemelä 2005, 156; 164; 188–195.)

Tässä luvussa hyödynnetään julkaisematonta kandidaatin tutkielmaani, jossa perehdyin terveyttä edistävän liikunnan tematiikkaan kunnissa. Kandidaatin tutkielman materiaalia ja tuloksia on käytetty alaluvussa 3.2 terveyttä edistävä liikunta sekä alaluvussa 3.3 valtion ohjauskeinot aikuisten terveyttä edistävän liikunnan kehittämiseksi. (Koistinen 2015.)

3.1 Työttömät, työkyvyttömät sekä työelämän ulkopuolella olevat työikäiset aikuiset

Tässä kappaleessa esittelyssä ovat tilastokeskuksen määritelmät tutkimuksen kohderyhmälle, eli työttömille, työkyvyttömille sekä työelämän ulkopuolella oleville työikäisille aikuisille. Lisäksi tarkastelussa ovat työkyvyttömyyden syyt, työttömyysluvut Suomessa sekä työelämän ulkopuolella olevien aikuisten ominaispiirteet terveyden ja

hyvinvoinnin näkökulmista. Tilastokeskuksen mukaan työvoima kokonaisuudessaan koostuu kaikista niistä 15–74-vuotiaita henkilöistä, jotka olivat tutkimusviikolla työllisiä tai työttömiä (Suomen virallinen tilasto 2017). Työkyvyn käsite on kuitenkin hieman ongelmallinen, sillä sille ei ole olemassa yhtä eri tahojen hyväksymää määritelmää (Gould ym. 2006, 19).

Tilastokeskus määrittelee työttömän seuraavalla tavalla:

”Työtön on henkilö, joka tutkimusviikolla on työtä vailla (ei ollut palkkatyössä tai tehnyt työtä yrittäjänä), on etsinyt työtä aktiivisesti viimeisen neljän viikon aikana palkansaaajana tai yrittäjänä ja voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa. Myös henkilö, joka on työtä vailla ja odottaa sovitun työn alkamista kolmen kuukauden kuluessa, luetaan työttömäksi, jos hän voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa. Työttömäksi luetaan myös työpaikastaan toistaiseksi lomautettu, joka täyttää edellä mainitut kriteerit.” (Suomen virallinen tilasto 2017.)

Työelämän ulkopuolella oleviksi kutsutaan sellaisia henkilöitä, jotka eivät tutkimusviikolla ole olleet työllisiä tai työttömiä. Työvoiman ulkopuolella olevat jaetaan 0–14 vuotiaisiin, opiskelijoihin ja koululaisiin, vanhuuseläkkeen saajiin, työkyvyttömyyseläkkeen saajiin, omaisen tai lapsen hoitovapaalla oleviin, varusmiehiin ja siviilipalvelusmiehiin sekä muihin työvoiman ulkopuolella oleviin. (Suomen virallinen tilasto 2016.) Työkyvyttömäksi puolestaan luetaan työvoimaan kuulumattomat 15–64 -vuotiaat henkilöt, jotka pitkään jatkuneen sairauden tai vamman vuoksi eivät ole työssä tai opiskele. Työkyvyttömiksi luokitellaan myös työvoiman ulkopuoliset työkyvyttömyyseläkkeensaajat. (Tilastokeskuksen määritelmä 2017.) Tutkimuksen kohderyhmä koostuu kaikista edellä esitellyistä ryhmistä, joista jatkossa puhutaan vain työelämän ulkopuolella olevina tutkimuksen selkeyttämisen vuoksi.

Työikäisten 18–74 vuotiaiden suomalaisten työkykyä on tutkittu kansanterveyslaitoksen koordinoimassa Terveys 2000 -tutkimuksessa. Tutkimuksessa työkyvyn määritteinä on käytetty terveyttä, toimintakykyä, elintapoja, osaamista, arvoja ja asenteita, työn monia eri piirteitä sekä yksilön lähiyhteisöä ja elämäntilannetta. Työkyvyn määrittelyssä on olemassa erilaisia painotuksia sekä yhteisymmärrys siitä, että työkyky on yksilön, hänen ympäristönsä ja työnsä kokonaisuus. Työkyvyttömyyseläkkeiden myöntämisen taustalla on kuitenkin ajatus, että työkyvyttömyys johtuu sairaudesta, viasta tai vammasta. Työkyvyttömyyseläkkeiden perusteina olevissa sairauksissa on tapahtunut selvä muutos 1970-luvulta lähtien. Kun aiemmin yleisimmät perusteet työkyvyttömyyseläkkeelle olivat

verenkiertoelinten sairaudet, tuki- ja liikuntaelinsairaudet ja näistä vähäisimpänä mielenterveyden ongelmat, on 2000-luvulle tultaessa mielenterveyden ongelmat ovat selvästi suurin peruste eläkkeen saamiselle. Tässä tutkimuksessa työkyky nähdään yksilön henkilökohtaiseksi kokemukseksi ja työkyvyn on todettu vaihtelevan eri väestöryhmien välillä (Gould ym. 2006, 17–20; 34; 55).

Gouldin ym. (2006) tekemän tutkimuksen mukaan eri väestöryhmien sisällä 30–64-vuotiaissa on selviä eroja itsensä osittain tai kokonaan työkyvyttömäksi kokevien kohdalla. Sukupuolten välillä miehet arvioivat itsensä naisia useammin täysin työkyvyttömiksi. Iällä on tutkitusti vaikutusta työkykyyn ja vanhetessa ihmiset kokevat työkykynsä heikentyvän kummassakin sukupuolessa. Alueiden välilläkin oli huomattavissa selviä eroja, sillä itsensä täysin työkyvyttömäksi tunsivat vähiten Etelä-Suomessa asuvat ja yleisimmin Itä- ja Pohjois-Suomessa asuvat. Koulutustaustalla on kokemukseen selvä ero, sillä alemman peruskouluasteen käyneet miehet ja naiset kokivat itsensä vähemmän työkykyisiksi, kuin akateemisesti korkeasti koulutetut henkilöt. Vähiten työkyvyttömyyttä kokivat kokopäivätyössä olevat ja selvästi enemmän työelämän ulkopuolella olevat ryhmät. Perherakenteella on vaikutusta työkykyyn sosiaalisen tuen muodossa, ja avio- ja avoliitossa elävillä oli parempi työkyky kuin yksin elävillä, eronneilla tai leskillä, niin miehissä kuin naisissa. Työttömyyden ja työkyvyttömyyden yhteys liittyy köyhyyteen ja puutteelliseen koulutukseen. (Gould ym. 2006, 58–98, 319.)

Suomen keskimääräinen työttömyysaste vuonna 2017 oli 8,6 prosenttia ja työttömiä oli koko vuoden aikana keskimäärin 234 000 henkilöä. Joulukuussa 2017 työvoiman ulkopuolella oli yhteensä 1 423 000 suomalaista, mikä oli noin 58 000 henkilöä vähemmän kuin vuotta aiemmin. (SVT 2017, työvoimatutkimus.) Eläketurvakeskuksen tilastojen mukaan vuoden 2016 lopussa työeläkejärjestelmästä sai työkyvyttömyyseläkettä 211 000 henkilöä. Heistä 13 % sai osatyökyvyttömyyseläkettä. Taulukossa 3. on esitelty työkyvyttömyyttä aiheuttaneiden sairauksien suurimmat ryhmät. Ne olivat mielenterveyden häiriöt (42 %), tuki- ja liikuntaelinten sairaudet (27 %), verenkiertoelinten sairaudet (6 %) ja hermoston sairaudet (9 %). Mielenterveyden häiriöiden osuus on ollut suurin vuodesta 2000 lähtien. (Eläketurvakeskuksen tilastoja 11/2017.)

Eläketurvakeskuksen tekemän tutkimuksen tulosten perusteella on valikoitunut osa tämän tutkimuksen haastateltavista organisaatioista. Mielenterveyden-, tuki- ja liikuntaelinten-, hermoston- ja verenkiertoelinten tautien parissa työskentelevät tavoittavat tutkimuksen

kohderyhmää, eli työelämän ulkopuolella olevia aikuisia. Aiheiden parissa työskenteleviä on mukana niin kaupunki- kuin järjestösektorilta, joilta odotetaan nousevan esille relevantteja näkökulmia koskien esimerkiksi kohderyhmän saavutettavuutta ja liikuntapalveluiden ominaispiirteitä.

TAULUKKO 3. Työkyvyttömyyseläkkeen syyt ja saajien määrät vuonna 2016 (Eläketurvakeskuksen tilastoja 11/2017).

Syy työkyvyttömyyseläkkeeseen	%-osuus kaikista
Mielenterveyden häiriöt	42 %
Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet	27 %
Hermoston sairaudet	9 %
Verenkiertoelinten sairaudet	6 %
Muut	16 %
Yhteensä	100 % / 211 000 henkilöä

Työkyvyttömille tai siinä riskiryhmässä oleville työikäisille aikuisille on Suomessa olemassa järjestelmiä, joiden tarkoituksena on huolehtia heidän kuntoutuksestaan. Suomessa toteutetaan työeläkelakien mukaista kuntoutusta työikäisille, jonka tarkoituksena on ehkäistä työikäisen työntekijän joutumista ennen aikaisesti työkyvyttömyyseläkkeelle sekä tukea jo työkyvyttömyyseläkkeellä tai kuntoutustuella olevia palaamaan takaisin työmarkkinoille. Vuonna 2016 Suomessa oli työeläkekuntoutujia julkisella ja yksityisellä sektorilla yhteensä 15 712 henkilöä. Näistä kuntoutujista 60 prosenttia oli vähintään 45-vuotiaita ja reilu puolet heistä oli naisia. (Saarnio 2007, 7, 20–21.)

Työeläkekuntoutusta itse hakeneista 86 prosenttia ja muualta päätöksen saaneista 48 prosenttia oli vielä työelämässä aloittaessaan kuntoutuksen. Kuntoutujaryhmissä yleisin oli tuki- ja liikuntaelinten sairaus ja lisäksi kuntoutuspäätöksen työkyvyttömyyseläkepäätöksen yhteydessä saaneilla oli selvästi enemmän myös mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöitä. Kuntoutuksen keinoja ovat kuntoutusneuvonta, työpaikkakuntoutus, koulutus, elinkeinotuki tai muiden kustannusten tuki. Kuntoutuksen tyypilliset toimenpiteet ovat työkokeilu, työhönvalmennus, elinkeinotuki, kurssit tai ammattiin johtava koulutus.

Kuntoutukseen voi hakea itse tai työnantajan, työterveyshuollon, kelan tai työ- ja elinkeinotoimiston aloitteesta ja vuonna 2016 päätöksistä myönteisiä oli 82 prosenttia. Kuntoutus suunnitellaan aina yksilökohtaisesti tarpeiden mukaan. (Saarnio 2007, 8–18.)

Kun tilastojen mukaan työkyvyttömyyseläkkeen saajia on reilu 150 000 ja kuntoutukseen eläkkeensaajista ja riskiryhmässä olevista on päässyt reilu 15 000 henkilöä, tulee pohtia mitä tämä kertoo? Kuntoutuspalveluita ei ole riittävästi, eivätkä ne välttämättä tavoita kohderyhmää ajoissa. Kuntoutuksessa toimenpiteet kohdistuvat käytännössä vain uuden, sopivimman työtehtävän löytämiseen, kun tämän lisäksi voisi ja pitäisi toteuttaa myös liikuntaa sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää opastusta, mitkä tutkitusti lisäävät työkykyä. Työkyvyn kokonaisvaltaisemmalla tarkastelulla pääsisi pääsisi kohderyhmän kannalta parempiin tuloksiin, kuin ainoastaan työtehtävien räätälöinnillä.

3.2 Terveyttä edistävä liikunta

Terveyttä edistävällä liikunnalla on merkittävä rooli työelämän ulkopuolella olevien aikuisten hyvinvoinnin ja työkyvyn edistämiseksi sekä ylläpidossa. Työttömyys tai muusta syystä työelämän ulkopuolella oleminen voi heikentää yksilön kokemusta omasta psyykkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta terveydestään. Tutkimukset ovat osoittaneet, että pienituloisilla ja työttömällä on muita useammin kokemuksellista huonovointisuutta ja varsinkin he, jotka kokevat työttömyyttä, tuntevat itsensä selvästi useammin huonosuiseksi ja syrjityiksi. Näihin tuntemuksiin vaikuttavat koettu fyysinen terveys ja toimintakyky, henkinen vireys ja mieliala, taloudellinen tilanne sekä koetut läheiset ihmissuhteet. (Siltaniemi ym. 2011, 57–58.) Liikunnalla on tutkitusti positiivisia vaikutuksia näihin kaikkiin terveyden osa-alueisiin.

Olen tarkastellut omassa kandidaatin tutkielmassani (Koistinen 2015) terveyttä edistävän liikunnan tematiikkaa, mistä olen nostanut kokonaisia osia tähän lukuun sekä jäsennellyt lukua kandidaatin tutkielmani tavoin. Kandidaatin tutkielmani yksi tärkein johtopäätös oli, että liikunta on yksi tärkeimmistä keinoista jolla yksilö voi edistää omaa terveyttään ja hyvinvointiaan. Liikunnalla tässä terveyttä edistävässä viitekehyksessä tarkoitetaan kaikkea fyysistä aktiivisuutta, jota yksilöt harjoittavat arjessaan. Terveydellä tarkoitetaan paitsi yksilön fyysistä terveyttä, mutta myös sosiaalista ja psyykkistä terveyttä ja hyvinvointia.

Liikunnan avulla näihin kaikkiin osa-alueisiin voidaan vaikuttaa ennaltaehkäisevästi, hoitokeinona tai kuntoutusmuotona. (Fogelholm ym. 2011). Terveiden edistämisen lähtökohtana on aina yksilön tai yhteisön hyvinvointiin liittyvät tarpeet, joiden pohjalta määritellään toiminnan tavoitteet ja tulokset (Pietilä ym. 2002, 283.)

Liikunnan terveyttä edistävissä vaikutuksissa kyse on liikunnan ja terveyden annos-vaste suhteesta. Annos voi käsittää liikuntaan käytetyn ajan, siitä seuranneen energiankulutuksen, liikunnan kuormittavuuden ja sen toistotiheyden. Vasteella tarkoitetaan liikunnasta seuraavat fysiologiset seuraukset kuten muutokset verenpaineessa, hormonitasapainossa, hapenkulutuksessa tai ei-tarttuvien tautien esiintyvyydessä. Näillä vasteiden muutoksilla on tutkittu olevan positiivisia vaikutuksia yksilön terveyteen. Vasteeksi nähdään myös psykologiset vaikutukset. Terveysliikuntaa voivat harjoittaa kaikenikäiset ihmiset, mutta erikikäisten liikkumista edistetään erilaisilla toimenpiteillä. Se voidaan jakaa arkiliikuntaan ja kuntoliikuntaan, jotka eroavat toisistaan kuormittavuuden, toistotiheyden ja päivittäisen ajankäytön suhteen. Terveysliikunta yleisesti käsitetään aerobisena eli kestävyystyyppisenä fyysisenä aktiivisuutena. (Fogelholm ym. 2011, 12–15, 58–72.)

Liikunta edistää terveyttä tietyn kynnyksen ylittämisen jälkeen ja terveystoimintasuosituksia on kehitetty antamaan neuvoa liikunnan laadusta ja määrästä. Suomalainen UKK-instituutti on kehittänyt terveystoimintasuosituksia ja niin sanotun liikuntapiirakan, mikä esittelee suosituksia liikunnan määrästä eri ikäryhmissä. Lasten ja nuorten suositus liikunnan määrälle on vähintään 1,5 tuntia päivittäin vaihtelevalla kuormittavuudella. Aikuisille suositus on arki- ja kestävyysliikuntaa 2,5 tuntia viikossa tai kuormitustasoltaan rasittavampaa liikuntaa 1h 15min viikossa. Lisäksi suositellaan tehtävän lihaskuntoa ja liikehallintaa edistäviä harjoituksia kahdesti viikossa. Yli 65-vuotiaiden suositukset ovat arki- ja kestävyysliikunnan sekä rasittavamman liikunnan kohdalla samat kuin aikuisilla, mutta sen lisäksi tulisi vähintään kaksi kertaa viikossa harjoittaa lihasvoimaa, tasapainoa ja notkeutta. (UKK-instituutti 2009.)

Liikunnan ja mielenterveyden ongelmien välistä yhteyttä on tutkittu niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Masennus ja ahdistuneisuus ovat monimuotoisia oireyhtymiä, joiden oireita ovat muun muassa masentunut mieliala, mielenkiinnon ja mielihyvän menetys sekä uupumus. Yleinen tutkimustulos on, että säännöllisesti tehtynä aerobinen liikunta nostaa mielialaa ja lievittää oireita, mutta liikuntamuodolla itsellään ei ole ratkaisevaa merkitystä. Liikunnan voi nähdä olevan hyvä ja tukeva hoitokeino muiden keinojen rinnalla, joita ovat

esimerkiksi terapia ja lääkehoito. Liikunnan osuudesta mielenterveyden ongelmien ilmaantumiseen ja ehkäisyyn ei voi sanoa olevan todistettuja tuloksia, sillä pitkittäistutkimuksia on tehty niin vähän. (Leppämäki 2007; Fogelholm ym. 2011, 176–183.)

Työiässä harrastetulla liikunnalla on positiivisten psyykkisten ja sosiaalisten vaikutusten lisäksi myös fyysiseen kuntoon vanhemmalla iällä. Tätä on tutkittu esimerkiksi Helsingin Johtajat -tutkimuksessa, jossa seurattiin 34 vuoden ajan 782 helsinkiläisen miehen liikkumista ja liikkumisen vaikutusta vanhemmalla iällä terveyteen. Tulokset olivat huomattavia, sillä paljon liikkuvilla oli 80 prosenttia vähäisempi hauraus-raihnaus oireyhtymän riski kuin vähemmän keski-iässä liikkuneilla. Hauraus-raihnaus oireyhtymällä tarkoitetaan etenkin vanhuksilla ilmenevää yleisen terveydentilan heikkoutta, vaikka ei ole diagnosoitu mitään tiettyä sairautta. Sen oireita ovat muun muassa stressinsietokyvyn aleneminen, laihduminen, uupumus sekä lihaksiston, luuston, verenkierron ja hormoni- ja immuunijärjestelmän reservien vähentyminen. (Strandberg ym. 2006). Myös keski-iässä enemmän liikuntaa harrastaneet miehet elivät huomattavasti pidempään. (Savela 2015, 18–19.)

Tutkimuksen kannalta on tärkeää huomioida, että suurin osa suomalaisesta aikuisväestöstä liikkuu omatoimisesti, mistä ei jää liikuntapaikkojen tai -palveluiden tilastoihin merkintöjä. Liikuntaan kannustava tekijä onkin, että aikuisten elinympäristöt ovat liikuntaa ja fyysistä aktiivisuutta suosivia. Suosittuja liikuntapaikkoja omatoimiselle liikunnalle ovat esimerkiksi viheralueet, ulkoilureitit, luonto- ja kuntopolut sekä kävely- ja pyörätiet. (Aaltonen 2016, 70–71.) Tämän tutkimuksen puitteissa ei siis saada kokonaisvaltaista kuvaa työelämän ulkopuolella olevien aikuisten liikkumisesta, sillä kohderyhmää itseään ei ole haastateltu. He saattavat liikkua omaehtoisesti luonnossa hiihtäen, samoillen tai kevyenliikenteenväylällä kävellen ja pyöräillen.

3.3 Valtion ohjaukset aikuisten terveyttä edistävän liikunnan kehittämiseksi

Valtionhallinnon tekemillä toimenpiteillä on suuri merkitys kunnissa tehtävän liikuntapolitiikan käytäntöihin. Valtionhallinnossa eri toimialoista vastaavat ministeriöt, jotka ohjaavat oman toimialansa politiikkaa tekemällä informaatio-, resurssi- ja

normiohjausta. Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa valtionhallinnossa liikunnan ja urheilun edellytysten luomisesta sekä liikuntapolitiikan ohjauksesta urheiluministerin johdolla, yhteistyössä eri toimialojen kanssa. Sen tehtävänä on myös kehittää liikuntapolitiikkaa, jonka tavoitteet on asetettu liikuntalaissa. Näitä tavoitteita ovat muun muassa suomalaisten liikuntaan ja urheiluun osallistuminen, koko väestön liikunnan edistäminen sekä liikunnan osaamisen ja tietopohjan ylläpito ja kehittäminen. (Aaltonen 2016, 43–45; opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut 2018.)

Valtion tukemista aikuisliikunnan edistämishjelmista on Suomessa kokemusta jo yli 20 vuoden ajalta, sillä Kunnossa kaiken ikää -ohjelma on liikuttanut suomalaisia työikäisiä jo vuodesta 1995 lähtien. Ohjelma toteuttaa liikunnan ja kansanterveyden edistämistätiö LIKES ja sen tavoitteena on edistää työikäisten terveyttä ja hyvinvointia lisäämällä heidän arkista liikkumista, liikunnan harrastamista sekä terveellisiä ruokailutottumuksia. Edistämistyötä tehdään jakamalla hanketukea, järjestämällä koulutuksia ja tapahtumia sekä julkaisemalla materiaaleja. (KKI-ohjelma 2018.) Lisäksi tämän tutkimuksen teon aikana yksi Suomen hallituksen hallitusohjelman kärkihankkeista on sosiaali- ja terveysministeriön johtama *Edistetään terveyttä ja hyvinvointia sekä vähennetään eriarvoisuutta*, jonka tavoitteena on edistää heikommassa asemassa olevien väestöryhmien hyvinvointia, terveyttä ja vastuunottoa. Tämän tutkimuksen kohderyhmän kannalta tärkeitä tavoitteita ohjelmassa ovat työllisyyden edistäminen, työurien pidentäminen sekä työhyvinvoinnin ja työkyvyn lisääminen. Lisäksi kärkihankkeen alla käynnistetään kansallinen mielenterveyttä edistävä ja yksinäisyyttä ehkäisevä ohjelma, jonka tavoitteena on eriarvoisuuden ja syrjäytymisen ehkäiseminen kaikilla sektoreilla. (Larivaara 2016.)

Valtiolta kunnille annettavan informaatio-ohjauksen käytäntöjä ovat koonneet Tukia ja Wilskman (2011) toimittamassaan raportissa. Siinä sosiaali- ja terveysministeriön perustama kansanterveyden neuvottelukunnan kuntatyöryhmä on kartoittanut, miten informaatio-ohjauksella tuetaan kuntia, miten informaatio-ohjauksen vaikuttavuutta parannetaan, miten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ohjelmia voidaan kuntien toiminnan kannalta sovittaa yhteen sekä sitä, kuinka ohjelmia tulisi "siivilöidä" kuntatoimijan kannalta. Informaatio-ohjaus käsitteenä on osittain epäselvä ja jäsentymätön, mutta yleensä se ymmärretään kehittämisen työvälineenä. Haasteena on saatavilla olevan informaation kanavointi ja hyödyntäminen toiminnan kehittämisessä. Kuntatyöryhmä kokosi kehittämisehdotuksia informaatio-ohjauksen toteuttamiseen, joista ensimmäinen on tarve sovittaa yhteen eri ohjausmuotojen ja -tahojen tuotoksia ja toimintaa sekä ohjata

informaatio oikealle kohderyhmälle. Lisäksi on tarpeen luoda yhteyksiä muihin toimialoihin sekä yhtenäistää eri toimialojen lainsäädäntöä ja toimintatapoja. Informaatio-ohjausta tulisi toteuttaa nykyistä vuorovaikutteisemmin ja dialogisemmin, eli kohderyhmän edustajia tulisi kuulla niin valmistelu- kuin viestintävaiheissa. Informaatio-ohjauksen yhteydessä tulisi huomioida myös resurssi- ja normiohjauksen toimet ja yhtenäistää näiden tavoitteita. Lopuksi he nostivat esille toiminnan vaikuttavuuden seuranta- ja arviointijärjestelmien kehittämisen. (Tukia & Wilskman 2011, 6–16.) Nämä kaikki tulokset ovat linjassa uuden julkishallinnan mukaisten verkostojen luomisen edellytyksien kanssa.

Reaktiona informaatio-ohjausta koskeviin haasteisiin, opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä julkaisi vuonna 2017 raportin, jossa on punnittu valtion roolia ja ohjauskeinojen selkeyttämistä suomalaisessa liikunta- ja urheilukulttuurissa. Sen mukaan arvioinnit osoittavat, että liikuntapolitiikan alalla huomiota tulisi kiinnittää enemmän valtion ohjauskeinojen vaikuttavuuteen sekä kehittää valtioneuvostotasoista johtamista. Yhdessä muiden toimialojen kanssa tulisi vaikuttaa myös lakeihin, asenteisiin ja rakenteisiin. Suurin haaste ohjauksen onnistumiselle on liikunta- ja urheilukulttuurin eriytyminen ja toimijakentän laajeneminen, sillä ne monimutkaistavat ohjausta. Laajalla toimijakentällä hankkeita on käynnissä sadoittain, joiden hallinnointi on vaikeaa ja tulosten ja vaikutusten seuranta on puutteellista. Ohjauksessa haaste on myös se, että valtionhallinnon eri toimialojen resurssien kokonaisuutta liikunnan urheilun edistämiseen ei ole kyetty selvittämään. (OKM julkaisuja 2017:40, 10–18.)

Raportissa haasteiksi on nostettu liikunnan edistämisen hahmottumaton kokonaisuus, poikkihallinnollisen yhteistoiminnan lisääminen sekä yleisesti liikunnan puute ja siitä johtuvat ongelmat niin yksilön kuin yhteiskunnan tasolla. Eri ministeriöt tekevät paljonkin liikunnan ja urheilun eteen omilla toimialoillaan, mistä esimerkkinä on kuvio 1. Kuviossa on nostettu esille jokaisen ministeriön toiminnot, jotka edistävät suomalaisten liikkumista ja urheilua. Skaala on laaja liikenne- ja viestintäministeriön kevyenliikenteenväylien hoidosta oikeusministeriön työhön yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tutkimuksen teon aikana ei tullut vastaan yhtään valtion liikuntahallinnon asiakirjaa, missä ei mainita poikkihallinnollisen yhteistyön merkitystä ja tavoitteita sen edistämiseksi.

Raportissa kuntien valtionohjauksen suurimpana haasteena nähdään nykyinen valtionavustuskäytäntö, joka perustuu asukaslukuun eikä toiminnan tuloksellisuuteen. Rahoitusjärjestelmää ehdotetaan uudistettavan niin, että rahoituksen myöntämisen

periaatteena tulisi olla toiminnan tulokset ja vaikuttavuus liikuntalaissa määritellyillä tehtäväalueilla. Myös seurantaan siitä mihin valtionavustuseurot käytetään, tulisi kehittää. Lisäksi raportti ehdottaa parlamentaarisen liikuntapoliittisen selonteon tekemistä, joka on toteutumassa vuoden 2018 aikana. Se on historian ensimmäinen ja siinä tullaan linjaamaan valtion liikuntapoliittisia tavoitteita ja toimenpiteitä tuleville vuosille. Eduskunta käy selonteon yhteydessä perusteellisen keskustelun liikunnan ja urheilun merkityksestä sekä kehittämisestä osana yhteiskuntaa, joka on uudenlainen ohjaamisen muoto liikuntapolitiikan kentällä. (OKM julkaisuja 2017:40, 22–23; 32.)

OKM, liikuntapolitiikka (150 M€)

- Liikuntaa edistävät järjestöt
- Liikuntapaikkarakentaminen
- Liikunnan koulutuskeskukset
- Liikuntatieteellinen tutkimus ja tutkimusyhteisöt
- Huippu-urheilun tukeminen
- Kuntien valtionosuudet
- Liikunnan ja urheilun kehittämishankkeet
- Liikuntaseurojen avustaminen

OKM, koulutus-, tiede-, nuoriso-, kulttuuri

- Varhaiskasvatus
- Esi- ja perus- ja lisäopetus, liikunnan opetus
- Aamu- ja iltapäivätoiminta, kerhotoiminta
- Move!-järjestelmä
- Toisen asteen koulutus; lukio ja ammatillinen
- Urheilulukiot
- Korkea-asteen koulutus
- Koulujen liikuntatilojen rakentaminen
- Tieteellinen tutkimus
- Nuorten harrastetoiminta, nuorisotyö
- Nuorisojärjestöt (mm. partio, rullalautailu, parkour)
- Kirkko
- jne.

Sosiaali- ja terveysministeriö

- Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteet
- Liikunnallinen kuntoutus
- Neuvolatoiminta
- Kouluterveyshuolto
- Opiskelijaterveydenhuolto
- Sukupuolten tasa-arvo
- Urheilijoiden sosiaaliturva
- Vammaispolitiikka
- Terveyden edistämisen määrä
- TEHYLI-ohjausryhmä
- Istumisen vähentämisen suositukset
- STEA:n avustukset, sosiaali- ja terveysjärjestöille ja terveyden edistämishankkeisiin

Liikenne- ja viestintäministeriö

- Ilmastopoliittisten toimenpiteiden suunnittelu ja toimeenpano
- Kävelyn ja pyöräilyn valtakunnallinen strategia
- Kevyenliikenteen väylien hoito, ylläpito
- Kehittämisasiavustukset liikkumisen ohjaukseen
- Seutu- ja alueyhteistyö

Työ- ja elinkeinoministeriö

- Liikunta- ja hyvinvointialan yrittäjyys ja elinkeinotoiminta
- Työelämän kehittäminen, työllisyys, Työelämä 2020
- Maahanmuuttajien kotouttaminen
- Matkailutoimiala
- Liikunta- ja urheilutapahtumat
- Rakennerahastot (Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR) ja Euroopan sosiaalirahasto (ESR))
- Tekes-rahoitus, liikunta-alan innovaatiot, teknologia
- Aluehallinnon ohjaus

Maa- ja metsätalousministeriö

- Luonnon virkistyskäyttö, metsästyys, kalastus, luontopolitiikka
- Kansallispuistot
- Maaseudun kehittäminen, kulttuuriympäristöt
- Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma (2014-2020)
- Valtion ravitsemusneuvottelukunta (liikuntasuosituksot)
- Leader-rahoitus
- Kansallinen metsästrategia 2025
- EU:n maaseuturahasto

Ympäristöministeriö

- Rakennettu ympäristö, asuminen
- Yhdyskuntasuunnittelu, kaavoitus
- Ulkoilu, jokamiehen oikeudet
- Rakentamisen laatu
- www.liikuntakaavoitus.fi
- Luontoliikunta

Puolustusministeriö

- Varusmiesten liikuntakoulutus, liikuntastrategia
- Puolustusvoimien urheilukoulu, sotilasurheilu
- Reserviläisten liikunta ja urheilu
- Liikuntakampanjat, -hankkeet ja tutkimus

Sisäministeriö

- Turvallisuussuunnittelu, mm. liikuntatilat
- Rahapeliin valvonta, Poliisihallitus
- Maahanmuutto
- Poliisitoiminta, rajavartiolaitos, palomiehet

Valtiovarainministeriö

- Kuntien ohjaus
- Verotusasiat
- Valtiontalousarvio

Ulkoasiainministeriö

- Kehitysyhteistyö
- Maakuvatyö

Oikeusministeriö

- Oikeusjärjestys, demokratia, kansalaistoiminta
- Yhdenvertaisuus

Valtioneuvoston kanslia

- Valtioneuvostotason tilannekuvan luominen
- Strateginen tutkimus
- Poikkihallinnollisuuden edistäminen

KUVIO 1. Ministeriöiden toimenpiteet liikunnan ja urheilun edistämiseksi. (OKM julkaisu 2017:40, 19).

Aiemmin on tehty selvityksiä suomalaisen liikuntapolitiikan tulevaisuudesta, joista yksi on vuonna 2015 valmistunut Suuntaviivoja liikuntapolitiikan tulevaisuuteen -raportti. Sen mukaan valtion liikuntamäärärahat ovat kasvaneet koko 2000-luvun, mutta sillä rahalla aikaansaatu tulosten vaikuttavuus ei ole paras mahdollinen. Liikkumattomuuden kustannuksien on laskettu olevan ainoastaan terveydenhuollon osalta noin 1–2 miljardia euroa vuosittain, minkä tulisi toimia kannustimena resurssien viisaampaan käyttöön.

Aikuisliikunnan kannalta merkittävä päämäärä on pyrkimys etsiä keinoja liikunnan yhdenvertaiseen harrastamiseen, osallistumisen esteiden purkamiseen sekä käydä keskustelua eri toimijoiden rooleista liikuntakulttuurin kehittämisessä. Aikuiset liikkuvat enemmän kaupallisten toimijoiden liikuttamana, mutta seurojen huoleksi sysätään yhä enemmän vastuuta aikuisten terveystoiminnasta sekä koko väestön riittämättömästä liikunnasta. On pohdittava voiko resurssiohjausta suorittaa suoraan seuroille pysyvien terveystoiminnan rakenteiden luomiseksi, sillä hankerahoitusten päättyessä uhkana yleensä on, että toiminta lakkaa. (OKM työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:8, 6–13.)

Terveystoiminnan ja hyvinvoinnin laitos on toteuttanut yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön, Suomen kuntaliiton, Kunnossa kaiken ikää -ohjelman ja sosiaali- ja terveystoiminnan kanssa kuntien terveystoiminnan edistämistä mittaavan TEAviisarin. Sen avulla terveystoiminnan edistämistä tehdään tutkimusta kahden vuoden välein ja tuloksia tarkastellaan kuuden näkökulman avulla: kunnan sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja arviointi, käytössä olevat voimavarat, osallisuus sekä väestön liikunnan edistämisen ydintoiminnat. Vuoden 2016 kyselyyn vastasi 91 prosenttia kaikista Manner-Suomen kunnista ja aikuisten kannalta merkittävimmät tulokset on esitelty taulukossa 4.

Yleinen tulos kyselyssä oli, että liikunnan edistäminen on kehittynyt kunnissa myönteisesti ja yhä useammassa kunnassa liikunta nousee esille eri strategioissa. Vahvuutena oli noussut esille myös yhteistyön tiivistyminen järjestöjen ja seurojen kanssa. Haasteiksi nousi muun muassa taloudellisten ja henkilöstöresurssien puutteet sekä kuntalaisten liikkumattomuus. Terveystoiminnan ja hyvinvointia edistävän liikunnan koordinaatio on kehittynyt ja kunnat ovat määritelleet tavoitteita kuntalaisten liikunnan edistämiseksi. Taulukossa 4. on esitetty luvut aikuisten liikunta-aktiivisuuden seurannasta kunnissa, jonka mukaan vain 46 prosentissa vastanneista kunnista seurattiin työikäisten liikuntaa ja 23 prosentissa aikuisliikunnan tuloksista raportoitiin. Kunnista vain yksi neljäsosa tarjoaa maksuttomia liikuntavuoroja aikuisille, kun sama luku lapsille on 61 prosenttia. Suurin kehitys vuosien 2010–2016 välillä on tapahtunut kohdennettujen liikuntaryhmien määrässä, jotka ovat kasvaneet esimerkiksi työttömien kohdalla noin prosenttia. (TEAviisari 2017, 3–15.)

TAULUKKO 4. Kuntien aikuistenväestön terveydenedistämistäktiivisuus TEAviisarin tuloksissa (TEAviisari 2017).

Toimenpide	Prosenttiosuus vastanneista kunnista vuonna 2016
Aikuisten liikunta-aktiivisuuden seuranta	46 %
Aikuisten liikunta-aktiivisuuden raportointi (esim. hyvinvointikertomuksessa)	23 %
Työikäisten liikunta-asioiden esittely luottamushenkilöhallinnolle	37 %
Aikuisten harjoitusvuorojen maksuttomuus	26 %
Kohdennettuja liikuntaryhmiä työttömille	50 %
Kohdennettuja liikuntaryhmiä opiskelun ja työelämän ulkopuolella oleville nuorille	48 %
Liikuntaneuvontaa terveytensä kannalta riittämättömästi liikkuville	60 %

Seuraavaksi on esitelty kaksi tutkimuksen aiheen kannalta merkittävää kaupungeille tarkoitettua strategia-asiakirjaa, jotka toteuttavat valtion informaatio-ohjausta. Ne ovat opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyössä tuottama Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä edistävään liikuntaan 2020 -ohjauspaperi sekä Suositukset liikunnan edistämiseksi kunnissa -ohjauspaperi vuodelta 2010. Kappaleet mukailevat kandidaatin tutkielmani aineistoa vuodelta 2015. (Koistinen 2015).

Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä edistävään liikuntaan 2020

Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä edistävään liikuntaan 2020 on sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön tekemä linjauspaperi, jossa on kuvailtu liikunta-aktiivisuuden ja terveyttä edistävän liikunnan nykytilaa Suomessa. Sen tarkoituksena on opastaa valtakunnallisen ja paikallisen tason toimijoita terveyttä edistävän liikunnan kehittämisessä. Asiakirjassa on nostettu esiin neljä päälinjausta terveyttä edistävän liikunnan kehittämiseksi, jotka ovat:

1. Arjen istumisen vähentäminen elämäntapassa
2. Liikunnan lisääminen elämäntapassa
3. Liikunnan nostaminen keskeiseksi osaksi terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä sekä sairauksien ehkäisyä, hoitoa ja kuntoutusta
4. Liikunnan aseman vahvistaminen suomalaisessa yhteiskunnassa

Näiden linjausten keskeisenä tavoitteena on vahvistaa liikunnan asemaa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Asiakirjan mukaan liikunta tulee ymmärtää yksilön ja yhteiskunnan terveyden, hyvinvoinnin ja kilpailun perusedellytyksenä. Eri hallinnonalat ovat avainasemassa luomassa mahdollisuuksia fyysisesti aktiivisempaan elämään ja tässä tehtävässä eri sidosryhmien kumppanuudet ovat tärkeitä. (STM julkaisu 2013:10). Näistä linjauksista varsinkin numero 3 on merkityksellinen tämän tutkimuksen kannalta, sillä sen alle on tarkennettu vielä seuraavat tavoitteet:

Tavoite 1: Eri ikäisten ihmisten liikuntaneuvonnan vahvistaminen elämäntapaohjauksen osana sosiaali- ja terveyspalveluissa, kaikkien ammattiryhmien toteuttamana.

Tavoite 2: Liikuntaan ohjaus osana sosiaali- ja terveydenhuollon palveluketjujen ja hoitoprosessien kehittämistä.

Tavoite 3: Liikunnallisen kuntoutuksen aseman vahvistaminen Suomessa.

Suosituksia liikunnan edistämiseksi kunnissa 2010

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on tehnyt vuonna 2010 strategia-asiakirjan nimeltä Suositukset liikunnan edistämiseksi kunnissa. Suositusohjelmassa korostetaan kuntajohdon merkitystä terveyttä edistävän liikunnan kehittämisessä ja kuntia kehoitetaan tekemään liikunnasta pysyvä strateginen valinta. Parhaat tulokset saadaan, kun kuntajohto luo linjaukset, jotka

koskevat kaikkia toimialoja ja näin ollen liikunnan edistäminen kuuluu kaikkien toimialojen tehtäviin. Suositusten mukaan terveyttä edistävän liikunnan kehittämisessä ratkaisevina tekijöinä nähdään kuntajohdon sitoutuminen, näkemys ja resursointi sekä yhteistyö terveystoimien kaventamiseksi kaikilla toimialoilla. Kunnan suositellaan seuraavan kuntalaisten liikunta- ja terveystoimien edistämistä erilaisin tutkimuksin ja selvityksin sekä kuntaan tulee laatia liikunta- ja hyvinvointistrategia osana kuntastrategiaa. Päätösten vaikutuksia kuntalaisten terveyteen ja hyvinvointiin tulisi seurata tasaisin väliajoin, resurssit liikunnan edistämiseen eri toimialoille on sovittu ja näiden toimialojen johtajat ovat sitoutuneet tähän edistystyöhön. (STM 2010:3)

Suosituspaperissa on eritelty myös yksityiskohtaiset suositukset kunnan eri toimialoille. Liikuntatoimen tulisi tutkia terveytensä kannalta liian vähän liikkuvien määrää sekä koordinoita eri toimialoja yhdistävä verkosto, jossa eri toimialat ja kansalaisyhteiskunta sekä muut toimijat toimivat yhdessä. Sosiaali ja terveystoimen työnkuvassa liikunta tulisi olla osa päivittäistä ehkäisyä, hoitoa ja kuntouttamista. Sosiaali- ja terveystoimen henkilöstöllä tulee olla valmiudet antaa valtakunnallisten suositusten mukaista liikuntaneuvontaa. Myös tekniselle toimelle on omat suosituksensa, joista sitoutumisen ja seurannan kannalta merkittäviä ovat suositukset kuulla liikunnan toimijoita ja viranhaltijoita elinympäristöjä suunniteltaessa, teknisen toimen henkilöstölle tulisi antaa asianmukaista koulutusta liikunnan merkityksestä sekä kaavoituksessa tulisi varata riittävät ja kattavat aluevaraukset liikuntapaikoille. (STM 2010:3)

Yhteenveto valtion toteuttamasta terveyttä edistävän liikunnan ohjauksesta

Valtion tasolta tehdään paljon informaatio-ohjausta liikuntapolitiikan parissa. Tutkitusti asiakirjat eivät aina tavoita kuntapäätäjää, ja niissä oleva tieto jää siten käyttämättä. TEAvisarin (2017) tulosten mukaan terveystoimien edistämiseen kunnallisella strategiatasolla on lisääntynyt, mutta vain joka toinen kunta oli käsitellyt edelläkin esiteltyjä kansallisia ohjelmia ja suosituksia. Pääsääntöisesti näistä strategia-asiakirjoissa aikuisväestön liikunnan edistäminen on sivuroolissa verrattuna lasten ja nuorten sekä ikääntyneiden liikunnan edistämiseen. Asiakirjat kyselevät monialaisen ja poikkihallinnollisen yhteistyön perään, eikä turhaan. Yhteistyön avulla toimintojen kehittäminen olisi helpompaa ja kannattavampaa, sillä yksittäisillä toimijoilla on vain rajallisesti aikaa ja resursseja.

Liikunnan hyvinvointia ja terveyttä edistävien perustelujen puute on oleellinen ongelma tämän tutkimuksen kohderyhmän kannalta. Monissa tapauksissa työelämän ulkopuolella oleminen johtuu mielenterveydellisistä ongelmista tai työelämän ulkopuolella oleminen lisää mielenterveyden ongelmia vähentyneiden sosiaalisten suhteiden ja muiden haasteiden takia. Terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan määritelmässä on kiinnitetty huomiota liikunnan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin lisäämiseen, joka sisältää niin fyysisen, sosiaalisen kuin psyykkisen hyvinvoinnin osa-alueet. Kuitenkaan näissä valtakunnallisissa suosituksissa psyykkisiä ominaisuuksia, kuten mielenterveyttä ei ole huomioitu juuri ollenkaan, vaan on pikemminkin keskitytty vain liikunnan fyysisiin vaikutuksiin. Kuten Pyykkönen ja Turhala (2015) asian ilmaisevat:

”Suosituksissa ja ohjelmissa liikuttamisen pääasia on sivuosassa – se, että ihmisen kaikki toiminta (myös liikunta) tapahtuu mielen ja henkisen kapasiteetin varassa”.

Heidän mukaansa liikunnan ja mielenterveyden yhteyttä on tutkittu ja kehitetty 1980-luvulta lähtien enenevässä määrin, mutta sitä työskentelyä on leimannut projektimaisuus sekä irrallisuus. Mielenterveystyötä ei ole onnistuttu yhdistämään kiinteäksi osaksi muuta liikunnan edistämistyötä. (Pyykkönen & Turhala 2015.)

Strategioissa esille nostettujen toimenpiteiden toteuttamisen tosiasiallisiin resursseihin on myös kiinnitettävä huomiota. Terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikunnan kehittämiseen eri väestöryhmissä panostetaan määrällisesti hyvin eriarvoisesti. Esimerkiksi vuonna 2016 noin kaksi kolmasosaa, eli 11,1 miljoonaa euroa, valtion hankeavustuksista kohdistuivat lasten ja nuorten liikuntaan, kun taas työikäisten liikuntaan kohdistettiin vain 3,1 miljoonaa euroa. (Rikala 2016, 5–10.) Näin iso ero resursseissa luo väkisinkin eriarvoisuutta palveluiden määrään ja tasoon. Myös aikuisliikunnan huomioimista niin asiakirjoissa kuin toiminnan resursoinnissa tulisi punnita uudelleen ja kehittää.

4. VERKOSTOT, STRATEGIAOHJAUS JA LIIKUNNAN PALVELUKETJUT JYVÄSKYLÄN KAUPUNGISSA

Tässä luvussa esitetään tutkimuksen toisen toimijasektorin, eli Jyväskylän kaupungin nykytilan kuvaus verkostojen sekä aikuisväestölle tarjolla olevien liikuntapalveluiden näkökulmasta. Luvussa tarkastellaan vain kaupungin sektoria, sillä kunnilla on kunta- ja liikuntalain mukaan velvoite tuottaa tiettyjä palveluita asukkailleen sekä tehdä yhteistyötä palveluiden tuotannossa. Kaupungin kokonaisuus palveluineen ja asiakirjoineen on myös helpompi kokonaisuus hallita tapauksen nykytilan kuvauksen kannalta, kuin paikallisen järjestökentän kokonaisuuden hahmottaminen olisi. Luvussa tarkastellaan Jyväskylän kaupungin liikunnan toimialan hallinnon rakenteita ja Jyväskylän kaupungin tuottamia liikuntapalveluita työelämän ulkopuolella oleville aikuisille. Lisäksi tarkastelen millaisia uuden julkishallinnan ja verkostokumppanuuden linjauksia Jyväskylän kaupungin strategia-asiakirjoista nousee esille sekä kaupungissa käytössä olevaa liikunnan palveluketjumallia.

Jyväskylässä liikuntapalvelut kuuluvat sivistyspalveluiden toimialaan ja liikuntapalvelut työllistävät yhteensä lähes 140 työntekijää. Liikuntapalveluiden alla on viisi toimintayksikköä, jotka on hallinnollisesti organisoitu toiminnallisten kokonaisuuksien mukaan seuraavasti: 1) hallinto- ja järjestöpalvelut 2) terveyttä ja hyvinvointia edistävät liikuntapalvelut 3) uimahallit 4) sisäliikuntapaikat ja 5) ulkoliikuntapaikat. (Jyväskylän liikuntasuunnitelma 2017.) Vuonna 2017 jaettiin liikunta-avustuksia järjestöille noin 132 000 euroa ja kansalaistoiminnan avustuksia reilu 36 000 euroa. Jyväskylän liikuntapalveluiden taloudesta suurin osa kuluu liikuntapaikkojen ylläpitoon ja kunnostukseen ja sen jälkeen henkilöstökuluihin. Tuloja liikuntapalvelut saavat käyttömaksuista sekä sisäänkäynti- ja palvelumaksuista (Jyväskylän kaupungin liikuntasuunnitelma 2017).

Jyväskylän kaupungin liikuntapalveluiden osalta tämä tutkimus keskittyy terveyttä ja hyvinvointia edistävien liikuntapalveluiden palvelukokonaisuuteen. Sen alla kunta tarjoaa aikuisille esimerkiksi seuraavia maksullisia liikuntapalveluita: aikuisten elämäntapamuutokseen ja painonpudotukseen ohjaava kilokaarti-ryhmä sekä erilaiset saliliikunta-, vesiliikunta- ja kuntosaliharjoitteluryhmät. Lisäksi tämän tutkimuksen kohderyhmälle on tarjolla monenlaista maksullista erityisliikunnan ohjausta, kuten

liikuntaryhmiä pitkäaikaissairaille sekä tuki- ja liikuntaelinoireisille aikuisille. (Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelut 2017.) Liikuntapalveluiden lisäksi myös muut kaupungin toimialat tuottavat liikuntapalveluita omille asiakkailleen. Työelämän ulkopuolella oleville aikuisille näin tekevät muun muassa sosiaali-, työllisyys- ja terveystalvet. Työllisyys- ja sosiaalipalveluiden verkkosivuilta ei löydy tietoa kiinteistä liikuntapalveluiden rakenteista, mutta tämän tutkimuksen tutkimushaastattelussa nousi esille, että hekin järjestävät omille asiakkailleen liikuntapalveluja. Terveystalveissa liikuntapalveluiden järjestäminen painottuu kuntoutuksen osa-alueen alle ja varsinkin fysioterapiapalveluihin.

Työelämän ulkopuolella oleville aikuisille on tarjolla myös monipuolisesti maksuttomia liikuntapalveluita. Merkittävin on Wire-liikuntaryhmät työttömille työnhakijoille, jotka toimivat hyvin matalalla kynnyksellä ja tarjoavat työ- ja toimintakykyä ylläpitävää liikuntaa eri muodoissa. Toinen merkittävä on mielenterveyskuntoutujille tarkoitettu Mieli Virkeäksi – liikuntaryhmä, jossa pääsee harrastamaan esimerkiksi palloilulajeja, uintia tai tanssia. Kunnassa toimii myös vapaaehtoisia liikuntaluotseja, jotka tukevat ja kannustavat kuntalaisia omatoimisessa liikkumisessa tai liikunnan harrastamisessa. Liikuntaluotsia voi pyytää kaveriksi hyvin monenlaisiin liikunta-aktiviteetteihin ja heidän pyytäminen on maksutonta. Työkyvyttömyyseläkkeellä olevilla aikuisilla on mahdollisuus hankkia edullinen ikääntyneille kohdennettu seniori 65+ -kortti, joka on vuoden voimassa, ja jolla pääsee käyttämään kuntosali- ja uimahallipalveluita. Vuoden 2017 aikana kaupunki jatkokehitti Kipinä-nimistä palvelukokonaisuutta, joka on tarkoitettu sosioekonomisesti heikommassa asemassa oleville kuntalaisille. Etuutta myönnetään kaupungin sosiaali-, työllisyys- ja terveystalveissa ja sen kautta on mahdollisuus päästä muun muassa kaupungin uimahalleihin ja kuntosaleille ilmaiseksi.

Voisi siis sanoa, että Jyväskylän kaupungilla on jo nyt tarjolla suhteellisen monipuolisesti liikuntapalveluita aikuisille ja työelämän ulkopuolella oleville aikuisille. Vuonna 2012 Jyväskylän kaupungin kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapalvelut olivat tuottaneet palvelunsa 97 prosenttisesti itse (Jyväskylän kaupunki 2013, 2–3). Kuitenkin suurin osa liikuntapalveluista on maksullisia, joka saattaa toimia osallistumisen esteenä tutkimuksen kohderyhmälle. Vain työttömille työnhakijoille tai mielenterveyskuntoutujille tarkoitettuihin ryhmiin osallistumisessa voi olla oma kynnyksensä aihealueiden arkuuden vuoksi. Yksi ratkaisu tähän ongelmaan voisi olla esimerkiksi maksuttomien kiintiöpaikkojen luominen työelämän ulkopuolella oleville kaikkiin liikuntapalveluihin.

4.1 Uusi julkishallinta ja verkostot Jyväskylän kaupungin strategia-asiakirjoissa

Jyväskylän kaupunki on laatinut useita erilaisia strategia-, ja ohjauspapereita koskien koko kaupungin organisaation palveluntuotantoa, sekä rajatumminkin esimerkiksi vain liikuntaa ja hyvinvointia. Tämän tutkimuksen aihepiirin kannalta näistä strategiapapereista merkittäviä ovat Jyväskylän kaupunkistrategia, liikuntasuunnitelma, hyvinvointikertomus- ja suunnitelma sekä mielenterveys- ja päihdesuunnitelma. On pantava merkille, että lapset ja nuoret sekä ikäihmiset ovat saaneet myös omat hyvinvointisuunnitelmansa, mutta työikäisten hyvinvointiin pureutuvaa samanlaista dokumenttia ei ole olemassa. Jyväskylässä aikuisille on tarjolla monenlaisia liikuntapalveluja, mutta aikuisia kohderyhmänä ei ole nostettu esille myöskään kaupunkistrategiassa tai liikuntasuunnitelmassa. Tämä myötäilee yleistä yhteiskunta- ja liikuntapoliittista ilmapiiriä siitä, että aikuisten tulisi olla kykeneväisiä huolehtimaan itse itsestään niin sosiaalisesti kuin taloudellisestikin. Lapsiin, nuoriin ja ikäihmisiin kohdistetaan huomattavasti enemmän yhteiskuntapoliittisia toimenpiteitä ja huomiota. Asiakirjojen tarkastelun tarkoituksena on etsiä uuden julkishallinnan mukaisia verkostorakenteita asiakirjoista.

Kaupunkistrategia

Jyväskylän kaupunginvaltuusto hyväksyi lokakuussa 2017 Jyväskylän kaupunkistrategian vuosille 2017–2021. Se on suhteellisen lyhyt ja tiiviisti ilmaistu linjaus siitä, kuinka Jyväskylän on tarkoitus kehittyä esitetyn neljän vuoden aikana. Se liittyy myös tiiviisti kaupungin talousarvioon, jossa on otettu huomioon asiakirjassa esitetyt päämäärät kehitykselle. Tämän tutkimuksen aihepiirin kannalta on mielenkiintoista, että neljän strategisen pääkärjen joukossa on tavoite nousta koko Suomen liikuntapääkaupungiksi. Se tarkoittaa elinikäisen liikkumisen mahdollistamista ja uudenlaisen liikunnan ja terveyden osaamiskeskittymän luomista. Vaikka strategiassa mainitaan elinikäinen liikkuminen, ainut ikäryhmä joka strategiassa on saanut oman maininnan, on lapset ja nuoret ja heidän liikunnallisen elämäntavan edistäminen.

Liikuntapääkaupunkitavoitteen lisäksi strategiassa yksi pääkärjistä ovat osallistuvat ja hyvinvoivat asukkaat. Myös siinä ainut erikseen esille nostettu ikäryhmä on lapset ja nuoret sekä heidän mahdollisuutensa terveeseen kasvuun. Tämä on jälleen hyvä esimerkki siitä,

kuinka ohjaus- ja strategia-asiakirjoissa aikuiset jäävät usein huomiotta. Lisäksi tälle tutkimukselle merkittäviä nostoja strategiassa ovat asukkaiden yhdenvertaisuuden lisääminen, palveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden parantaminen, harrastustoiminnan tukeminen ja yksinäisyyden vähentäminen. (Jyväskylän kaupunkistrategia vuosille 2017–2021, 2017.)

Liikuntasuunnitelma

Jyväskylän kaupungin kulttuuri- ja liikuntalautakunta hyväksyi uuden liikuntasuunnitelman keväällä 2017 vuoteen 2022 asti. Suunnitelma linjaa kuinka liikuntapalvelut vastaavat kuntasektorin lähitulevaisuuden haasteisiin ja kuinka kaikille kaupungin asukkaille turvataan tasalaatuiset palvelut. Liikuntasuunnitelma on osa Jyväskylän yleistä kaupunkistrategiaa

Myös liikuntapalveluiden tärkeimmät kehityskohteet ja painopistealueet nostetaan esille, eli asiakirja toimii sen toimintaa ohjaavana asiakirjana. Liikuntasuunnitelmassa esiin nostettuina tavoitteina ovat edellytyksien luominen liikunnan harrastamiselle, liikunnan ja hyvinvoinnin huippuosaamisen kehittäminen sekä resurssien viisas käyttäminen. Tulevaisuuden haasteina nähdään SOTE-uudistus ja sen seurauksena terveyttä edistävän liikunnan palveluketjun ylläpitäminen ja vahvistaminen, liikuntapalveluiden henkilökunnan suuri eläköitymisprosentti sekä liikunnan rakennuskannan vanheneminen ja korjaustarpeet. (Jyväskylän kaupungin liikuntasuunnitelma 2017.) Tämän tutkimuksen kannalta olennainen huomio on, että suunnitelmassa ei mainita millään tavalla yhteistyöverkostojen kehittämistä tai kansalaisyhteiskunnan ottamista mukaan toimintaan.

Liikuntasuunnitelmassa avattiin myös liikuntapalveluiden yleisiä tavoitteita, jotka on esitetty kuviossa 2. Näissä tavoitteissa korostetaan yhteistyön tekemistä olosuhteiden ja palveluiden kehittämisessä, mutta yhteistyötavoite koskee vain liikunnan parissa toimivia seuroja ja järjestöjä. Uskoisin, että lisäksi esimerkiksi potilasjärjestöillä olisi paljon annettavaa liikuntapalveluiden suunnitteluun. Yleisissä tavoitteissa mielenkiintoista on, että liikuntapalveluiden järjestämisen painopisteissä ei oteta huomioon työikäisiä aikuisia ollenkaan, vaan ainoastaan lapset, nuoret ja ikääntyneet. Tämä on huolestuttava ilmentymä, sillä aikuiset ja työikäiset ovat suurin osa koko kaupungin asukkaista ja useat heistä eivät kykene taloudellisesti tai sosiaalisesti ohjautumaan liikuntapalveluiden pariin omin avuin.

KUVIO 2. Jyväskylän liikuntapalveluiden keskeiset tavoitteet. (Jyväskylän kaupungin liikuntasuunnitelma 2017).

Liikuntasuunnitelman taustaksi Jyväskylän liikuntapalvelut olivat tutkineet jyväskyläläisten liikunta-aktiivisuutta ja -tottumuksia keväällä 2016. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat 18–79 -vuotiaat miehet ja naiset. Tulosten mukaan aikuiset ovat ahkeria liikkumaan ja päivittäin jyväskyläläisistä liikkuu 9 prosenttia, 4–6 kertaa viikossa 27 prosenttia ja 3–4 kertaa viikossa 38 prosenttia. Kun mitattiin tyytyväisyyttä kaupungin tarjoamiin liikuntapalveluihin, keskiarvo oli neljä, kun maksimi oli viisi. Tutkimuksessa suurimpina liikkumisen esteinä esiin nousivat liikkumisen hinta, ajanpuute ja välimatkat.

Keskustelu kaupungin roolista liikuntapalveluiden järjestäjänä on ajankohtainen, sillä liikuntapalveluiden kenttä on monipuolistunut. Kuitenkin tutkimukseen vastanneiden mielestä kaupungilla on edelleen vahva järjestämisvastuu. Työikäisten osalta merkittävinä liikuntapalveluiden järjestäjinä nähtiin myös liikuntaseurat ja kaupalliset liikuntayritykset. Tämä tietysti on luonnollista aikuisilla, joilla on varaa harrastaa niissä. Tulee kuitenkin huomioida, että tämän tutkimuksen kohteena olevat aikuiset eivät useimmiten pysty maksamaan ylimääräistä liikuntapalveluista, mutta heillä tulisi silti olla yhdenvertainen mahdollisuus harrastaa liikuntaa. Kaupungin rooli nähtiinkin tärkeimmäksi lasten ja nuorten liikunnan järjestämisessä ja toiseksi vähäisimmäksi aikuisten liikuntapalveluiden järjestämisessä.

Hyvinvointisuunnitelma ja -kertomus

Kaupunginvaltuustolla on terveydenhuoltolain (1326/2010) antama velvoite laatia kerran valtuustokaudessa laajempi hyvinvointikertomus, joista uusin hyväksyttiin Jyväskylän

kaupunginvaltuustossa loppuvuodesta 2017. Kertomuksessa kuvataan asukkaiden hyvinvointia ja sen kehitystä vuosilta 2013–2016 ja tieto on kerätty tilastoista ja tutkimuksista sekä kuulemalla paikallisia työntekijöitä, yhteistyökumppaneita ja asukkaita. Kunnan eri tahojen tuottamissa pohdinnoissa nousi esille kaksi selvää painopistettä, jotka vaikuttavat negatiivisesti kuntalaisten hyvinvointiin: yksinäisyys sekä erityisesti eriarvoistuminen ja polarisaation lisääntyminen. Nämä kaksi tekijää ilmenivät kaikissa ikäryhmissä ja hyvinvoinnin osa-alueilla.

Jyväskyläläisten hyvinvointia on mitattu eri indikaattoreilla ja niiden tulokset on esitelty eri ikäryhmittäin. Tässä nostan esille vain työikäisten aikuisten tulokset. Työikäisistä aikuisista eli 25–64 -vuotiaista jyväskyläläisistä 58,4 prosenttia kokee elämänlaatunsa hyväksi. Jyväskyläläiset työikäiset aikuiset liikkuvat verrannollisesti eniten, mutta kuitenkin vain 28,3 prosenttia aikuisista liikkuu useita tunteja viikossa. Työkykynsä heikentyneeksi kokeneiden määrä on lisääntynyt, vaikka sairauspäivärahaa ja työkyvyttömyyseläkettä saavien määrä on vähentynyt. Työelämän ulkopuolella oleville aikuisille on käynnissä esimerkiksi aikuissosiaalityön sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallinen kehittämishanke SOSKU, jonka tavoitteena on parantaa kohderyhmän työ- ja toimintakykyä. Työelämän ulkopuolella olevien aikuisten parissa toimiville kansalaisjärjestöille merkittävää on, että kaupungin jakamat avustukset kansalaistoimintaan ovat pienentyneet noin 20 prosenttia viimeisen viiden vuoden aikana. (Jyväskylän hyvinvointisuunnitelma 2017.)

Johtopäätöksissä on huomioitu eri tekijöiden vaikutukset toisiinsa ja esimerkiksi yksinäisyyden, joka yksi Jyväskylän suurimmista ongelmista, on nähty vaikuttavan myös liikkumattomuuteen ja masennukseen. Toinen tekijä on polarisoituminen, jonka nähdään myös vaikuttavan liikkumattomuuteen ja terveydentilaan. Seuraavan valtuustokauden tavoitteena nähdään olevan palveluiden kohdentaminen, pyrkimys saavuttaa palveluita tarvitsevat henkilöt sekä parantaa palveluiden saavutettavuutta. Tämä käsillä oleva tutkimus on yksi askel eteenpäin tässä prosessissa.

Uusin hyvinvointisuunnitelma on tehty vuosille 2017–2020. Hyvinvointisuunnitelma tehdään edellisen hyvinvointikertomuksen pohjalta ja se noudattaa pitkälti kaupunkistrategian linjauksia. Suunnitelmasta on noussut viisi painopistettä, joiden avulla jyväskyläläisten hyvinvointia voidaan parantaa ja näiden tavoitteiden toimenpiteet on esitetty ikäryhmittäin. Tavoitteet ovat:

1. Yksinäisyyden vähentäminen
2. Polarisaation/ eriarvoistumisen loiventaminen
3. Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus
4. Osallisuus ja aktiiviset asuinalueet
5. Toiminnan vaikutusten arviointi ja mittaaminen

Käytännössä kaikki edellä esitetyt edistäisivät tämän tutkimuksen kohderyhmän tilannetta ja tutkittavaa ongelmaa. Verkostojen ja uuden julkishallinnan tematiikkaa hyvinvointikertomuksessa ei noussut esille, kun taas hyvinvointisuunnitelmassa yksi aikuisväestön hyvinvoinnin edistämisen toimenpide on yhteistyön tiivistäminen kolmannen sektorin kanssa kuntoutus- ja erikoisvastaanotoilla. Lisäksi aikuisten hyvinvointia edistetään mahdollistamalla kulttuuri- ja harrastustoimintaa edellä mainitun Kipinä -etuuden avulla sekä vahvistamalla alueellisia liikuntapalveluja ja kehittämällä liikuntaneuvonnan käytäntöjä. (Jyväskylän hyvinvointisuunnitelma 2017.) Mielestäni suunnitelmassa on huomioitu kattava kokonaisuus aikuisväestön terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen piirteistä ja työ päämäärien toteutumiseksi tuottaa varmasti etuja kohderyhmälle tavalla tai toisella.

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma vuosille 2016–2020

Tutkimuksessa on aiemmin määritelty ja nostettu esille työkyvyttömyyttä ja työttömyyttä aiheuttavia sairauksia, joista suurin on mielenterveyden ongelmat. Jyväskylän kaupunki on vastannut tähän haasteeseen luomalla koko kaupungin toimintoja koskevan mielenterveys- ja päihdesuunnitelman vuosille 2016–2020, mikä käsittelee kaikki ikäryhmät lapsista ikäihmisiin. Suunnitelman mukaan tulevina vuosina on odotettavissa, että eläkkeellä olevien työikäisten yksinäisyys, päihteiden käyttö ja muut erityistarpeet palveluille lisääntyvät. Työikäisten kohdalla terveys-, sosiaali- ja työterveyshuollon palvelut nähdään paikoiksi, missä mahdolliset mielenterveysongelmat tulevat tunnistetuiksi ja mistä apua voi hakea. Sairastumisen johdosta työkyvyttömän kuntoutusta voidaan tukea esimerkiksi osasairauspäivärahalla tai työtehtävien räätälöimisellä. Lisäksi kaupungin puolelta on mahdollisuus päästä työttömien terveystarkastuksiin, kuntoutuspalveluihin tai muuhun aktivointitoimintaan. (Jyväskylän mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2016, 2–3.)

Jotta Jyväskylän kaupunki voi vastata tulevien vuosien lisääntyvään palveluiden tarpeeseen, on ensin huomioitava nykyiset rajalliset taloudelliset ja henkilöstöresurssit. Suunnitelman

mukaan yhteistyötä on tiivistettävä muiden toimijoiden kanssa sekä oltava avoimia uusien toimintamallien käyttöönotolle julkisissa palveluissa. Palveluiden uudistaminen vaatii asukkaiden kuulemista, netti- ja etäyhteyspalveluja, vertaistukea sekä ryhmätoimintoja. Suunnitelman mukaan Jyväskylän tavoitteena on asiakaskeskeisyys, moniammatillisuus ja verkostomainen työote. Palveluiden kehittäminen ja toteutus tehdään yhteistyössä kokemusasiantuntijoiden ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. (Jyväskylän mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2016-2020, 2–3; 5.) Tässä suunnitelmapaperissa nousee hyvin esille, kuinka Jyväskylän kaupunki on omaksunut uuden julkishallinnan ja verkostohallinnan muotoja toimintojen suunnittelussa. Jyväskylän voi siis katsoa hallinnoivan uuden julkishallinnan oppien mukaisesti, ainakin tietyillä toimialoilla.

Suunnitelmassa on nostettu esille ennaltaehkäisyn merkitys, mitä varten on luotu Mielen polut -niminen verkkosivusto. Siellä tiedotetaan kuntalaisia mielenterveyteen liittyvistä kysymyksistä ja tukea annetaan myös mielenterveystoimijoiden verkoston puolesta ammattilaisten ja kolmannen sektorin toimijoiden väliseen yhteistyöhön sekä ennaltaehkäisyyn liittyvissä asioissa. Suunnitelmassa esille nousee myös aikuisten päihdepalveluiden parissa tehtävän verkostoyhteistyön kehittäminen. Päihde- ja mielenterveyspalveluita tuotetaan eri paikoissa ja eri tahojen toimesta, jolloin resurseja käytetään päällekkäin. Verkostoyhteistyön kehittämistä on perusteltu asiakkaan tehokkaammalla ja laadullisesti parempana palveluohjauksena, parempana tiedonkulkuna sekä resurssien viisaammalla käytöllä. Käytännön tavoitteita ovat palveluiden helpompi löydettävyyden ja saavutettavuus niin kuntalaisille kuin ammattihenkilöstölle itselleen. Eri hallintokuntien toivotaan keskustelevan keskenään ja näin ollen välttävän palveluiden päällekkäiseltä järjestämiseltä. (Jyväskylän mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2016–2020, 17; 24; 33.)

4.2 Liikuntaneuvonta & liikunnan palveluketju

Liikuntaneuvontaa ja liikunnan palveluketjuja tarkastellaan tässä tutkimuksessa sen takia, että ne ovat toimintana ja käsitteinä sellaisia, joihin kunnallinen verkostoituminen liikuntapalveluiden parissa kulminoituu. Tuunanen ym. (2016) ovat tehneet Laatia liikuntaneuvontaan -oppaan, jossa liikuntaneuvonnan kokonaisuutta on määritelty. Liikuntaneuvonnasta on puhuttu jo 1990-luvulta lähtien, jonka jälkeen se on muovautunut

nykyiselleen prosessimuotoiseksi palveluohjauksen toimintatavaksi. Se on tarkoitettu terveytensä ja hyvinvointinsa kannalta liian vähän liikkuville, jota tuottavat alan ammattilaiset yksilökohtaisesti huomioiden neuvonnassa olevan asiakkaan tarpeet. Liikuntaneuvonnan prosessin eri vaiheet ovat ennalta määriteltäviä ja siihen on sisällytetty asiakkaalle luotavia tavoitteita ja seuranta. (Tuunanen ym. 2016, 11–12.)

Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelut tarjoavat maksutonta liikuntaneuvontaa, joka on tarkoitettu kaikenikäisille Jyväskyläläisille. Sen kohderyhmänä ovat ihmiset, jotka liikkuvat terveytensä kannalta riittämättömästi, eivätkä ole löytäneet sopivaa liikuntamuotoa itselleen. Liikuntaneuvontaan voi varata ajan itse, sinne voi saada lähetteen sosiaali- ja terveystieteiden piiristä tai muun ammattihenkilön suosittelemana. Liikuntaneuvontakäynneillä tarjotaan muun muassa tietoa liikunnasta ja terveydestä, tietoa liikuntamahdollisuuksista ja paikoista sekä tukea liikunnan aloittamiseen (Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelut 2017.)

Kunnossa kaiken ikää – ohjelma ja UKK-instituutti ovat kehittäneet liikunnan palveluketjun mallin, joka on havainnoinut kuviossa 3. Se on muotoutunut Helsingin kaupungin liikuntaviraston ja Helsingin terveysasemien yhteinen Aktiivix-liikuntaneuvonnan kehittämishankkeesta, jonka tavoitteena oli saada aikaan pysyvä ja poikkihallinnollinen yhteistoimintamalli sekä kehittää palveluketjua ja vakiinnuttaa se terveyskeskuksen ja liikuntaviraston välille. Kohderyhmänä hankkeessa ja koko liikunnan palveluketjuajattelussa ovat terveytensä kannalta liian vähän liikkuvat ihmiset. Tuunanen ym. (2016) mukaan liikuntaneuvonnan pyrkimys on tukea asiakkaan omaehtoista liikkumista etsimällä kullekin asiakkaalle parhaiten soveltuvia, jo olemassa olevia liikuntapalveluja hankkeen vertaistukiryhmien ja muiden kohdennettujen tukipalveluiden lisäksi. Liikunnan palveluketju karsii liikunta- ja terveystieteiden päällekkäistä työtä, helpottaa terveydenhuollon päivittäistä asiakastyötä sekä lisää moniammatillista yhteistyötä eri toimijoiden välillä. (Tuunanen ym. 2016, 54–67.) Kuviossa 3. on esitelty KKI-ohjelman havainnekuva liikunnan palveluketjun etenemisprosessista.

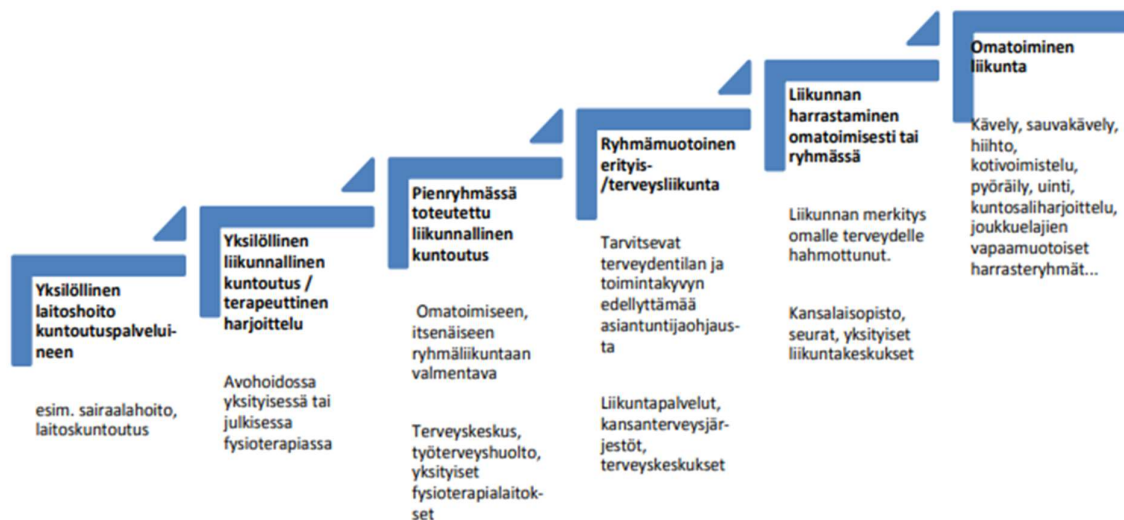

KUVIO 3. Liikunnan palveluketjun malli (Tuunanen ym. 2016, 56).

Palveluketju-ajattelu on saanut vankan jalansijan myös Jyväskylän kaupungissa. Jyväskylän liikuntasuunnitelman (2017) mukaan:

”Palveluketju-ajattelu perustuu kunnan eri organisaatioiden tiiviiseen yhteistyöhön, ja sen tavoitteena on tarjota kuntalaisille mahdollisimman sujuva ja suunniteltu polku yhdestä kunnallisesta palvelusta toiseen”.

Tavoitteena on myös räätälöidä palveluketjuja erilaisille kohderyhmille, kuten eri ikäryhmille ja erityisryhmille. Kuviossa 4. on esitelty Jyväskylän itselleen kehittämät liikunnan palveluketjun portaat, jossa on kuvattu kuinka yksilö voi liikkua palveluketjun portaita ylöspäin. Jyväskylässä usein ensimmäinen asiakaskontakti tapahtuu sosiaali- ja terveystalouksissa ja olisi tärkeää, että jo siellä muodostuisi jonkinlainen yleiskuva asiakkaan liikuntataustasta. (Jyväskylän kaupungin liikuntasuunnitelma 2017.)

KUVIO 4. Jyväskylän kaupungin liikunnan palveluketjun portaat. (Jyväskylän kaupungin liikuntasuunnitelma 2017).

Tuunasan ym. (2016) mukaan toimivan liikuntaneuvonnan ja liikunnan palveluketjun onnistumiseksi on oltava olemassa verkostoja, sujuvaa keskinäistä tiedonsiirtoa, kattava potilastietojärjestelmä, yhteiset tavoitteet ja yhdessä sovitut työtavat sekä riittävät henkilöstöresurssit. Myös asiakaslähtöinen ja ammattitaitoinen neuvonta, mittarien valinnat, viestintä, näkyvyys sekä hankkeen ja kustannusvaikutusten seuranta mahdollistavat toimivan kokonaisuuden. (Tuunanen ym. 2016, 75–78.) Palveluketju onnistuessaan onkin hyvä esimerkki toimivasta verkostorakenteesta, missä eri toimijat tekevät eri asioita ja osaavat ohjata asiakkaita myös muiden tuottamien palveluiden piiriin.

Kunnossa Kaiken Ikää (KKI) -ohjelma teki valtakunnallisen Liikuntaneuvonnan tila kunnissa – kyselyn tutkiakseen liikuntaneuvonnan tilaa ja liikunnan ohjauksen palveluketjuja. Kyselyyn vastasi 158 kuntaa, joiden yhteenlaskettu asukasmäärä oli noin 4,5 miljoonaa suomalaista. Tutkimuksen tuloksista huomattiin, että kunnissa oli tarjolla liikuntaneuvontaa, mutta sen määrittely ja sisältö vaihtelivat suuresti kunnittain. Toinen merkittävä tutkimuksesta ilmennyt tulos oli, etteivät liikuntaneuvojat olleet tietoisia muiden tahojen järjestämistä liikuntapalveluista. (Tuunanen, ym. 2016, 11–12). Näiden voisi sanoa olevan siis tyypillisiä verkostojen toimivuuden ja palveluohjauksen edessä olevia ongelmia. Tiedon kulkeminen on yksi suurimmista kulmakivistä toimivan palveluohjauksen rakentumisessa, verkostojen luomisessa ja resurssien päällekkäisen käytön purkamisessa. Onnistuneen tiedonvälityksen ja palveluohjauksen kannalta on erittäin tärkeää luoda verkostoja ja tehdä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa.

Tämän tutkimuksen kirjoittamisen aikana Suomessa on käynnissä historian kattavin valtakunnallinen sosiaali- ja terveystalouden uudistus, joka muuttaa kuntien toimintoja sekä kuntien ja maakuntien vaikutusvallan suhteita huomattavasti. Sosiaali- ja terveystalouden ministeriön on asettanut terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan työryhmän. Sen antamassa kannanotossa liikuntapalveluketjujen asemasta SOTE-uudistuksessa kysytään, ovatko liikunta ja terveyden edistäminen mukana tässä uudessa rakenteessa? Se myös korostaa yhteistyön ja verkostojen merkitystä maakuntien välillä, kuntien välillä sekä kuntien sisällä niin omien yksiköiden, kuin ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Kun liikuntatoimi ja sosiaali- ja terveystoimi erkanevat kunnissa, kysymys kuuluu, tuleeko yhteistyön kehittämisestä ja liikuntapalveluihin ohjaamisesta hankalampaa? (STM, kannanotto 24.2.2017.) Tämä vahvistaa tämän tutkimuksen näkökulmaa yhteistyön, verkostojen ja poikkihallinnollisuuden merkityksestä tulevaisuudessa.

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämä tutkimus on toteutettu käyttämällä kvalitatiivisia eli laadullisia tutkimusmenetelmiä, sillä ne sopivat tutkimusaiheen käsittelyyn paremmin kuin määrällisiä ominaisuuksia tarkastelevat kvantitatiiviset menetelmät. Laadullisten tutkimusmenetelmien ominaispiirteiden tarkka määrittely ei ole helppoa, mutta määrittelyn apuna voi käyttää aineistonkeruumenetelmiä. Näitä ovat esimerkiksi haastattelut, havainnointi tai dokumentointi, kun taas kvantitatiivisessa tutkimuksessa tarkastellaan esimerkiksi koetuloksia tai tilastoaineistoja. Kvalitatiivisen tutkimuksen ominaispiirteitä ovat ymmärtävä selittäminen, merkitysten ja kielen keskeisyys, tulkinnallisuus ja kontekstuaalisuus. (Husso, luento 14.3.2017)

Laadullista tutkimusta ei ole olemassa vain yhdenlaista, vaan se on sateenvarjokäsite, jonka alle mahtuu useita hyvin erilaisia laadullisia menetelmiä. Myös teorialla on suuri merkitys laadullisessa ja empiirisessä tutkimuksessa. Teorialla tarkoitetaan tutkimuksen viitekehystä, joka muodostuu tutkimusta ohjaavista menetelmistä sekä siitä, mitä aiheesta tiedetään jo ennestään. Laadullista tutkimusta pidetään usein empiirisenä, mutta mikään tutkimus ei ole tutkimusta ilman teoriaa. Molemmat voivat tutkia samaa ilmiötä, mutta ero tehdään tarkastelun näkökulmilla. Empiirisessä analyysissä merkittäviä ovat aineiston keräämisen ja analyysin metodit, kun taas teoreettiseen analyysiin ei ole olemassa varsinaista metodologiaa. Empiirisessä tutkimuksessa uskottavuus perustuu siihen, kuinka uskottavasti lähdeaineistoa käytetään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 9; 18–21.)

Seuraavaksi esittelyssä ovat tutkimuksen käytännön toteutuksen eri osa-alueet. Ensimmäisenä on kuvailtu haastattelun toteutus ja aineisto, sitten tutkimuksen haastateltavat ja sen jälkeen aineiston analyysimetodit eli teoriaohjaava sisällönanalyysin ja sen apuna toimiva verkostanalyysin menetelmä. Lopussa ovat tutkimuksen eettisyyttä, luotettavuutta ja laatua koskevat kappaleet.

5.1 Haastattelun toteutus ja aineisto

Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä toimivat ryhmähaastattelut. Aineistonkeruun toteutuksen suunnittelu- ja valmistautumisvaiheessa apuna on käytetty Sirkka Hirsjärven ja

Helena Hurmeen (2008) teosta Tutkimushaastattelu - teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Haastattelututkimuksen etu on sen joustavuus menetelmänä, sillä tutkimustilanteessa ollaan kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa ja se mahdollistaa myös tiedonhankinnan suuntaamisen haastattelutilanteessa. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan haastattelu on toimiva tutkimusmenetelmä silloin, kun kysymyksessä on vähän kartoitettu ja tuntematon alue, kuten tässä tutkimuksessa on. Sen avulla on mahdollista syventää saatavia tietoja esittämällä lisäkysymyksiä ja saada vastauksia aiheisiin, joiden tiedetään tuottavan monitahoisia ja moniin suuntiin viittaavia vastauksia. Haastattelu on kuitenkin useasti tutkijalle vaikeampi ja kalliimpi menetelmä kuin esimerkiksi kyselylomake. Lisäksi haastattelun etuina ovat sen mahdollisuudet saada kuvaavia esimerkkejä sekä säädellä aiheiden järjestystä tilanteen mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34–36.)

Tutkimushaastattelun toteuttamisen muotoja on useita, jotka eroavat toisistaan yleensä ainakin strukturointiasteen perusteella. Tämän tutkimuksen haastattelumenetelmäksi valikoitui puolistrukturoitu teemahaastattelu. Valitussa menetelmässä kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat, mutta vastata saa omin sanoin, eikä vastaukset ole sidottuja vaihtoehtoihin. Myös kysymysten järjestystä voi vaihdella. Sillä on ominaispiirteitä, joiden perusteella menetelmä todentui sopivaksi juuri tähän tutkimukseen. Teemahaastattelussa haastateltavat valikoituvat sen mukaan, että he ovat tiettyssä tilanteessa ja kokeneet tiettyjä asioita. Ilmiön kannalta merkittäviä rakenteita, osia, prosesseja ja kokonaisuutta on kartoitettu jo etukäteen, minkä pohjalta tutkija on tehnyt jo tiettyjä oletuksia tutkittavan tilanteen seurauksista siinä mukana oleville. Haastattelussa tarkastellaan haastateltavien subjektiivisia kokemuksia tutkijan ennalta analysoimasta tilanteesta. Nimensä mukaisesti menetelmä keskittyy tiettyihin tutkijan puolesta ennalta määäämiin teemoihin, joista keskustellaan. Menetelmän etu on, että ihmisten asioille antamat merkitykset ja tulkinnat ovat keskeisiä sekä se, kuinka ne syntyvät vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.)

Haastattelumenetelmän lisäksi valinta oli tehtävä toteutuksellisesti yksilö- ja ryhmähaastattelujen välillä. Tähän tutkimukseen ryhmähaastattelu sopi paremmin siksi, että ryhmässä tutkimustilanne on vapaamuotoisempi ja antaa haastateltaville mahdollisuuden spontaaniin vastaamiseen ja huomioiden tekemiseen aihepiirin kokonaisuudesta. Haastateltavista saa myös enemmän irti, kun he pääsevät puhumaan asioista muiden aihepiirin parissa toimivien henkilöiden kanssa. Tällä menetelmällä tietoa sai nopeasti

usealta vastaajalta kahdella haastattelukerralla, ja ne olivat käytännössä helpompi järjestää. Tarkemmin ottaen kyseessä oli täsmäryhmähaastattelu, jonka ominaispiirteitä ovat ryhmän pieni koko (6–8 ihmistä), haastatteluun osallistuvien henkilöiden tarkka valinta heidän asiantuntija- tai muun asian kannalta merkittävän position takia, ryhmälle on tarkasti määritelty tavoite sekä ryhmäkeskustelun arvioiva ja kuvaileva tyyli. Puhetta johtaa haastattelija, joka on haastateltavien ryhmien ulkopuolinen henkilö ja joka ei puutu keskustelun kulkuun muuten kuin ohjaamalla teemasta toiseen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 61–63.)

Ryhmähaastatteluja toteutettiin kaksi, yksi kaupungin ja yksi järjestöjen toimijoille huhtikuussa 2017. Haastattelupyyntö lähetettiin sähköpostitse, jossa kerrottiin tutkimuksen aihe ja tarkoitus, ajankohta sekä mukana olevat tahot. Haastattelukutsuja lähetettiin yhteensä 16 kappaletta ja kaupungin toimijoiden haastatteluun osallistui 6 toimijaa ja järjestötoimijoiden haastatteluun 5 toimijaa haastattelijan lisäksi. Molemmat haastattelut olivat kestoltaan noin kaksi tuntia ja 15 minuuttia. Haastattelut toteutettiin kaupungin liikuntapalveluiden tarjoamassa kokoustilassa, uimahalli AaltoAlvarin alakerrassa. Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelut tarjosivat kahviosta kaikille kahvit ja pullat kiitokseksi osallistumisesta, mikä oli tilannetta rentouttava tapahtuma heti haastattelun alkuun. Paikka oli haastatteluun sopiva, rento ja hiljainen tila, missä kaikki pääsivät istumaan pyöreään pöydän ympärille. Nauhoitukseen käytössä oli yliopistolta lainattu nauhuri sekä haastattelijan oma puhelin. Haastattelut nauhoitettiin äänitiedostoiksi haastateltavien luvalla myöhempää litterointia varten. Haastatteluista kertyi litteroitua tekstiaineistoa 52 sivua.

Haastattelujen teemat on suunniteltu yhdessä Jyväskylän kaupungin liikuntapalveluiden yhteyshenkilön kanssa, jotta ne vastaisivat niitä asioita, mistä ei nykyisellään ole olemassa kattavaa tietoa. Teemojen suunnittelussa on huomioitu myös tutkimuksen taustalla käytetyt aineistot, tutkimukset ja teorit. Ryhmähaastattelujen teemat olivat molemmissa ryhmissä samat ja ne oli määritelty hyvin väljästi. Teeman aloitti yksi suurempi teemakysymys, jonka alapuolella oli määriteltynä apukysymyksiä, joiden avulla haastateltavat pystyivät miettimään vastauksiaan. Jokaisen teema alussa haastattelija eli minä itse tutkijana alustin teemaa ja ohjasin haastateltavia siihen suuntaan mitä teemoilla hain takaa.

Teemat olivat seuraavat:

1. Haastateltavien omat ja edustaman organisaatio taustatiedot
2. Työelämän ulkopuolella olevat aikuiset ja heille tarjolla olevat liikuntapalvelut
3. Yhteistyön ja verkostojen mahdollisuudet ja ongelmat

Tarkka teemalistaus alakysymyksineen on tutkimuksen lopussa liitteenä 1.

Tutkimuksessa mukana olleiden Jyväskylän kaupungin ja jyvaskyläläisen järjestökentän toimijoiden olemassa olevia verkostoja on kartoitettu kolmella eri tavalla. Työelämän ulkopuolella olevien aikuisten parissa työskentelevien kaupungin ja järjestötoimijoiden verkostoja on selvitetty ensinnäkin tutkimushaastatteluilla. Koska haastattelu toteutettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluna, haastatteluissa oli avoin teemakysymys koskien verkostoja. Siinä haastateltavat saivat itse kertoa, millaisia verkostoja heidän organisaatioillaan on, ja kenen kanssa he tekevät yhteistyötä. Lisäksi kysymyksiä oli verkostojen toimivuudesta ja haasteista. Koska haastateltavat eivät tienneet tutkimuskysymyksiä etukäteen eivätkä siten osanneet niihin valmistautua, on oletettavaa, etteivät he muistaneet kertoa kaikkia verkostojaan haastatteluissa. Siksi toisena verkostojen kartoituksen keinona on haastatteluiden jälkeen käytetty haastateltavien verkkosivujen läpikäymistä, minkä avulla on löydetty vielä tietoja puuttuneista yhteistyökumppaneista. Lisäksi Jyväskylän kaupungin organisaatioissa olevia verkostohallinnan rakenteita on kartoitettu tarkastelemalla kaupungin virallisia strategia-asiakirjoja, niin yksittäisten toimialojen kuin koko kaupunkia koskevia.

Minulla ei ollut aikaisempaa kokemusta haastatteluiden tekemisestä ja näin ollen varsinkin ensimmäinen haastattelutilanne oli omalta kohdaltani hieman jännittynyt. Mielestäni haastattelut onnistuivat kuitenkin hyvin, ilmapiiri oli avoin, keskustelu eteni jouhevasti ja oma osallistumiseni keskustelun johdattelijana oli hyvin minimaalinen. Lopputulosta jälkikäteen tarkastellessa on esiin noussut joitakin kohtia, joihin olisi voinut kysyä tarkennusta. Myös teemojen ja kysymysten asetelua olisi voinut hieman muuttaa, mutta näilläkin eväillä sain kattavasti vastauksia kysymyksiini. Tulee kuitenkin muistaa, että täydellisen ja kaiken kattavan tiedon saaminen on mahdotonta.

5.2 Haastateltavat

Aineisto koostuu Jyväskylän kaupungin työntekijöille ja paikallisen järjestökentän toimijoille tehdyistä erillisistä ryhmähaastatteluilta. Ennen haastattelukutsujen lähettämistä oli tehtävä kartoitus työelämän ulkopuolella olevien aikuisten parissa toimivien tahojen ja liikuntapalveluiden verkostoista Jyväskylässä. Haastatteluihin kutsuttavia valitessa ensin valikoituivat organisaatiot, jotka työskentelevät tutkimuksen kohderyhmän parissa ja sen jälkeen organisaatioiden sisältä seulottiin parhaiten tutkimusaiheesta tietävät henkilöt. Kuntasektorin organisaatiot valikoituivat sen mukaan ketkä joko tuottavat liikuntapalveluja työikäisille aikuisille tai toimivat työelämän ulkopuolella olevien aikuisten parissa. Järjestösektorilta organisaatiot valikoituivat samojen perustelujen parista, eli järjestö joko tuottaa liikuntapalveluja aikuisille tai toimii työelämän ulkopuolella olevien aikuisten parissa työttömyyden tai työttömyyttä aiheuttavan sairauden perusteella. Näitä sairauksia olivat mielenterveyden häiriöt, tuki- ja liikuntaelinten sairaudet, verenkiertoelinten sairaudet sekä hermoston sairaudet.

Organisaatioiden sisältä haastateltavat valikoituivat heidän tämän tutkimuksen kannalta relevantin asiantuntijapositionsa mukaan. Kuntasektorilta haastateltavaksi kutsuttiin henkilöitä, jotka ovat tekemisissä työnsä puolesta aikuisille tarjolla olevien liikuntapalveluiden ja työelämän ulkopuolella olevien asiakkaiden kanssa. Järjestösektorilta haastateltavat ovat niin ikään aikuisten liikuntapalveluiden ja työelämän ulkopuolella olevien parissa työskenteleviä kuin potilasjärjestöjen edustajia, jotka edustavat niitä sairauksia, joista suurin osa työelämän ulkopuolisuudesta johtuu. Koska haastateltavat ovat osa työelämän ulkopuolella olevien aikuisten arkea niin liikuntapalveluiden tuottamisen tai muiden palveluiden tuottamisen kautta, he osaavat kuvata olemassa olevan toiminnan käytäntöjä ja tietävät millaisia haasteita toiminnan ylläpidolle ja kehittämiselle on olemassa.

Haastattelut alkoivat jokaisen haastateltavan esittelyllä, missä he kertoivat edustamastaan organisaatiosta sekä omasta toimenkuvastaan siellä. Peruste sille, miksi haastattelussa käytettiin paljon aikaa kaikkien haastateltavien organisaatioiden ja työnkuvien kuvaukseen oli se, että etukäteen on erittäin vaikeaa selvittää mitä kaikkea eri tahot tekevät kohderyhmän parissa. Kysymällä saa paremman ja kattavamman tiedollisen kokonaisuuden, kun haastateltavat saavat itse kertoa työnkuvasta ja kaikesta mitä työhön liittyy. Jyväskylän kaupungin palveluista tutkimuksessa edustettuina ovat liikunta-, terveys- ja työllisyyspalvelut, työttömille kohdistettu Wire-liikuntapalvelu, nuorten taidetyöpaja sekä

kansalaisopisto. Haastateltavien roolit omissa organisaatioissaan olivat vaihtelevia; yksilövalmentaja, palveluohjaaja, liikunnanohjaaja, liikuntasuunnittelijoita sekä palveluesimies.

Järjestöjen haastattelussa edustettuina oli liikunnan aluejärjestö Keski-Suomen liikunta ry, jonka toiminta-ajatuksena on keskisuomalaisien hyvinvoinnin tukeminen liikunnan avulla ja se järjestää aikuisten harrasteliikunnan ohjaamisesta kiinnostuneille koulutusta sekä erilaisia virikepäiviä myös terveysliikunnan ammattilaisille. Toinen haastateltava oli paikallinen työttömien edunvalvontajärjestö Jyvässeudun työllistämisyhdistys ry, joka toimii työttömien aikuisten parissa. Sen alla toimii paikallisten työttömien työnhakijoiden hyvinvointia edistävä hanke, jonka tavoitteena on parantaa osallistujien arjen hallintaa. Kolmas haastateltava oli paikallinen mielenterveysjärjestö Suvimäen klubitalo, jonka idea on toimia mielenterveyskuntoutujien ja henkilökunnan muodostamana yhteisönä, josta saa arkeen tavoitteellista toimintaa sekä vertaistukea. Neljäs oli potilasjärjestö Sydänliiton alla toimiva Jyväskylän sydänyhdistys ry, jonka toiminnan tavoitteena on sydän- ja verisuoniterveyden edistäminen, sairastuneiden henkilöiden itsehoitoon ja kuntoutuksen kehittäminen sekä omaisten tukeminen. Haastateltavien roolit omissa organisaatioissaan olivat aikuisliikunnan kehittäjä, hankevastaava, ohjaaja, jäsen ja yhdistyksen puheenjohtaja.

Tässä tutkimuksessa ei tarkastella yritysten kanssa tehtyä yhteistyötä työelämän ulkopuolella olevien aikuisten liikuttamisessa. Tutkimuksen lähtökohta on kansalaisyhteiskunnassa, yhteiskuntapolitiikassa ja liikuntapolitiikassa. Vaikka uusi julkishallinta ja verkostohallinta teorioina tarkoittavat yhteistyöverkostoilla yhteistyötä kaikkien toimialojen kanssa, oli tutkimuksen rajaamisen kannalta ainut vaihtoehto jättää yritysmaailma pois. Yrityskentällä varsinkin aikuisten liikuntapalveluiden tuottajia on niin paljon, että paikallisestikin niiden kartoittamiseen olisi kulunut suurin osa tutkimuksen työajasta. Tässä tutkimuksessa yritykset nousevat kuitenkin esille niin teoriassa, mahdollisina verkostojen toimijoina sekä haastateltavien kertomuksissa siitä, kenen kanssa he tekevät jo yhteistyötä.

5.3 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Laadullisessa tutkimuksessa perinteinen ja usein käytetty analyysimetodi on sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi metodina on hyvin väljä, ja sitä voi käyttää käytännössä

kaikenlaiseen laadulliseen sekä myös määrälliseen tutkimukseen. Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan laadullista sisällönanalyysia on määritelty monilla eri tavoilla eri tutkimuksien yhteydessä ja eri tutkijoiden toimesta. Siksi he ovat koonneet yhteen teoksen Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, joka toimii laadullisen tutkimuksen ja sisällönanalyysin metodisena ohjekirjana ja tämän kappaleen ohjenuorana. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 9; 91; 107.)

Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jonka avulla on mahdollista saada yleinen ja tiiviissä muodossa oleva kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Analyysissa tarkastellaan dokumentteja, joilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi kirjoja, raportteja tai haastatteluja. Tässä tutkimuksessa analyysidokumentteina toimivat ryhmähaastatteluista kootut ja litteroidut dokumentit sekä tutkimuksen muu tausta-aineisto. Sisällönanalyysin avulla dokumentteja voi tarkastella systemaattisesti ja objektiivisesti sekä järjestellä johtopäätöksien aikaansaamista varten. Sisällönanalyysi on käytännössä tekstianalyysia. Siinä selkeytetään ja etsitään tekstin merkityksiä ja pyritään lisäämään sen informaatioarvoa, jotta voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä.

“Aineiston laadullinen käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, jossa aineisto aluksi hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi”. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–108.)

Eri tutkijoiden ja koulukuntien välillä on ollut eroja näkemyksessä, voiko sisällönanalyysilla tarkoittaa myös sisällön erittelyä. Tässä tutkimuksessa sisällönanalyysi ymmärretään molemmin tavoin eli aineistoa voidaan myös kvantifioida ja tuottaa myös määrällisiä tuloksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 105; 107.)

Laadullisessa analyysissa on yleensä käytössä jako kolmeen erilaiseen malliin; induktiivinen (yksittäisestä yleiseen), deduktiivinen (yleisestä yksittäiseen) tai abduktiivinen (teorianmuodostus mahdollista johtolankojen avulla). Näiden mallien ongelmana on niiden joustamattomuus ottaa analyysin tekoa ohjaavat tekijät huomioon. Tuomi ja Sarajärvi (2009) suosittelevat käyttämään Eskolan tekemää jaottelua aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen analyysiin, kun haluaa korostaa teoriaa laadullisessa tutkimuksessa. Aineistolähtöisessä analyysissa teoreettinen kokonaisuus pyritään muodostamaan vain tutkimusaineistosta ja tärkeää on, että analyysiyksiköt eivät ole ennalta sovittuja. Aikaisemmalla tiedolla tai teorioilla ei saisi olla tekemistä analyysin toteuttamisen ja lopputuloksen kanssa. Teorialähtöinen analyysi on menetelmistä perinteisin ja se perustuu

aina johonkin tiettyyn teoriaan tai malliin. Aineiston analyysi perustuu siis aikaisemman tiedon perusteella luotuihin kehyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–97.) Kolmas, ja tässä tutkimuksessa käytettävä, menetelmä on teoriaohjaava sisällönanalyysi.

Teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee aineiston ehdoilla, mutta siinä on olemassa teoreettisia kytkentöjä. Teoreettiset käsitteet tuodaan tutkimukseen valmiina, ennalta tiedettyinä asioina, jotka toimivat apuna analyysin tekemisessä. Teoria ei kuitenkaan ohjaa koko analyysin kulkua, kuten teorialähtöisessä sisällönanalyysissä. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta kuten aineistolähtöisessä analyysissä, mutta aikaisemmalla tiedolla on merkitys analyysissä. Analyysistä voi siis tunnistaa aiemman tiedon merkityksen, mutta aiemman tiedon tehtävä on ennemminkin auttaa löytämään uusia ajatusmalleja. Tutkimuksen aineiston voi kerätä vapaasti parhaaksi katsomallaan tavalla. Aineistoa analysoidaan ensin aineistolähtöisesti, jonka jälkeen aineistoa analysoidaan myös taustalla olevan teoreettisen viitekehyksen avulla. Tutkijan täytyy siis pystyä yhdistelemään aineistoa ja aiempia valmiita malleja. Tutkimuksen tulokset raportoidaan teoriaohjaavasti ja tutkija saa itse päättää missä kohti päättelyä ottaa teorian mukaan. Analyysivaiheessa merkityksellistä on myös keksimisen logiikka eli kuinka tutkija löytää teemoja aineistostaan oman päättelykykynsä avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–100.)

Aineiston analyysissä aineistosta nousseita asioita voi käsitellä esimerkiksi teemoittelemalla tai luokittelemalla. Aineistoa luokitellessa voi esimerkiksi katsoa, kuinka monta kertaa jokin tietty luokka esiintyy aineistossa. Teemoittelu eroaa luokittelusta siten, että silloin painottuu mitä kustakin ennalta määrätystä luokasta on sanottu. Molempien tarkoituksena on mahdollistaa laadullisen aineiston pilkkominen ja ryhmittely eri aihepiirien mukaisesti. Ensin tehdään alustava ryhmittely esimerkiksi tiedonantajien iän tai sukupuolen mukaan, jonka jälkeen aineistosta aletaan etsiä varsinaisia teemoja eli aiheita. Tässä tutkimuksessa ryhmittelyn voi tehdä esimerkiksi kunnan ja järjestöjen toimijoiden välille. Kun aineiston kerääminen on tapahtunut teemahaastattelulla, niin kuin tässä tutkimuksessa, on aineiston pilkkominen helpompaa, koska haastattelujen teemat jo jäsentävät aineistoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.)

Teemoittelun tekemiseen on olemassa kolmeportainen aineistolähtöinen analyysimalli. Siinä sisältöä luokitellaan ala-, ylä- ja yhdistäviksi kategorioiksi, missä merkittävää ovat tutkijan päätökset luokittelujen perusteista. Ensin aineistolta kysytään tutkimustehtävän mukaisia kysymyksiä, joiden vastauksista pelkistetään yksittäisiä ilmaisuja. Nämä ilmaisut

yhdistetään samaa asiaa kuvaavaan alakategoriaan ja kategoria saa sisältöä kuvaavan nimen. Analyysi jatkuu yhdistelemällä alakategorioita ja muodostamalla yläkategorioita, joista lopulta muodostetaan yksi kaikkia kuvaava kategoria. Näin luodaan merkityskokonaisuuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 101–103.) Analysointivaiheessa on tärkeää päättää, hakeeko aineistosta samanlaisuutta vai erilaisuutta. Lisäksi voi löytyä toiminnan logiikkaa tai tyypillistä kertomusta. Kuten aiemmin mainittu, laadullisen sisällönanalyysin jälkeen aineiston käsittelyä voi jatkaa kvantifioimalla eli laskemalla, kuinka monta kertaa eri asiat esiintyvät aineistossa. Aineiston kvantifioinnilla saadaan aineiston tulkintaan erilaisia näkökulmia sekä lisätietoa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93; 120–122.) Tässä tutkimuksessa uudenlaista tietoa saadaan myös seuraavassa luvussa esitellyn verkostanalyysin avulla.

5.4 Verkostanalyysi

Tässä tutkimuksessa teoriaohjaavan sisällönanalyysin lisäksi analyysivälineenä toimii verkostanalyysi. Sen avulla voi selventää Jyväskylässä työelämän ulkopuolella olevien aikuisten parissa työskentelevien organisaatioiden verkostoja alueen muihin toimijoihin.

Verkoston käsite on määritelty kappaleessa kaksi. Tiivistetysti sanoen verkostot ovat olemassa sosiaalisen yhteistoiminnan tuloksina. Verkostot voidaan nähdä myös menetelminä, joilla kuvataan toimijoiden välisten suhteiden ja rakenteiden tutkimusta. Verkostotutkimuksen juuret ovat vahvasti amerikkalaisessa sosiologiassa ja sieltä on noussut rakenteellinen tapa esittää verkostot pisteiden ja viivojen muodostamana kokonaisuutena. Lisäksi näistä kokonaisuuksista on pyrkimys löytää säännönmukaisuuksia. Menetelmänä se antaa hyvät mahdollisuudet tarkastella toimijoiden välisiä monimutkaisiakin suhteita, joita kuvaamaan on luotu lukematon määrä mittareita ja tunnuslukuja, kuten keskeisyysmittareita. (Johanson & Smedlund 2015, 234–235.)

“Verkostanalyysin menetelmin on mahdollista tarkastella ihmisten tai organisaatioiden toimintaa, jolloin keskeistä ei ole, missä määrin tutkittavat itse mieltävät toimintansa erityisesti verkostollisena. Verkostanalyysi on tekniikka, joka kuvaa toimijoiden - esimerkiksi ihmisten tai organisaatioiden - välisiä suhteita eräänlaisena säännöllisenä rakenteena, vaikka tämän rakenteen muoto voikin vaihdella”. (Eriksson 2015, 11.)

Yksi verkostanalyysin haasteista on, että sen alkamisen ja loppumisen rajoja ei voi tarkasti määrittää. Kaikkia rakenteita voidaan tutkia suhteiden joukkona, mutta ongelmallista on, että silloin vain toisiinsa yhteydessä olevat verkoston jäsenet tulevat näkyviin. Verkosto onkin Johansonin ja Smedlundin mukaan yhteisöllinen kokonaisuus, missä jäsenen asema perustuu hänen suhteisiinsa verkoston muihin osapuoliin. Verkostanalyysi on toimiva menetelmä, kun haluaa tutkia esimerkiksi hierarkioita, työn jakautumista ja valtasuhteita organisaatioiden sisällä ja niiden välillä. (Johanson & Smedlund 2015, 235; 242.)

Verkostanalyysin juuret ovat Amerikassa ja organisaatiotutkimuksessa, jonka sisällä on olemassa erilaisia tutkimussuuntauksia, jotka lähestyvät verkostoja omista näkökulmistaan. Tässä tutkimuksessa käytössä on sosiaalisen uppoutuneisuuden suuntaus, jonka mukaan verkostot ovat sosiaalisia ilmiöitä henkilöiden ja ihmisryhmien välillä. Suuntauksen sisällä on erilaisia näkökulmia siitä, tulisiko verkstorakenteen olla tiivis vai löyhä. Yhden näkemyksen mukaan verkostoissa toimii välittäjiä, joiden nähdään hyötyvän asemastaan eniten, sillä he pääsevät vaikuttamaan muille välittämäänsä tietoon. Välittäjät, toiselta nimitykseltään portinvartijat, ovat onnellisempia, menestyvämpiä ja paremmin toimeen tulevia. Parhaaksi nähty malli on sellainen, missä yhdistyvät tiiviin ja löyhän verkoston ominaisuudet. Tähän liittyvä oleellinen kysymys on, että miksi tietyt ihmiset nousevat välittäjärooleihin. (Eriksson 2015, 242–246).

Tämä amerikkalainen verkostanalyysi on perustunut pisteistä ja viivoista koostuvan verkostokuvion tarkasteluun. Eri tieteenalojen välillä on eroja toimijan verkoston suhteiden määrän, jäsenien välissä olevien välittäjien määrän tai verkostokäsitteiden merkityksestä. Menetelmän avulla on mahdollista laajentaa ilmiöiden selityspohjaa verkostoihin perinteisen toimijankeskeisen tulkinnan tilalle sekä se mahdollistaa ilmiöiden suhdeperustaisen tarkastelun ominaisuuksiin perustuvan tilalle. Tutkimusta siitä, kuinka verkostot syntyvät ja millaista vallankäyttöä niissä tapahtuu, on olemassa vain vähän. (Eriksson 2015, 248.)

Teknisistä näkökulmista käsin verkostanalyysia ovat tarkastelleet Borgatti ym. (2013). Kirjassa verkostoa kuvaavasta kuvioista puhutaan sanalla *graph*, joka suomentuu graafiseksi esitykseksi, diagrammiksi, käyräksi tai kaaviokuvaksi (MOT-sanakirja 2018). Tässä käytän suomennosta kaaviokuva. Kaaviokuvat voivat olla joko suunnattuja tai suuntaamattomia. Suunnatussa kaaviossa sivut ovat kuin nuolia, ne osoittavat tiettyyn suuntaan. Suuntaamattomissa kuvioissa sivut ovat järjestäytymättömiä ja niitä käytetään kuvaamaan

suhteita missä suhteen suunnalla ei ole väliä. Sosiaalisessa verkostanalyysissä kuvion jokainen reuna tarkoittaa samaa asiaa, tässä tapauksessa samanlaista sosiaalista suhdetta (Bogatti ym. 2013, 11–12.) Tässä tutkimuksessa verkostoa kuvaava kaaviokuva on malliltaan suuntaamaton, sillä tutkimuksessa merkityksellistä ei ole se, mihin suuntaan suhteet kulkevat verkostoissa. Kiinnostuksen kohteena on vain se kokonaisuus, kenen kaikkien kanssa toimijat ovat verkostoissa.

Lewisin (2011) mukaan tutkimuksen kannalta huomattavia etuja on voi saada yhdistämällä verkostanalyysia muihin menetelmiin, kuten haastatteluihin, etnografiaan tai historiallisten tekstiarkistojen tarkasteluihin. Yhdistämällä verkostanalyysia muihin menetelmiin on mahdollista nähdä enemmän asiayhteyksiä verkostodatan tulkintavaiheessa. Sen kautta voi saada ulkopuolista näkökulmaa verkoston rakenteeseen ja näin ollen myös parantaa näkemystä verkoston sisällöstä, laadusta ja verkoston sidoksista. Menetelmien yhdistämisen etu on sen tarjoama mahdollisuus keskittyä verkostojen dynamiikkaan kartoittamalla verkostojen rakenteiden muotoutumista sekä tutkailla muutoksien syitä. Vuorovaikutus verkostosuhteiden muotojen, suhteiden sisällön kerronnan ja verkoston analysoimiseen käytettyjen keinojen ja tapojen välillä vaatii keskittymisen rakenteisiin ja prosesseihin, koska ne ovat aina kietoutuneet yhteen. Tällainen lähestymistapa on käytännöllinen silloin, kun tarkastelee tutkimuskysymyksiä koskien verkostohallinnan muotoutumista, toimintaa ja kehittymistä, verkostojen metahallintaa, demokraattista osallisuutta tai vaikuttavuutta. (Lewis 2011, 1229–1330.)

Tässä tutkimuksessa verkostokaavion kuvaamisen apuna on käytetty Gephi-nimistä verkostanalyysiohjelmaa. Sen avulla on luotu kuvio, joka ilmentää verkoston kokonaisuuden sekä sen eri toimijat. Analyysikuvioon käytetty aineisto on kerätty pääosin tutkimushaastatteluista. Siellä haastateltavat ovat saaneet itse omin sanoin kertoa, minkä tahojen tahojen kanssa tekevät yhteistyötä. Lisätiedon hankkimiseksi kaikkien haastateltavien verkkosivut on käyty systemaattisesti läpi, joista on etsitty mainitsematta jääneitä yhteistyötahoja. Kunnan toimijoiden verkkosivuilta ei löytynyt mitään lisätietoja yhteistyökumppanuuksista haastatteluissa esiinnoitettujen lisäksi, mutta haastatteluissa osallisina olleiden järjestöjen verkkosivuilta löytyi. Tiedonkeruun jälkeen yhteistyökumppaneista on luotu excel-tiedosto, joka on syötetty verkostanalyysiä tekevään Gephi-ohjelmaan ja jonka avulla on muotoiltu lopullinen verkostoa kuvaava kuvio.

Kunnan ja järjestöjen toimijoille on luotu omat kuviot kuvaamaan verkostojen kokonaisuutta.

5.5 Tutkimusetiikka

Hirsjärven & Hurmeen (2009) mukaan kaikkiin tutkimuksiin liittyy eettisiä ratkaisuja ja nämä ratkaisut riippuvat paljon tutkimuksen menetelmistä ja asetelmista. Tarkkoja sääntöjä eettisiin kysymyksiin on mahdotonta antaa, mutta yleisiä normeja on olemassa. Tämän käsillä olevan tutkimuksen kannalta merkityksellisiä ovat olleet haastattelutilanteessa haastateltavien antamien henkilötietojen ja koko haastattelun luottamuksellinen käsittely, haastattelujen litteroinnin luottamuksellinen ja totuudenmukainen purkaminen, analyysivaiheessa haastateltavien sanomisien mahdollisimman objektiivinen ja totuudenmukainen tulkinta sekä tietysti todentaminen eli tieto mitä tutkimuksessa esitellään, on niin varmaa ja todennettua kuin mahdollista. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 19–20)

Tutkimusetiikka voidaan nähdä tutkimuksessa kahdella eri tavalla; joko teknisluonteisena normina tai metodologiaan kuuluvana seikkana. Metodologiaan kuuluvana tutkimuksen kaikki valinnat voidaan nähdä moraalisisina valintoina. Myös tutkimusaiheen valinta on eettinen kysymys, jolloin on pohdittava syitä, miksi tutkimusta tehdään ja kenen ehdoilla tutkimusaihe on valittu. Tutkimuksen ja etiikan suhteen voikin nähdä toimivan kahteen suuntaan; tutkimuksen tulokset vaikuttavat eettisiin ratkaisuihin ja eettiset tekijät vaikuttavat tutkimustyössä tehtyihin päätöksiin. Lisäksi tutkijan vastuu tutkimustulosten soveltamisesta ja tiedonhankinnasta edellyttävät eettistä pohdintaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 125–131.)

5.6 Laatu ja luotettavuus

Tutkimuksen laatua ja luotettavuutta tarkastellessa on tärkeää osata nähdä ne koko tutkimusprosessin läpileikkaavina tekijöinä, eikä vain lopputuloksen kannalta merkittävänä asioina. Tutkija voi parantaa uskottavuutta ja vakuuttavuutta omaamalla arvioivan ja kriittisen työasenteen niin itseään kuin tutkimusta kohtaan ja esittämällä peruskysymyksiä (mitä, miksi jne.) läpi prosessin. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden kohdalla huomio kiinnittyy usein tiedon objektiivisuuteen sekä totuuteen. Objektiivisuuden tarkastelussa kuuluu huomioida tutkijan oma puolueettomuus eli pyrkiikö tutkija

ymmärtämään tietoa sellaisena kuin se todellisuudessa on vai suodattuuko se tutkijan oman kehyksen läpi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Tuomi & Sarajärvi 2009, 135–136.) Ihmistieteissä ja havainnoivassa tutkimuksessa ei koskaan voi mielestäni päästä täydelliseen objektiivisuuteen, mutta siihen on ehdottomasti pyrittävä.

Tutkimuksen laatua ja luotettavuutta tarkastellaan yleensä valideetin ja reliabiliteetin käsitteiden läpi. Validiteetti tarkoittaa, että tutkimuksen analyysimittarit ovat päteviä ja on tutkittu sitä mitä on luvattu. Tutkimuksen validiteetti voisi kärsiä, jos esimerkiksi aineistolta on kysytty väriä kysymyksiä tai jos tutkija on nähnyt suhteita paikoissa, missä niitä ei ole todellisuudessa ollut. Reliabiliteetillä tarkoitetaan analyysin johdonmukaisuutta sekä tutkimustulosten toistettavuutta. Näiden käsitteiden on havaittu olevan osittain ongelmallisia laadullisessa tutkimuksessa, sillä ne ovat alun perin luotu tarkastelemaan kvantitatiivista tutkimusta. Laadullisessa tutkimuksessa käsitteitä voi kuitenkin soveltaa ja tärkeintä on, että käytetyillä menetelmillä voi tutkia sitä mitä tutkimuksessa on tarkoitus tutkia. Tulokset eivät saa olla sattumanvaraisia ja tutkimusten tulokset tulee olla yleistettävissä tai siirrettävissä muihin tilanteisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136–137; Jyväskylän yliopisto 2018; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Käytännön tapoja varmistaa laatu ja luottamus tutkimuksessa on monia. Haastatteluiden harjoittelu ja nauhoittaminen, analyysivaiheessa tehdyt perustellut kategorisoinnit ja sen huomioiminen, kuinka haastattelutilanne ja tutkimusaihe on vaikuttanut haastateltavien vastauksiin ovat hyviä tapoja. Myös erilaisten aineistojen, teorioiden, analyysimenetelmien ja näkökulmien huomioiminen ja käyttö lisäävät luotettavuutta. Tässä tutkimuksessa ne toteutuvat, sillä käytössä on itse kerättyä haastatteluaineistoa sekä julkisia asiakirjoja ja aiempaa tutkimusta. Teorioita ja analyysimenetelmiäkin on kaksi, jotka tukevat toisiaan. On kuitenkin tärkeää muistaa, että tutkimus ei koskaan tuota täydellistä ymmärrystä asioista ja tulokset ovat aina sidoksissa aikaan, paikkaan ja tutkijaan. (Jyväskylän yliopisto 2018; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

“Tutkimusta arvioitaessa on hyväksyttävä se, että kaikki tutkimus on tutkijan tekemää rakennelmaa tietyistä puitteista ja tietyillä rakennusaineilla – joku toinen voisi tehdä samoista palasista hieman toisen näköisen tuotoksen.” (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

6. TULOKSET

Tässä luvussa esitetään tutkimuksen tulokset, jotka on tehty teoriaohjaavan sisällönanalyysin mukaisesti ensin aineistolähtöisesti, jonka jälkeen teoria tuodaan tuloksiin mukaan luvussa 7. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin lisäksi on käytetty verkostanalyysia kuvantamaan verkostoja. Tuloksista on muodostettu kolme pääteemaa, joiden alle tulokset on jaoteltu mukailleen tutkimuksen tutkimuskysymyksiä. Tutkimuskysymykset ovat muotoutuneet aiemman tutkimuksen, tutkimusteorioiden ja empirian yhteistuloksena. Haastatteluaineistosta nousi esille myös useita alateemoja, jotka on esitelty sopivan pääteeman alla. Pääteemojen alla tehdyt tulosten jaottelut ovat muodostuneet puhtaasti aineistolähtöisesti. Tulosten analyysia ohjaavat tutkimuskysymykset ovat:

Kysymys 1: Millaisia uuden julkishallinnon mukaisia verkostohallintarakenteita on olemassa Jyväskylän kaupungilla toimialojen kesken sekä kaupungin ulkopuolisten järjestötoimijoiden kanssa? Millaisia verkostohallintarakenteita paikallisilla järjestöillä on?

Kysymys 2: Millaisia ovat Jyväskylän kaupungin ja järjestösektorin tarjoamat liikuntapalvelut työvoiman ulkopuolella oleville aikuisille?

Kysymys 3: Kuinka Jyväskylän kaupungin ja järjestöjen verkostohallinnan rakenteita, kohderyhmälle tarjolla olevia liikuntapalveluita sekä palveluketjua kohderyhmän liikuntapalveluihin ohjauksessa tulisi kehittää? Mitä mahdollisuuksia ja haasteita kehittämisellä on?

Haastatteluaineiston analyysi alkoi aineiston litteroimisella, jonka jälkeen sitä on teemoiteltu uudelleen. Analyysissa ei ole käytetty tekstianalyysiohjelmaa, sillä haastattelut olivat vain kahdessa tiedostossa ja näin ollen helposti käsiteltävissä. Litteroituja haastatteluja on käyty useasti läpi, etsien sieltä määritettyihin teemoihin sopivia kohtia ja näiden teemojen mukaan tekstiä on järjestetty uudelleen. Laadullisen aineiston käsittely onkin yhdistelmä analyysiä ja synteesiä, sillä aineistoa niin eritellään ja luokitellaan kuin pyritään luomaan uudenlaista kokonaiskuvaa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 143). Tulosten raportoinnin yhteydessä on nostettu esiin sitaatteja tutkimushaastatteluista ilmentämään tuloksia sekä käytyä keskustelua. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin tavoin, tässä luvussa on nostettu esille vain puhtaasti empiriasta nousseet tulokset. Luvussa 7 esitellään tuloksien teoriaohjautuvasti saadut johtopäätökset, jotka vetävät tutkimuksen taustan ja empirian yhteen.

Tulosluvun sisältö:

6.1 Verkostot, verkostohallinta ja verkostanalyysi

6.1.1 Jyväskylän kaupungin verkostot

6.1.2 Jyväskylän järjestötoimijoiden verkostot

6.2 Työelämän ulkopuolella oleville aikuisille tarjolla olevat liikuntapalvelut

6.3 Verkostojen, palveluketjujen ja palveluiden kehittämisen mahdollisuudet ja esteet

Haastattelusitaattien merkinnät:

H = haastattelija

K_x = kunnan haastateltava numero x

J_x = järjestöjen haastateltava numero x

() = aineiston muokkaus tai tarkennus

--- = aineisto-otteesta poistettu epäoleellinen osa

6.1 Verkostot, verkostohallinta ja verkostanalyysi

- ❖ *Jyväskylän kaupungin verkostot*
- ❖ *Jyväskylän järjestötoimijoiden verkostot*

Tässä luvussa esitellään tutkimuksessa mukana olleiden organisaatioiden haastatteluista esiin nousseita verkostoja. Keinoja verkostojen kartoittamiseen haastatteluista ja tausta-aineistosta on esitelty luvussa 5.1. Tarkastelun apuna on käytetty luvussa 5 esiteltyä verkostanalyysin menetelmää, jossa verkostot kuvataan kaaviokuvan avulla. Kaupungin toimijoiden verkostoista ja järjestötoimijoiden verkostoista on tehty omat verkostanalyysin kaaviokuviot, koska heidät haastateltiin ryhminä erikseen ja toiseksi kaikkien toimijoiden verkostokuvioista olisi tullut liian laaja ja monimutkainen kuviona tähän tutkimukseen. On tärkeää huomioida, että verkostokuva voi olla monelta osin todella puutteellinen. Haastatellut eivät tienneet tutkimuskysymyksiä etukäteen, eivätkä näin ollen osanneet valmistautua tutkimuskysymyksiin. Siksi yhteistyötahoja on voinut jäädä mainitsematta, eikä kaikista löytynyt tietoa toimijoiden verkkosivuilta, varsinkaan kaupungin toimijoilla. Tutkijana kuitenkin koin verkostanalyysin tekemisen tärkeänä, sillä sen avulla on helpompi

visualisoida kaikkia niitä monimutkaisia ja monialaisia yhteistyörakenteita mitä toimijoilta nousi esiin.

6.1.1 Jyväskylän kaupungin verkostot

Ensimmäiseksi kappaleessa on kuvattu organisaatiokohtaisesti, millaisia verkostoja toimijoilla on koskien työikäisiä aikuisia Jyväskylän kaupunkiorganisaation sisällä muiden toimialojen kanssa. Tämän jälkeen on toimijakohtaisesti esitetty kaupunkiorganisaation ulkopuolelle olevat verkostot ja lopuksi kokonaisuuden ymmärtämisen helpottamiseksi on käytetty verkostanalyysin kaaviokuva. Verkostojen ominaispiirteiden kuvaamiseksi on esille nostettu sitaatteja toimijoiden haastattelusta.

Kaupungin sisäiset verkostot

Jyväskylän liikuntapalveluissa esimerkkinä monialaisesta yhteistyöverkostosta nousi esille jo taustoituksessa esitelty Kilokaarti-painonhallintaryhmä, jossa tavoitteena on saada aikaan pysyvä elämäntapamuutos. Palvelun sisällä kaupungin eri toimialat ovat jakaneet vastuita niin, että esimerkiksi kaupungin ravitsemusterapeutit pitävät painonhallintaa koskevan osuuden ja liikuntapalvelut liikuntaa koskevan osuuden, mutta vetovastuu on yhteinen ja asiat suunnitellaan yhteistyössä. Yleisesti pääyhteistyökumppaneina palveluiden tuotannossa ja palveluohjauksessa nousi esille Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, kaupungin terveystieteiden keskus ja kansalaisopisto. Huomioitavaa on, että yksikään työllisyyteen liittyvä palvelu ei noussut esille, mitä kautta työelämän ulkopuolella olevia voisi liikuntapalveluihin tavoittaa.

Kaupungin työllisyyspalvelut ovat uudistuneet vuonna 2016 ja ovat nykyään itsessään jo hyvin monialainen kokonaisuus. Asiakkaiden ongelmia ratkovissa työtiimeissä on mukana mm. palveluohjaajia, sosiaaliohjaajia, sosiaalityöntekijöitä ja uraohjaajia, jotka vievät ja tuovat tietoa eri suunnista. Onnistuneena verkostotoiminnan esimerkkinä heiltä nousi esille nuorille aikuisille suunnattu monialainen ohjaamo-hanke, jossa nuoria autetaan löytämään sopiva opiskeluala tai työllistymään. Siellä nuoret saavat ns. "samalta luukulta" TE-toimiston, opinto-ohjaajan, työllisyyspalveluiden, sosiaalipalveluiden ja Kelan palveluita. Nämä toimijat ovat pääyhteistyökumppaneita työllisyyspalveluiden omassa verkostossakin.

Työttömien Wire-liikuntaryhmät: Liikuntaryhmistä vastaava ja haastateltu henkilö ohjaa itse kaikki ryhmät ja tekee työtään palveluohjauksisella työotteella. Se tarkoittaa, että hän ohjaa asiakkaita heidän tarvitsemiinsa palveluihin oman osaamisensa ja tietämyksensä

mukaan, kuten esimerkiksi fysioterapeuteille tai työttömien terveystarkastuksiin. Lisäksi hän vastaa mielenterveyskuntoutujille tarkoitetuista Mieli virkeäksi –liikuntaryhmistä. Toiminta alkanut jo vuonna 2001, eli 17 toimintavuosi on menossa ja jyväskyläläinen kenttä tuntee Wire-palvelut jo hyvin. Toimijalla on laajat itserakennetut yhteistyöverkostot eri toimijoiden kanssa, joista esimerkiksi nousi sairaanhoitopiiri, minne hän säännöllisesti lähettää tiedotteita Wire-toiminnasta. On verkostoja myös TE-toimistoon, työllisyyspalveluihin, sosiaali- ja terveystalolle, psykiatrian poliklinikalle ja kaupungin terveystaloihin, mistä tavoittaa työelämän ulkopuolella olevia aikuisia. Hyvänä esimerkkinä verkoston sisällä tapahtuvasta vastuiden sopimisesta ja siirroista oli mielenterveyskuntoutujien liikuntaryhmien keskittäminen liikuntapalveluiden alle, kun aiemmin palvelut olivat ripoteltuna niin sosiaali- ja terveystalolle kuin kansalaisopistoonkin. Tämän seurauksena ohjautuvuus ja palveluketju on parantunut.

Nuorten taidetyöpaja: Haastateltava saapui haastatteluun myöhässä, joten ennätti kertoa toiminnastaan hieman vähemmän kuin muut toimijat. Vakiintuneet verkostot, joiden kautta nuoria ohjautuu taidetyöpajan toimintaan mukaan ja joiden kanssa tehdään yhteistyötä, ovat TE-toimisto, työllisyyspalvelut ja kaupungin psykiatriapalvelut.

Kansalaisopisto: Haastateltava ei kertonut juuri verkostoistaan. Vakiintuneiksi verkostokumppaneiksi niin palveluiden tuottamisessa kuin asiakkaiden ohjaamisessa mainitsi liikunta- ja terveystalot.

Terveystalot: Terveystaloiden puolella on järjestetty monenlaisia elämäntaparyhmiä, joihin asiakkaat ovat ohjautuneet kaupungin muista palveluista, kuten hoitajien tai fysioterapeuttien vastaanotoilta. Näiden ryhmien asiakkaat ovat pitkäaikaissairaita, eli suurimmaksi osaksi työkyvyttömyyseläkkeellä olevia tai työttömiä aikuisia. Lisäksi tiiviiksi yhteistyökumppaneiksi esille nousivat liikuntapalvelut, kansalaisopisto, Keski-Suomen sairaanhoitopiiri ja psykiatrian poliklinikka.

“Terveystalot on tehnyt liikuntapalveluiden ja kansalaisopiston kanssa yhteistyötä, että ehkä tässä on semmoinen kolminaisuus mikä nyt on jo aika hyvin vuosia toiminut “. (K2)

Uuden julkishallinnan mukaisia verkostoja oli olemassa jokaisella haastatellulla kaupungin organisaatiolla. Kaupungin toimijoiden keskeisiä verkostoja oli olemassa myös jokaisella haastatellulla ja selkeimmin esille nousi liikunta- ja terveystaloiden läheinen yhteistyö monessa tapauksessa. He tekevät palveluohjausta toistensa palveluihin ja ovat toteuttaneet

sekä suunnitelleet palveluita yhdessä. Liikunta- ja terveystoimet ovat tehneet palveluiden järjestämistä, järjeistämistä ja palveluntuotannon siirtelyä myös kansalaisopiston kanssa, jotta resurssit tulisivat tehokkaammin käytetyksi, eikä usea eri toimija tuottaisi samoja palveluita. Näiden kolmen toimijan verkostoyhteistyön voisi nähdä olevan hyvin vakiintunutta.

Muillakin haastatteluissa olleilla toimijoilla on olemassa vakiintuneita verkostoja kaupungin toimijoiden kanssa. Wire-liikuntapalvelut ovat olleet olemassa jo niin kauan, että sinne on kehittynyt pysyviä käytäntöjä esimerkiksi terveys- ja työllisyyspalveluiden kanssa. Nuorten taidetyöpajalla varsinkin asiakkaiden ohjautuvuudessa on vakiintuneet verkostot psykiatrian- ja työllisyyspalveluiden kanssa ja työllisyyspalvelut ovat luoneet oman ja pysyvän monialaisen verkostorakenteen toiminnalleen.

Haastateltavilta nousi esille myös vaihtuvia ja hankemuotoisia verkostoja muihin kaupungin toimijoihin. Esimerkiksi kaupungin liikuntapalvelut ovat tehneet yhteistyötä palveluiden tuottamisessa erilaisissa kuntalaisia liikuttavissa hankkeissa, työllisyyspalvelut ovat tiivis osa nuorille aikuisille suunnattua Ohjaamo-hanketta ja Wire-liikuntapalvelut ovat mukana käytännössä kaikissa työelämän ulkopuolella olevia liikuttavissa tapahtumissa, hankkeissa ja ohjelmissa. Kansalaisopisto ja nuorten taidetyöpaja olivat sellaisia, joilta ei noussut esiin mitään vaihtuvia tai hankemuotoisia verkostoja kaupungin sisällä. Luonnollisesti verkostoja on olemassa kaupungin organisaation ulkopuolellekin, joita esitellään seuraavassa kappaleessa.

Kaupungin ulkopuolelle olevat verkostot

Jyväskylän liikuntapalvelut ovat pyrkineet kehittämään verkostojaan ja tekevät koko ajan lisääntyvässä määrin yhteistyötä esimerkiksi paikallisten järjestöjen kanssa. Järjestöistä esille nousivat paikalliset urheiluseurat, Keski-Suomen liikunta ry sekä potilasjärjestöt, joista osan kanssa yhteistyötä tehdään enemmän ja osan kanssa ei ollenkaan. Haastattelussa tuli selvästi esille liikuntapalveluiden halukkuus uusien yhteistyöverkostojen kehittämiseksi ja yhteistyön lisäämiselle järjestökentän kanssa. Tavoitteena on luoda ja kehittää palveluketjuja sekä tiedonkulkua eri tahojen välillä ja varmistaa, että kaikki löytävät tarvitsemansa palvelut. Haastateltava nosti esille myös mahdollisuuden tukea yhdistysten olemassa olevaa toimintaa enemmän sekä kehittää palveluohjausta yhdistysten palveluihin. Tässä mielenkiintoinen huomio onkin, että vuonna 2012 Jyväskylän kaupungin kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapalvelut olivat tuottaneet palvelunsa 97 prosenttisesti itse (Jyväskylän

kaupunki 2013, 2–3). Siihen lukuun katsottuna kehittämistä palveluverkostojen luomisessa vielä riittää.

Kaupungin liikuntapalveluiden haastattelusta nousi esille koko tutkimuksen kannalta oikea paraatiesimerkki kaupungin ja järjestösektorin välisestä verkostoyhteistyötä. He ovat kehittäneet liikunnan palveluketjua yhteistyössä Jyväskylän sydänyhdistyksen kanssa paikallisille sydänpotilaille, että potilaat löytäisivät heille sopivat liikuntapalvelut helpommin. Palveluketju on toteutumassa molempien tahojen aloitteesta ja palveluketjun käytännön toteutus, asiakkaiden palveluohjaus, tiedottaminen ja markkinointi tehdään yhdessä, eikä kumpikaan toimija edellä.

“Esimerkkinä nyt vaan se, että nyt sydänyhdistyksen kanssa lähdettiin tekemään liikuntapalveluketjua, vaikka ei me mitään ihmeitä ja uusia keksitä, meillä on sitä olemassa olevaa toimintaa. Mutta kuinka esimerkiksi asiakas jolla on taustalla sydäntapahtuma, saa sen tiedon, että mitä hänellä on mahdollisuuksia sen jälkeen, miten hän lähtee liikkeelle ja mitä kaupunki järjestää palveluita ja he eivät välttämättä tiedä sitä. Sydänyhdistyksessäkään ei tiedetä vaikka me tiedotetaankin siitä, mutta se ei vaan jotenkin se tieto kulje --- ja sen asiakkaan ei tarvitse välttämättä ajatella, että kuka sen järjesti mutta meillä itsellä on selkeätä se, että mikä se kenenkin vastuu on. Ja me tehdään yhdessä sitä yhteistyötä ja mietintää.” (K1)

Jyväskylän työllisyyspalveluilla on jo lähtökohtaisesti monialainen työote toiminnassaan, sillä työtiimit koostuvat eri alojen asiantuntijoista. Koska asiakkaina on monenlaisia kohderyhmiä ja työntekijät työllisyyspalveluiden sisällä erikoistuvat eri asioihin, on työntekijöillä olemassa myös verkostoja moneen eri suuntaan oman organisaation ulkopuolelle. Haastateltava itse toimii työttömien kuntouttavan työtoiminnan ryhmässä, jossa esimerkiksi liikuntapalveluiden tuottaja verkostossa on Harjun Voima ry. Lisäksi toimijan verkostossa merkittäviä järjestöpuolen yhteistyökumppaneita ovat Sovatek-säätiö, Jyväskylän katulähetys ry, Jyvässeudun työllistämisyhdistys ry, Huhtamedia sekä Suomen punainen risti.

Wire-liikuntapalveluiden vastaava on luonut itse laajat verkostot Jyväskylän sisällä, joiden onnistumisen kulmakivenä voi pitää hänen itse tekemänsä palveluiden markkinointia. Hän tekee markkinointia ja pyrkii löytämään ihmisiä Wire-ryhmiin mukaan mm. Jyvässeudun työllistämisyhdistyksen ja Jyvälän settlementin kautta. Verkostoon kuuluu myös Jyväskylän ammattikorkeakoulun hankkeena toimiva työttömien terveystioski ja terveystioskin kanssa yhteistyötä tehdään molemminpuolisesti toimintojen markkinoinnissa. Sovatek-säätiö on

yhteistyökumppani niin työttömien liikuntaryhmän kuin mielenterveyskuntoutujien liikuntaryhmän puolesta sekä Suomen punaisen ristin ystävätoiminta mielenterveyskuntoutujien yhteyshenkilönä.

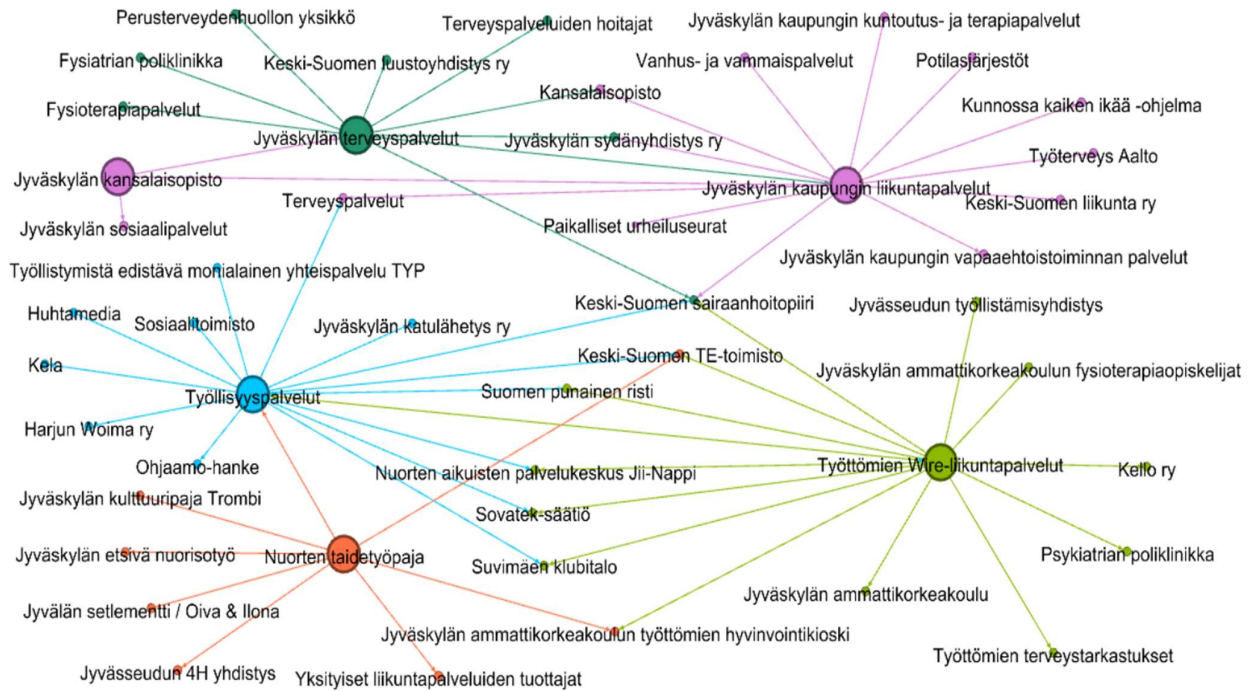
Nuorten taidetyöpaja tekee erilaisia liikuntakokeiluja yhteistyössä liikunta-alan yritysten kanssa, joista ovat saaneet palveluita alennuksella tai “setti-hinnalla”. Järjestösektorilta yhteistyöverkostoon kuuluvat muun muassa Jyvälän setlementin kautta nuorille pyörivä Oivan ja Ilona -toiminta, Suvimäen klubitalon alla toimiva nuorten kulttuuripaja Trombi ja Jyvässeudun 4H-kerho. Näiden toimijoiden kanssa järjestää yhdessä toimintaa asiakkailleen.

Kansalaisopistolla ei ole käytännössä olemassa mitään kunnollisia verkostoja kaupungin toimijoiden ulkopuolelle, mutta heillä olisi halukkuutta järjestää palveluita yhteistyössä esimerkiksi paikallisten urheiluseurojen kanssa. Tällaista suunnittelutyötä on jo tehty, mutta ei ikinä ole ennätetty toteuttaa loppuun saakka.

“Mutta sitten seurojen kanssa pitäisi olla kyllä enemmän, että esimerkiksi nyt tässä vaiheessa kun munhan piti nyt jo saada suunniteltua seuraava kausi, niin nyt ois ollut taas niiden seurojen kanssa se yhteinen, että ei suunnitella samaa toimintaa samalle päivälle samalle koululle --- Vaikka kuinka me tuon X:n kanssa sanotaan että nyt seuraava kerta me suunnitellaan yhdessä niin en mä taaskaan ehtinyt sitä. Elikkä että ei ole samana päivänä samanlainen ryhmä peräkkäin, että kun kerran resurssit on rajalliset, molemmilla, niin se kannattais suunnitella, suunnitteluvaihe jo helmikuussa viimeistään.” (K4)

Terveyspalveluilla tehdään myös selvästi enemmän verkostoyhteistyötä kunnan toimijoiden kuin järjestötoimijoiden kanssa. Haastateltavan mukaan he tekevät järjestöyhteistyötä jonkun verran, mutta aika vähän ja sitä saisi kehittää lisää. Viime aikoina yhteistyötä on pääasiassa tehty Jyväskylän sydänyhdistyksen kanssa edellä mainitun liikuntapolun parissa sekä Keski-Suomen luustoyhdistyksen kanssa koskien osteoporoosi potilaita. Heillä on ollut oma ryhmä osteoporoosi-potilaille, minne asiakkaat ovat ohjautuneet osittain yhdistyksen kautta sekä terveyspalvelut ovat tiedottaneet luustoyhdistyksen lehdessä heille sopivista palveluista.

Kaikkien haastattelussa olleiden kaupungin toimijoiden verkostojen kokonaisuuden selventämiseksi on verkostoanalyysin avulla tehty kuvio 5.

KUVIO 5. Kunnan toimijoiden verkostot.

Kuviossa toimijan nimen ympärillä oleva suurennettu värillinen ympyräkuviokuva kertoo, että kyseessä on haastatteluun osallistunut toimija. Toimijoiden väliset viivat eivät ole suunnattuja, eivätkä siten kerro toiminnan suunnasta mitään, koska sillä ei ollut tämän tutkimuksen kannalta merkitystä. Jokaisen haastateltavan toimijan yhteistyötahot on linkitetty haastateltavaan saman värisellä viivalla. Kuviossa on huomioitava, että muutama toimija verkostossa ilmenee kaksi kertaa, koska nimi on kirjoitettu kahdella eri tavalla. Tällaisia ovat Jyväskylän kansalaisopisto ja kansalaisopisto, Jyväskylän sosiaalipalvelut ja sosiaalitoimisto sekä Jyväskylän terveyspalvelut ja terveyspalvelut. Myös seuraavassa kappaleessa esitetty järjestötoimijoiden samanlainen verkostoanalyysin kuvio noudattaa näitä samoja sääntöjä.

Yhteensä toimijoita kaikkien kaupungin haastateltavien verkostossa on 45 kappaletta. Eniten verkostoyhteyksiä haastateltavista oli työllisyyspalveluilla 15 yhteistyökumppanilla ja vähiten kansalaisopistolla 3 ilmoitetulla yhteistyökumppanilla. Suuria, useamman toimijan välisiä, linkkejä haastateltavien välillä olivat Keski-Suomen sairaanhoitopiiri ja TE-toimisto. Ne nousivat haastattelijalle yllättäen niin usean haastateltavan puheissa, että ne olisivat olleet myös tärkeitä haastateltavia itsessään. Lisäksi kahden haastateltavan välisiä linkkejä olivat Sovatek-säätiö, Työttömien terveystarkastukset, Suomen punainen risti, Nuorten aikuisten

palvelukeskus Jii-Nappi, Jyväskylän sydänyhdistys, Suvimäen klubitalo ja kaupungin sosiaalipalvelut.

Kaupungin haastattelussa nousi esille, että toimijoilla on olemassa laajempia verkostotapaamisia, jotka käsittelevät myös työelämän ulkopuolella olevien aikuisten asioita. Esimerkiksi työllisyyspalvelut ovat järjestäneet säännöllisesti kaikille kuntouttavan työtoiminnan parissa toimiville tahoille yhteisen tapaamisen Jyväskylän kaupungintalolla, missä tahot pääsevät kertomaan omasta toiminnasta ja toiveistaan yhteistyön kehittämiseksi. Työllisyyspalveluiden haastateltava nostikin esille, että tulisi järjestää samanlainen kuuleminen, mutta laajemmin työelämän ulkopuolella oleviin liittyvästi. Haastattelun aikana esiteltiin myös toinen tutkijalle ennestään vieras verkosto, nimeltään terveys- ja erityisliikunnan kuntatyöryhmä. Työryhmään kuuluvat terveys-, liikunta- ja vanhuspalvelut sekä kansalaisopisto, ja ryhmän tehtävänä on vähentää palveluiden päällekkäisyyksiä sekä kehittää palveluketjuja ja yhteistyötä verkostossa.

Haastatteluissa ilmeni, että myös aiemmin on ollut olemassa erilaisia verkostoja ja yhteenliittymiä, jotka ovat työskennelleet työelämän ulkopuolella olevien aikuisten parissa. työskennelleitä verkostoja ja yhteenliittymiä, joita on ajan kuluessa lakkautettu. Tästä yksi esimerkki on jo vuonna 2001 Jyväskylän ammattikorkeakoulun hankkeesta alkaneen Wire-liikuntaryhmien takaa. Projekti loppui vuonna 2007, jonka jälkeen siitä tuli kiinteä osa kaupungin liikuntapalveluita. Projektivaiheen aikana järjestettiin vuosittain 2–3 tapaamista, johon osallistui työelämän ulkopuolella olevien parissa toimivia tahoja, kuten Kelan edustaja, TE-toimiston johtaja, työllisyyspalveluiden esimies, sen aikaisen työttömien yhdistyksen henkilö sekä haastateltava liikuntapuolelta. Heidän tavoitteenaan oli miettiä ja kehittää työelämän ulkopuolella olevien liikkumista. Palveluiden kaupungille siirtymisen myötä toiminnassa yhteistyöverkosto loppui, sillä toimijat kokivat, että Wire-ryhmien olemassaolo on jo Jyväskylän tasolla kaikilla tiedossa. Sen jälkeen työttömien liikunnan parissa toimiville ei ole ollut foorumia Jyväskylässä. Näin kymmenen vuotta myöhemmin voisi päätellä, että olosuhteet ja kohderyhmän parissa toimivat ihmiset ovat muuttuneet sen verran, että olisi aika herätellä verkosto uudelleen henkiin.

6.1.2 Jyväskylän järjestökentän verkostot

Tässä luvussa ei ole eritelty järjestötoimijoiden haastattelussa esiin nousseita verkostoja sen mukaan, ovatko ne kohdistuneet muuhun järjestökenttään vai kaupungin toimijoihin, kuten kaupungin tulosluvussa oli. Olemassa olevat verkostot on esitelty ensin toimijakohtaisesti, jonka jälkeen esittelyssä on järjestöjen verkostoaalyysin kuvio.

Keski-Suomen liikunta ry:llä pääsääntöinen toiminta-alue on Keski-Suomen maakunta ja jäsenenä on noin 120 urheiluseuraa, 10 lajiliittoa, urheiluakatemia ja paikalliset yliopiston ja ammattikorkeakoulun opiskelijajärjestöt. Valtakunnallisesti yhteistyötä tehdään Suomen Olympiakomitean ja Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen kanssa. Haastateltava näkee potentiaalia järjestösektorin kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisessä, sillä Jyväskylän kokoisessa kaupungissa toiminta ei jää kiinni järjestöjen määrästä. Urheiluseurojen kanssa tehtävän yhteistyön näkökulmasta haastateltava kokee, että ilmapiiri verkostojen kehittämiselle on avoin ja näin ollen yhteistyön tekeminen onnistuu ja on mukavaa. Näkökulma on selvästi erilainen kuin esimerkiksi haastattelussa mukana olleella potilasjärjestön edustajalla.

“Ehkä se minun näkökulma on vähän vääristyy, kun mä sitten noiden seurojen ja noiden kanssa touhuan. Tässä Jyväskylän sisällä ja näitä missä on päätoimisia niin alkaa aika hyvät se yhteishenki olemaan ja siellä voidaan jopa vaikka kulisissa sopia saman lajin seurat, että me voidaan julkisuudessa vähän riidellä, mutta tehdään taustalla yhteistyötä.”
(J1)

Jyväskylän sydänyhdistys ry:n verkostossa merkittävä lenkki on valtakunnallisen tason toimija eli Suomen sydänliitto. Sydänliitto rahoittaa paikallisia jäsenyhdistyksiään, jonka lisäksi myös ohjaa toimintasuunnitelmia, yhteistyön kehittämistä ja korostaa liikunnan merkitystä kuntoutuksen osalta mm. liiton strategioilla. Sydänyhdistys ja Sydänliitto toteuttavat toimintaa ja suunnitelmia yhteistyössä ja liiton verkostot ovat myös yhdistyksen käytettävissä.

“Sydänliiton toimintasuunnitelmassa viime vuodelle oli, että viisikymmentä uusiutumista (pitäisi ehkäistä), viisikymmentä liikuntapolkua pitäisi näiden sydänjärjestöjen aktiivisena saada aikaan.” (J5)

Sydänyhdistyksen verkostoon kuuluu isona osana Jyväskylän keskussairaala ja siellä oleva sydänosasto. Sairaala ja yhdistys järjestävät yhdessä toipilaskursseja sydänleikkauksen läpikäyneille, missä yhdistys kertoo omasta toiminnastaan sekä kaupungin kanssa luodusta

liikuntapolusta. Verkostoituminen sairaalan kanssa ei ole ollut itsestäänselvyys, vaan pitkän, vuosikymmenten mittaisen työn tulos. Haastateltavan mukaan muiden paikallisten potilasjärjestöjen kanssa ei ole onnistuttu luomaan verkostoja ja yhteistyötä, sillä potilasjärjestöt eivät olleet halukkaita siihen.

“Se on todella ihana asia huomata, kuinka potilasjärjestöt on otettu jo sairaalaan ihan luonnolliseksi osaksi. Että niin kun muutos on tapahtunut vuosikymmenien myötä” (J2)

Kaupungin toimialojen kanssa verkostoitumisesta ja työelämän ulkopuolella oleville aikuisille yhteistyössä tuotetuista palveluista sydänyhdistyksellä on olemassa malliesimerkki, joka esiteltiin jo kaupungin verkostojen kappaleessa. Sydänyhdistyksen, liikuntapalveluiden ja terveystalveluiden yhteistyössä tekemä liikuntapolku kirvoitti haastateltavalta ylistyssanoja useaan otteeseen haastattelun aikana. Hän oli iloinen aikaansaaduista tuloksista sekä kiitollinen kaupungille, varsinkin liikuntapalveluille, yhteistyöhalukkuudesta. Myös sydänliitto odottaa kovasti polun aikaansaamia tuloksia.

“Ja kiitos kaupungille ja kiitos (K1). --- Nyt se sitten on, siinä on se sosiaali- ja terveystalvelu, kaupungin liikuntapuoli ja sitten potilasjärjestönä ollaan me, elikkä tämä on semmoinen sydän liikuntapolun aikaansaaminen.” (J5)

Jyvässeudun työllistämisyhdistys ry:n haastateltava on yhdistyksen alla toimivan työttömien työnhakijoiden arjenhallinta-hankkeen koordinaattori ja luonut itse aktiivisella toiminnallaan laajat paikalliset verkostot. Koordinaattori on mukana useassa terveyskeskuksen ohjausryhmässä, joiden avulla tavoittaa asiakkaita ja asiakkaat liikkuvat palveluista toiseen. Lisäksi koordinaattori osallistuu sosiaalisen kuntouttamisen valtakunnallisen kehittämishankkeen ja talous- ja velkatukihenkilöiden palaveriin. Näissä palaverissa on osallistujia myös monista muista yhdistyksistä ja koordinaattori kokee, että yhteistyömahdollisuuksia järjestöjen kesken on olemassa, eikä kaikkea tarvitse todellakaan tehdä yksin jos ei halua. Asiakkaita ohjautuu työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelun, TE-toimiston ja sosiaalitoimiston kautta, missä koordinaattori käy kertomassa hankkeestaan. Lisäksi verkostoon kuuluu ja hanke tekee tiivistä yhteistyötä Katulähetys ry:n, Jyväskylän Uusiotuote ry:n ja Sovatek-säätiön kanssa.

“Ja mä just tein väliraportin niin monta kymmentä yhteistyökumppania ja tieto liikkuu, että ei ainakaan tarvitse olla yksin eikä tarvitse kaikkea järjestää itse.” (J2)

Kaupungin kanssa tehtävän yhteistyön mahdollisuuksista työllistämisyhdistyksen haastateltava on montaa mieltä, riippuen siitä, mikä kaupungin toimiala on kyseessä.

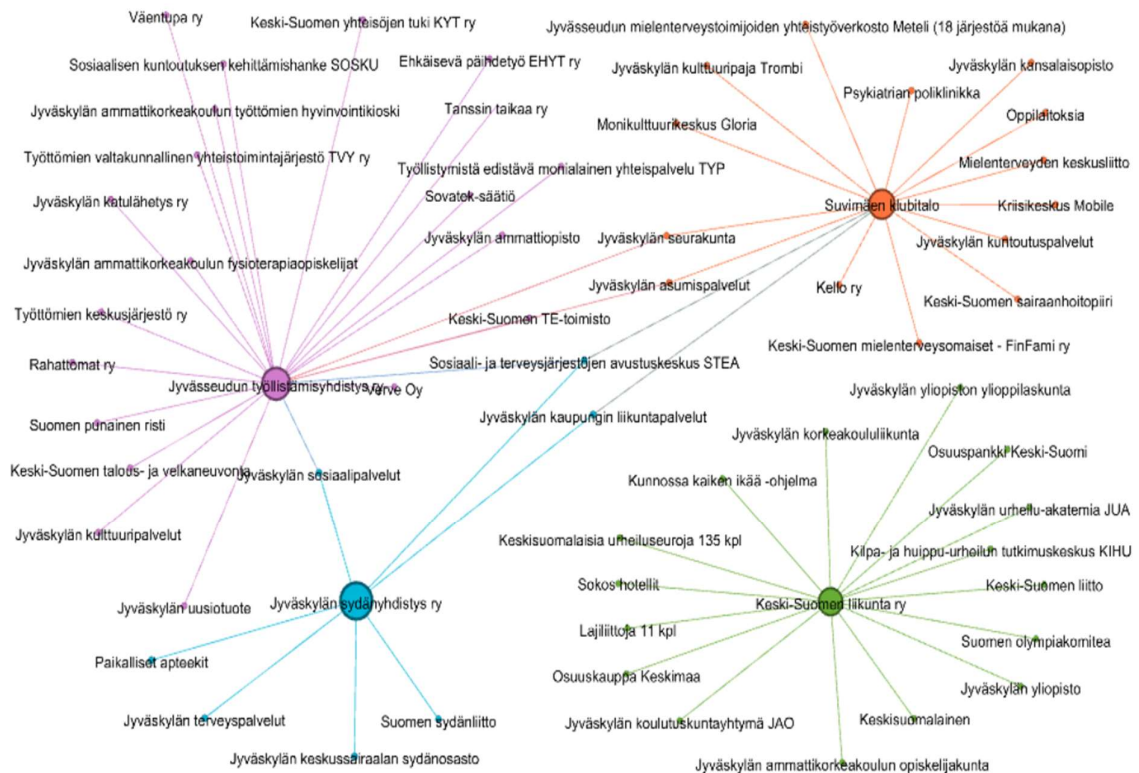
Esimerkiksi kaupungin kulttuuripalveluiden kanssa yhteistyö on ollut onnistunutta ja mutkatonta ja he ovat asiakkaiden kanssa päässeet esimerkiksi kaupunginteatterin esityksiin koeyleisöksi ilmaiseksi sekä myös museoihin ilmaiseksi. Hän koki tilanteen olevan toinen kaupungin liikuntapalveluiden kanssa, missä esimerkiksi uimahallikäynneistä on täytynyt maksaa täysi hinta. Rahoituksen ja avustusten kannalta hänen mukaansa kaupungilta ei saa tarpeeksi tukea.

“Yhteistyö kaupungin kanssa rahoituksellisissa merkeissä on täysin olematonta. Kaupungilla ei ole varaa antaa yhtään mitään työttömille ilmaiseksi, kaikki maksaa. Mutta muiden, kuten ammattikorkeakoulu, aikuisopisto ja nämä niin heidän kanssaan pystyy tekemään sellaista, että sieltä saa tiloja. Mutta kaupungilta ei saa mitään.” (J2)

Suvimäen klubitalo tekee haastateltavien mukaan paljon yhteistyötä muiden paikallisten yhdistysten kanssa. Klubitalon työskentelytapa on tasavertainen, eli ohjaajat ja kuntoutujat toimivat yhdessä työpareina ja haastateltavat olivat tällainen työpari. Mielenterveystoimijoilla on olemassa oma verkostonsa nimeltä Meteli, jonka toimijoiden kanssa on hyvä yhteishenki ja verkosto kokoontuu säännöllisesti. Erityisesti verkostosta yhteistyökumppania esille nousi toinen paikallinen mielenterveysyhdistys Kello ry. Omien jäsenten liikuttamisessa uusi verkosto oli luotu monikulttuurikeskus Glorian kanssa, jonka kanssa toteuttavat liikuntavuoroa. Tämä yhteistyö oli alkanut ihan ns. “sattumalta”, kun olivat tavanneet muiden asioiden merkeissä. Lisäksi verkostoja on paikallisiin oppilaitoksiin ja asiakkaita ohjautuu paljon myös Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kautta. Jyväskylän kaupungin kanssa klubitalo tekee yhteistyötä mielenterveyskuntoutujille tarkoitetuissa Mieli virkeäksi -liikuntaryhmissä.

“Sanoitte (Suvimäen klubitalo), että liikunnan sektorilla ollaan tehty yhteistyötä, mutta sitten teillä on ihan muita yhteistyökumppaneita siellä kuitenkin. Että kaikilla tahoilla on varmaan semmoisia jotka eivät ihan suoraan liikunnan parissa ole se kontakti” (J1)

Järjestöjen haastatteluihin oli kutsuttu useampia haastateltavia, mutta ainoastaan neljästä järjestöstä haastateltava pääsi osallistumaan. Kuviossa 6. on esitelty haastatteluun osallistuneiden verkoston kokonaisuus verkostoaalyysin kaaviokuvan avulla. Haastatteluissa esiin nousseiden verkostojen lisäksi kuvioon on täydennetty toimijoiden verkkosivuilta löytyneitä yhteistyökumppaneita. Yhteensä toimijoita järjestöjen verkostokaavioon tuli 61 kappaletta. Eniten yhteyksiä oli Jyvässeudun työllistämisyhdistyksellä 22 kappaletta ja vähiten Jyväskylän sydänyhdistyksellä 7 kappaletta. Kuvio on toteutettu samalla tavalla kuin kaupungin verkostoja kuvaava kuvio 5.

KUVIO 6. Järjestötoimijoiden verkostokaavio.

Verkostoanalyysikuvion ehdottomasti merkittävin tulos on Keski-Suomen liikunta ry:n sijoittuminen kuviossa yksin ilman yhtäkään linkkiä muihin haastatteluun osallistuneisiin toimijoihin. Kaupungin haastattelussa liikuntapalveluiden edustaja mainitsi Keski-Suomen liikunnan, mutta järjestön haastateltava ei nostanut kaupungin liikuntapalveluita esille verkostossaan, jonka vuoksi linkki puuttuu tästä kuviosta. Keski-Suomen liikunta ry:n voikin nähdä olevan hieman eri tyylinen verrattuna muihin järjestöihin sen edunvalvonta ja koulutustehtävien vuoksi, sillä pääsääntöisesti se ei järjestä käytännön toimintaa.

Suuria linkkejä toimijoiden välissä olivat sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA, Jyväskylän seurakunta (tarkemmin ottaen Jyvälän setlementti), Jyväskylän kaupungin asumispalvelut, kaupungin liikuntapalvelut sekä myös kaupungin haastattelussa usein esille noussut TE-toimisto. Järjestöjen verkostot ovat hyvin erilaisia verrattuna kaupunkiin jo rahoituksen mukana tuomien yhteistyökumppaneiden vuoksi ja toiminnan rahoittajat ovatkin merkittävä lenkki järjestöjen verkostoissa. Rahoittaja usein määrää minkälaiseen toimintaan myönnetty avustukset saa käyttää, mikä ohjaa vahvasti järjestöjen

toteuttamaa toimintaa. Useammalla järjestöllä rahoittajana oli STEA eli sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus, jonka lisäksi rahoitusta saatiin Keski-Suomen sairaanhoitopiiriltä, oman potilasjärjestön valtakunnalliselta liitolta ja Jyväskylän kaupungilta.

Kuten kaupungin haastattelussakin, myös järjestöiltä nousi esille jo olemassa olevia laajempia verkostoja mistä haastattelijalla ei ollut ennestään tietoa. Ensimmäinen näistä on terveyden edistämisen foorumi, missä mukana on kaupungin ja järjestöjen toimijoita. Foorumi on kaupungin koolle kutsuma, missä käsitellään yksittäisiä terveyden edistämiseen liittyviä teemoja, kuten sairaanhoitopiirin intressejä tai vaikka lapsiasianvaltuutetun toimintaa. Verkostosta puhuttiin hieman tehottomana ja aikaansaamattomana ainakin tämän tutkimuksen aihealueen kannalta, sillä vaikka liikunta kuuluu terveyden edistämiseen, ei liikuntaan liittyviä aiheita ole juuri käsitelty foorumissa. Siinä paneudutaan vain yksittäisiin teemoihin, eikä monialaiset ja monisyiset ongelmat, millaisia työelämän ulkopuolella olevilla aikuisilla on, nouse kovin hyvin esille. Toinen merkittävä verkostoituminen on ollut kaupungin liikuntapalveluiden ja paikallisten urheiluseurojen tapaaminen, missä on mietitty tilavaraussysteemien ja tilojen käytön toimivuutta. Tämä asia nosti esiin pohdintaa aiheesta myös laajemmin:

“Tämä työelämän ulkopuolella olevat ryhmä on semmoinen, että päiväsaikaan periaatteessa olisi tilojakin saatavilla ihan hyvin, jos ei niistä koulun saleista puhuta, mutta että liikuntatiloja...Siitäkin syntyy vähän arvokeskustelu sitten, että pitäisikö aikuisten kuitenkin olla siellä illassa että lapset ja nuoret saa liikkua siinä prime-timessä. Ja sitten tämmöistäkin, että lasten ja nuorten liikunta pitäisi tehdä maksuttomaksi ja aikuisilla pitäisi olla varaa maksaa siitä. Ja sitten kun puhutaan työelämän ulkopuolella olevista, niin eihän heillä ole mahdollisuutta lisätä sitä satsausta siihen.” (J1)

Lisäksi paikallinen sanomalehti on luonut uutena “järjestötoiminnan takasivun”, minne yhdistykset saavat ilmoittaa matalan kynnyksen juttuja, kuten liikuntaryhmistä tai mistä tahansa toiminnasta. Tämä koettiin tarpeellisenä kädenojennuksena viestinnällisesti paikallisia toimijoita kohtaan. Järjestöjen haastattelun tärkeä huomio on, että liikuntapalveluiden tuottamisessa kohderyhmälle tehdään yhteistyötä, mutta ihan muiden kuin liikuntatoimijoiden kanssa. Yleisimmin yhteistyökumppanit valikoituvat verkostoista olemaan niitä, jotka muunkin toiminnan puitteissa työskentelevät samojen asiakkaiden ja toimintojen parissa. Tämä tilanne on varmasti monella toimijalla, että keksitään ja kehitetään liikuntapalveluita saman kohderyhmän parissa työskentelevien kanssa.

6.2 Työelämän ulkopuolella oleville aikuisille tarjolla olevat liikuntapalvelut

- ❖ *Jyväskylän kaupungin toimialojen järjestämät palvelut työelämän ulkopuolella oleville aikuisille*
- ❖ *Jyväskylän järjestötoimijoiden järjestämät palvelut työelämän ulkopuolella oleville aikuisille*
- ❖ *Kuinka organisaatiot tavoittavat työelämän ulkopuolella olevat aikuiset?*
- ❖ *Millä keinoilla toimijat motivoivat työelämän ulkopuolella olevia aikuisia liikkumaan?*
- ❖ *Millaisia merkityksiä haastateltavat antavat työelämän ulkopuolella olevien aikuisten liikunnalle?*

Jyväskylän kaupungin toimialojen järjestämät palvelut työelämän ulkopuolella oleville aikuisille

Jyväskylän kaupungin liikuntapalveluilla työelämän ulkopuolella oleville aikuisille sopivat matalan kynnykset liikuntapalvelut kuuluvat terveyttä ja hyvinvointia edistävien liikuntapalveluiden kokonaisuuden alle. Tähän kokonaisuuteen kuuluvat ohjattu terveysliikunta, erityisliikunta ja uimaopetus. Ohjattua liikuntaa on olemassa esimerkiksi erilaisina jumppina, lihaskuntoryhminä tai tanssina sekä vertaisohjattuina ryhminä. Palveluiden kohderyhmänä ovat kaikki jyväskyläläiset ja tarkemmin aikuiset, joille kukaan muu ei järjestä palveluita. Tavoitteena on tuottaa matalan kynnyksen palvelut ja palveluiden kohderyhmä ovat juuri he, kenelle kukaan muu ei järjestä palveluita.

“Mutta siinäkin ollaan koko ajan tällä hetkellä pyritty viemään sitä toimintaa siihen suuntaan, että pystyttäis entistä paremmin kohtaamaan nimenomaan ne asiakkaat ni tota jotka ei saa sitä palvelua mistään muualta.” (K1)

Jyväskylän kaupungin terveysterveystoimet järjestävät liikuntapalvelut kuntoutus- ja fysioterapiayksiköiden alla. Siellä on fysioterapiatasoisia liikuntaryhmiä ihmisille, joilla on alentunut toimintakyky sekä henkilöille joilla pykälää parempi toimintakyky kuin edellä mainituilla. Lisäksi liikuntaryhmiä on erilaisille diagnosoiduille kohderyhmille. Aiemmin on ollut olemassa myös verkkopohjaisia ja ryhmämuotoisia elämäntaparyhmiä, joissa on käsitelty eri aihealueita, kuten liikuntaa ja ravintoa. Ryhmät olivat Jyväskylän yliopiston rahoittamassa tutkimuksessa mukana, joten tutkimuksen päättymisen jälkeen kaupungilla ei ollut resursseja jatkaa ryhmien toimintaa. Tällä hetkellä toiminnassa on pitkäaikaissairaille tarkoitettuja Arkeen voimaa -ryhmiä, joita järjestetään 6-7 ryhmää vuosittain.

Jyväskylän työllisyyspalveluiden alla olevassa kuntouttavan työtoiminnan hyvinvointipalveluissa lähtökohtana on parantaa asiakkaan hyvinvointia ja työkykyä liikunnalla avulla. Kun hyvinvointi ja työkyky on saatu kuntoon, sen jälkeen voi lähteä suunnittelemaan yksilön kouluttautumista tai työllistymistä. Heillä on omille asiakkailleen kaksi erilaista ryhmää, nimeltään Voi hyvin -ryhmä sekä Liikuntaa ja hyvinvointia -ryhmä, joissa on pääsääntöisesti liikuntaa neljä tuntia viikossa ja liikunnan lisäksi myös aiheeseen kuuluvia teemaluentoja. Kohderyhmänä ovat omat asiakkaat eli työttömät ja työkyvyttömät jyvaskyläläiset.

Kansalaisopiston toimintaideana on tarjota edullisia liikuntapalveluita eri lajeissa Jyväskylän seudulla. Kunto- ja terveystoiminnan alle kuuluvat esimerkiksi tanssi-, palloilu ja kuntojumpparyhmät, joiden kohderyhmänä ovat suhteellinen terveet ja toimintakykyiset ihmiset. On olemassa ilmaisia palveluita myös työttömille sekä muille ryhmille, jotka eivät jostain syystä pysty palveluista maksamaan.

Wire-liikuntapalvelut tarjoavat työ- ja toimintakykyä ylläpitävää liikuntaa työttömille työnhakijoille. Lisäksi Wire-palveluiden yhteydessä tarkastellaan tässä tutkimuksessa Mieli virkeäksi mielenterveyskuntoutujien liikuntaryhmiä, sillä haastateltava vastaa niistä molemmista ja ohjaa itse kaikki liikuntaryhmät. Molemmissa palvelukokonaisuuksissa on tarjolla vesi-, kuntosali-, palloilu- ja muuta kuntoliikuntaa. Lisäksi hän tekee asiakkaille tarpeenmukaista palveluohjausta työttömien terveystarkastuksiin, tuettuihin lomiin tai mihin vaan kaupungissa tarjolla olevaan toimintoon, mikä tukee työttömän hyvinvointia ja työkykyä.

“Meillä on ne mielenterveyskuntoutujien mieli virkeäksi ryhmät niin niissä ei ole diagnoosi vaan se, että jos sä koet olevasi mielenterveyskuntoutuja. Niin tuota kelläpä pitkäaikaistyöttömällä tai nuorella ei oo masennusta. Niin he käy niissä meidän ryhmissä ja meillä on aika palloilu-painotteinen tää mielenterveysryhmä, on sählyä, sulkapalloa ja tuota futsalia.” (K5)

Nuorten taidetyöpaja järjestää itse asiakkailleen erilaista liikuntaa ja hankkii omia liikuntavälineitä mahdollisuuksien mukaan, joiden avulla voivat liikkua nuoria omissa tiloissa. Lisäksi tekevät liikuntakokeiluja muun muassa paikallisiin liikuntayrityksiin. Toiminnan kohderyhmänä ovat omat asiakkaat, eli jyvaskyläläiset 17-29-vuotiaat nuoret aikuiset

“Meillä ehkä yritetään lähteä silleen eri tavalla sitä, että ei lähdetä niinkään niihin koululiikuntamalleihin tai suorittamaan jotain, vaan jotain uutta kokeilemaan. Ja nyt esim käytiin meidän ryhmän kanssa thai-boxingissa ja ilma-joogassa ja mitähän me muuta tehtiin... Tämmöisiä mihin meillä on siis oma raha tai pajalla on rahaa, mutta me on saatu lisää sitten liikunnalle tavallaan eri rahaa, että tavallaan saatais vietyä nuoria erilaisiin paikkoihin kokeilemaan.” (K6)

Jyväskylän järjestöjen järjestämät palvelut työelämän ulkopuolella oleville aikuisille

Keski-Suomen liikunta ry ei suoranaisesti järjestä liikuntapalveluita, vaan toimii liikunnan kentällä kouluttavana, koordinoivana ja tukevana tahona. Haastateltava toimii järjestössä aikuisliikunnan kehittäjänä ja tekee edellä mainittuja toimia kaikkien aikuisliikunnan parissa työskentelevien toimijoiden kanssa. Järjestö on paikallisten urheiluseurojen yhteenliittymä, joka välillä järjestää myös hankkeita tai teemapäiviä, jossa ohjataan liikuntaa. Kohderyhmänä toiminnalla kaikki liikunnan parissa työskentelevät, alueellisesti kaikki asukkaat ja haastateltavalla vielä erityisesti aikuiset ja heidän liikunta.

Jyvässeudun työllistämisyhdistys ja sen alla toimiva työttömien työnhakijoiden arjenhallinta-hanke tarjoavat palveluina työttömien edunvalvontaa, työkokeilu- ja työpaikkoja, yksilö- ja ryhmätoimintaa ja mahdollisuuksia tutustua paikalliseen kulttuuri- ja liikuntatarjontaan tutustumiskäyntien ja teemapäivien avulla. Ei siis ole itse liikuntapalveluiden tuottaja, mutta vie asiakkaita muiden tuottamiin palveluihin ja tekee asian tiimoilta yhteistyötä. Esimerkkeinä tästä ovat Jyväskylän ammattikorkeakoulun kanssa tehty yhteistyö, missä yhdistys tarjoaa asiakkaita, joiden avulla opiskelijat pääsevät harjoittelemaan ohjausta sekä maahanmuuttajanaيسille järjestetty mahdollisuus päästä uimakouluun. Palveluiden kohderyhmänä alueella asuvat työttömät työnhakijat.

“Liikuntaan kaikista suosituinta on Aaltoalvarissa käynnit, että eilen oltiin uimassa, niin 47 alueen työtöntä tuli uimaan eilen.” (J2)

“..tällä hetkellä ammattikorkeakoulun fysioterapiaopiskelijat niin on järjestänyt niiden kanssa pari kertaa vuodessa sellaisen, että he tekevät näytetunnit ja nytkin tulee 9 näytetuntia tämän kevään aikana. Siinä on sitten keppijumppaa, tanssia, venyttelyä, rentoutusta, kuntopiiriä eli monenlaista. Meillä on ollut aikuisbalettia ja tankotanssia ja pallojumppaa, niitä on aina ja se on elämys päästä tekemään jotain niin erilaista ja ihmiset kyllä nauttii niistä.” (J2)

Suvimäen klubitalo järjestää oman kuvauksensa mukaan kaikenlaisia palveluita maan ja taivaan väliltä asiakkaiden tarpeen mukaan. Toiminnan päätavoitteena on tarjota arkeen

tavoitteellista toimintaa ja vertaistukea. Haastateltava toimii ravinto-yksikössä, joka vastaa kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnin edistämisestä sekä myös liikuntamahdollisuuksien järjestämisestä. Palveluiden kohderyhmänä ovat omat jäsenet eli mielenterveyskuntoutujat.

“Ja se minkälaista toimintaa, niin meidän kaikki toimintaa lähtee siitä mitä meidän jäsenet haluaa, ja mitä kaikkea liikuntaa meillä on. Meillä on hyvinvointiryhmää, meillä on vapaa-ajantapahtumissa liikuntajuttuja, tehdään tosiaan ja ollaan mukana niissä mieli virkeäksi ryhmien suunnittelussa.” (J3)

Jyväskylän sydänyhdistys ry:n palveluiden kohderyhmänä ovat potilasjärjestön jäsenet. Yhdistys pyrkii sydänsairauksien kannalta terveyden edistämiseen edistäminen itsehoidon, kuntoutuksen kehittämisen sekä omaisten tukemisen avulla. Järjestävät mahdollisuuksia liikuntaan ja liikuntaryhmiin omille jäsenilleen sopivalla tavalla, mutta eivät käytännössä itse järjestä mitään liikuntaa yhtä kävelyryhmää lukuun ottamatta.

Kuinka organisaatiot tavoittavat työelämän ulkopuolella olevat aikuiset?

Siinä kuinka haastatteluihin osallistuneet organisaatiot tavoittavat työelämän ulkopuolella olevia aikuisia, oli paljon eroavaisuuksia. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että markkinoinnin ja tiedon levittämisen rooli on erittäin tärkeää kohderyhmän tavoittamisessa sekä verkostojen kehittämisessä. Tavoitettavuuden kannalta huolestuttavina kohderyhminä nähtiin opintojen ulkopuolella olevat nuoret aikuiset, syrjäytyneet aikuiset sekä passiiviset järjestöjen jäsenet. Järjestöjen haastattelussa nousi esille, että esimerkiksi kansalaisopistoa kannattaisi käyttää hyödyksi tässä tavoitettavuuden ongelman ratkaisussa, sillä se on tunnettu, suosittu ja edullinen matalan kynnyksen palveluiden järjestäjä.

“...On silleen tullut sellainen ajatus, että mites sitten ne jotka eivät ole siellä oppilaitosten piirissä? Siellä nuortenkin joukossa on jo aika paljon sellaista jotka ei oo päässy mihinkään oppilaitokseen, että ne on kyllä mun mielestä jo aika hyvässä asemassa ketkä opiskelee jotakin.” (J1)

Vastauksista pystyi erottelamaan neljä eri kategoriaa, joiden alle vastaukset voi luokitella. Kategoriat ovat toimijoiden oma aktiivinen kohderyhmän etsintä, ihmiset ohjautuvat muualta, markkinointi ja hiljainen tieto sekä ei tietoa tavoitettavuudesta.

Oma aktiivinen kohderyhmän etsintä

Kunnan ja järjestöjen haastatteluista kummastakin nousi yksi haastateltava ylitse muiden, jotka omalla henkilökohtaisella työpanoksellaan pyrkivät löytämään ja tavoittamaan työelämän ulkopuolella olevia aikuisia. Nämä ovat Wire- ja mieli virkeäksi liikuntaryhmien vastaava sekä työllistämisyhdistyksen hankekoordinaattori. Kumpikin heistä on luonut itse oman harkintansa mukaan laajat, monialaiset ja poikkihallinnolliset verkostot, missä tieto ja ihmiset liikkuvat. Heidän lisäksi myös Suvimäen klubitalo käy itse aktiivisesti esittelemässä omaa toimintaansa muiden luona.

Wire- ja mieli virkeäksi liikuntaryhmissä kerätään lomakkeilla tietoa siitä, kuinka ihmiset ovat palveluiden pariin löytäneet. Eniten tieto palveluista tavoittaa ystävien ja tuttavien kautta sekä ilmoitustauluilta. Selvästi vähemmän ihmiset saavat tietää TE-toimistosta tai terveystalouden puolelta. Työllistämisyhdistyksen koordinaattori on käynyt valtakunnallisestikin opastamassa muita toimijoita siitä, kuinka työttömiä ihmisiä tavoitetaan. Varma keino on tietysti vain mainostaa toimintaa omille jäsenille yhdistyksen kanavien kautta, mutta se olisi haastateltavan mukaan liian helppoa eikä kovin tehokasta.

“Niin mä kierrän sitten, että mä olen asunnottomien yössä mun käyntikorttien kanssa, joka on sellainen postikortin kokoinen, kaikkialla missä jaetaan ilmaista ruokaa, ja kauppakadulla missä miehet istuu päivällä niin mä menen viereen istumaan ja kertomaan. Sen takia olen löytänyt sitten omasta mielestäni niitä, ketkä ovat eniten mun palveluiden tarpeessa. Ja sitten heiltä itseltään kysymällä selvitän sen mitä he haluavat tehdä.” (J2)

Ihmiset ohjautuvat muualta

Useat toimijat kertoivat haastatteluiden aikana, että asiakkaita ohjautuu heidän palveluihin muista palveluista. Terveystaloudet eivät itse tee suoranaista kohdistettua asiakkaiden etsintää missään kohderyhmässä, vaan asiakkaat ohjautuvat muun muassa heidän fysioterapiaryhmiinsä hoitajien ja lääkäreiden vastaanotoilta. Työllisyyspalveluissa toiminnan rakenne on jo sellainen, missä ihmiset ohjautuvat eri työttömien parissa toimivien tahojen luota toiseen. Suunnitelmia työttömien työnhakijoiden ohjaamiseen tehdään ihan valtakunnallisestikin.

“...että jos oli monenlaisia pulmia ja esteitä lähteä työmarkkinoille niin nyt tavoitetaan tai pyritään tavoittamaan oikeastaan vähän kaikkia, joko työkkärin virkailijat tai sitten me työllisyyspalveluissa. Ne on kaikki työttömiä työnhakijoita ja työmarkkinatuen saajia

pääsääntöisesti ja pitkään työttöminä olleita. Ja jos niille ei löydy mitään muuta väylää niin sitten me esitellään näitä meidän ryhmiä.” (K3)

Työllistämisyhdistykselle asiakkaita ohjautuu kaupungin sosiaali- ja työllisyyspalveluiden piiristä, missä hankekoordinaattori käy myös itse kertomassa toiminnasta. Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan kokeneet kaupungin työllisyyspalveluiden palveluohjautuvuuden olevan hyvällä tasolla, kuten myös terveyspalveluista hoitajien palveluohjaus koettiin heikoksi.

“Mutta se mitä toivoisi eniten, olisi että TE-toimisto aktivoituisi (palveluohjauksessa) enemmän, kun miettii miten paljon työttömiä työnhakijoita on.” (K5)

Markkinointikanavat & hiljainen tieto

Suurin osa kaikista haastateltavista ilmoitti markkinointikanavien käytön ja hiljaisen tiedon leviämisen keinoksi tavoittaa työelämän ulkopuolella olevia asiakkaitaan. Usea päätyi lopputulokseen, että vaikka tieto liikkuu eri kanavien kautta, tehokkain tapa saada ihmisiä oikeasti mukaan toimintaan on se, kun he kuulevat toiminnasta ystäviltaan tai lähipiiriltään.

“Tiedotetaan Facebookissa, instagramissa, kotisivuilla tai siis meidän omilla sivuilla ja mutta ainakin nyt mitä oon ymmärtänyt niin paras tieto on mikä on levinnyt niin on se kaverin kautta.” (K6)

Eri markkinointikanavina nostettiin esille palveluiden omat verkkosivut, ilmoitustauluilla ilmoittaminen, oma lehti, tapahtumat, sähköpostilistat, suora soittaminen tai tekstiviestin lähettäminen asiakkaille sekä erilaiset sosiaalisen median kanavat, kuten Facebook.

“(Me) tiedetään, ketkä on vähäkin joskus jonkun pienen sanonut, että oispa kiva vaikka lähteä keilaamaan niin sitten me tiedetään että se keilaus on tulossa niin me laitetaan sille ihmisille viestiä et nyt se on tulossa, lähde mukaan!” (J3)

Ei tietoa

Haastatteluista nousi esille myös vastauksia, joissa korostui tietämättömyys työttömien osuudesta palveluiden käyttäjistä sekä siitä, kuinka asiakkaat on tavoitettu ja kuinka heitä voisi tavoittaa. Esimerkiksi kansalaisopistossa tiedetään työttömien osuus käsityöryhmiin osallistuvista, mutta samaa tietoa ei ole saatavilla liikuntaryhmistä. He tekevät myös asiakastytyväisyyskyselyitä, mutta niistä ei tule ilmi onko asiakas työtön vai työelämässä. Voisi siis sanoa, että organisaation sisällä olisi tarvetta yhtenäistää käytäntöjä. Myöskään

liikuntapalveluiden sisällä ei saa kattavaa tietoa siitä, ovatko osallistujat työllisiä vai työttömiä tai sitä, mitä kautta he ovat palveluihin löytäneet. He myös kokivat työttömien tavoitettavuuden olevan heikkoa.

“...meillä oli nyt tässä viime syksynä loppui huhtasuolla meidän KKI-hanke. Ja siinä yhtenä keskeisenä ryhmänä meillä oli työttömät ja se että miten me saatiin niitä siellä alueella liikkeelle niin todella huonosti. Siis ihan äärimmäisen huonosti.” (K1)

Millä keinoilla toimijat motivoivat työelämän ulkopuolella olevia aikuisia liikkumaan?

Haastateltavilta löytyi paljon erilaisia näkökulmia sekä erilaisia keinoja motivoida työelämän ulkopuolella olevia aikuisia liikkumaan. Järjestöjen haastattelussa näitä keinoja nousi esille selvästi enemmän ja yleisesti tilannetta mahdollisissa keinoissa pidettiin lupaavana. Myös motivointikeinoista nousi esille selviä kategorioita, mikä motivoinnissa on avainasemassa. Näitä kategorioita ovat raha ja edut, tunteet sekä apu ja muut hyödyt.

“Varmaan se syrjäytyneiden ryhmä joka on ulkona kaikesta niin eihän sitä ole helppo aktivoida mihinkään... Mutta on varmasti työlästä löytää ja onnistua niissä interventioissa ja niissä toimenpiteissä.” (J1)

“Kyllä ihmisistä itsestään löytyy se motivaatio, että sitä ei ole ollut ongelmana.” (J2)

Suuri osa keinoista motivoida työelämän ulkopuolella olevia aikuisia liikkumaan liittyi rahaan tai rahan arvoisiin etuihin. Haastateltavat kokivat, että useasti työelämän ulkopuolella olevat ymmärtävät liikunnan merkityksen omalle hyvinvoinnilleen ja haluaisivat harrastaa sitä, mutta työttömänä ei ole varaa maksaa liikuntapalveluista. Esimerkiksi uimahallipalvelut saattavat alennetulla hinnallakin olla liian kalliita kokeiltavaksi. Työttömien alennukset ovat vuosien varrella kehittyneet ja nykypäivänä työtön saa työttömän alennuksen kaupungin palveluista mihin aikaan vain, kun aiemmin alennusoikeus päättyi kello 16. Kaupunki on panostanut etuuksiin ja nykyään on olemassa halvempia liikuntakortteja olemassa työkyvyttömille, senioreille ja liikuntaneuvonnan asiakkaille. Lisäksi sosioekonomisin perustein jaettavan Kipinä-etuuden saaneet saavat käyttää uimahalli- ja kuntosalipalveluita ilmaiseksi.

“.. Se (seniorikortti) on äärettömän viisas satsaus kaupungilta, se tuottaa moninkertaisesti takaisin siihen, jos ajatellaan että olisi kertahinta.” (J5)

Toimijat motivoivat asiakkaita rahanarvoisilla eduilla, kuten työllisyyspalveluilla kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvat voittavat siinä rahallisesti. Toimijat myös

maksavat asiakkaidensa liikuntapalveluiden käytöstä. Esimerkiksi työllistämisyhdistys ja Suvimäen klubitalo maksavat osan tai täyden hinnan jäsenensä osallistumisesta liikuntapalveluihin.

“Ja sillä me saadaan kannustettua ne siihen, koska se on kuntouttavaa työtoimintaa, ne saa työmarkkinatuen, sitten ne saa sen kulukorvauksen siitä eli raha motivoi.” (K3)

“Uimahallireissuilla ei ole tarjoilua, mutta mä pyrin antamaan että olisi ruokailu aina jokaisessa muussa aktiviteetissa. Eli mä houkuttelen ruualla ihmisiä.” (J2)

Vielä suuremmissa osassa motivointia oli tunneperäinen motivointi. Jos liikuntaryhmä on vertaisohjattu, sen koettiin vetävän enemmän osallistujia, sillä toiminta tuntuu tasavertaiselle eikä tarvitse pelätä, ettei ole tarpeeksi hyvässä kunnossa. Tietyn diagnoosin perusteella toimivat liikuntaryhmät oli myös todettu hyviksi, sillä silloin ihmisillä on turvallinen olo osallistua toimintaan, kun muut tietävät, jos on jotain ongelmia.

“Se on kyllä, että on se sama, joku asia mikä ihmisiä yhdistää tekemään sillä porukalla niin se on kyllä semmoinen mikä motivoi. Se on hirveän pelottavaa lähteä johonkin tonne ensimmäistä kertaa mihin tahansa liikuntaan.” (J3)

Vuosia työttömänä olleilla voi esiintyä myös arkuutta poistua kotoa ja kohonnutta epävarmuutta itsestä, omasta ulkonäöstä ja fyysisestä kunnosta. Silloin toimijoilta vaaditaan motivoinnissa kannustavaa asennetta, jossa tulisi korostaa nimenomaan liikunnan hyötyä yksilölle itselleen eikä esimerkiksi sen hyötyjä yhteiskunnalle.

“Ja sitten paljon on tällaisia keskusteluja, että mä haluaisin niin kovasti lähteä sinne uimaan taikka näin, mutta enhän mä voi lähteä tämän näköisenä. Sitten minä sanon, että voi kuule minä siellä iloisesti aina menen ja näin, ja sitten ne on että ai meet, joo, minkälainen uimapuku sulla oikein on? Ja sitten ollaan käyty kirpputorilta etsimässä.” (J2)

Liikunnan ei tarvitse, eikä aina kannatakaan olla kunnan hikiliikuntaa, vaan jotain yhdessä tehtyä aktiviteettia, missä se liikkuminen tulee ikään kuin vaivihkaa lisänä. Esimerkin voima ja vertaistukin nähtiin myös suurena motivaattorina, mitä tulisi hyödyntää enemmän.

“Ja sitten kun tätä yksinäisyyttä paljon --- ne löytää toisensa ja uskaltautuu just tuolla idealla, että kun ne vaikka siellä jossain kuntouttavan työtoiminnan ryhmässä tutustuu ja uskaltaa kokeilla eri lajeja ja siellä sitten että hei lähden mun kanssa sinne kuntosalille kun eivät välttämättä uskalla yksin lähteä. Onhan se nyt eri asia, että on joku kaveri kuka vetää sitten vähän mukanaan, soittaa vaikka että lähetsä mun kanssa sinne että kun ei itse saa oikein irti. Tai vaikka lenkille, sauvakävelemään ja ihan tämmöisiä mitä vaan.” (K3)

Vähän liikkuvat ja sosiaaliset syrjäytyneet ihmiset saattavat tarvita myös monenlaista apua liikunnan aloittamiseen. Usealla kynnyksellä menee siinä, että ei halua lähteä liikkumaan yksin. Jyväskylän kaupungilla on olemassa vapaaehtoistoiminnan keskus Vaparin kanssa yhdessä luotu liikuntaluotsitoiminta, jonka kautta voi pyytää itselleen kaveria liikkumaan. Mielenterveyskuntoutujien parissa hoitajan tai avustajan mukaan ottaminen on hyvin yleistä ja suotavaa, jos se saa ihmisen liikkeelle. Apua voi tarvita myös käytännön liikuntavälineiden saannissa, kuten esimerkiksi työllistämisyhdistyksen järjestämästä maahanmuutajanaisten uimakoulusta osoittaa.

“Ensin itse ommeltiin ne uimapuvut, kun piti olla huput ja pitkät hihat ja pitkälahkeet niin mä sain siihen tilaa Viitakodilta (uimapukujen ompeluun)”. (J2)

Myös avulle oman kunnon kartoittamiseen ja sopivien liikuntamuotojen löytämiseen on usein tarvetta, sillä oikeanlaisen avun ja liikuntamuodon löytäminen motivoi. Tietyillä liikuntamuodoilla on myös omanlaisia erityispiirteitä, jotka motivoivat, kuten uimahallia käytettäessä mukana tulevat puhtaus ja hygienia sekä mahdollisuus päästä saunaan rentoutumaan. Esille nostettiin myös liikuntapalveluiden tarjoajien velvollisuus asiakkaiden motivaation ylläpidossa.

“Mä oon sanonut yhteistyökumppaneille, että mä ilmoitan teidän toiminnasta mutta pitää se toiminta niin hyvänä ja kiinnostavana, että jos nää mun porukat tulee sinne, että ne ei joudu pettymään.” (J2)

Millaisia merkityksiä toimijat antavat työelämän ulkopuolella olevien aikuisten liikunnalle?

Niin kaupungin kuin järjestökentän toimijatkin nostivat esille erilaisia merkityksiä, mitä liikunta parhaimmillaan voi tuoda työelämän ulkopuolella olevan aikuisen elämään. Liikunnasta puhuttaessa huomio yleensä kiinnittyy sen fyysisesti positiivisiin vaikutuksiin ja muut osa-alueet jäävät vähemmälle huomiolle. Haastateltavat korostivat varsinkin liikunnan sosiaalista puolta ja yhdessä liikkumisen merkitystä.

“Mä olen korostanut näissä Wire-ryhmissä tätä, että sosiaalinen puoli on yksi tärkeimpiä. Ja siellä kuntosalillakin, kun jos ihmiset valittaa, että on liikaa porukkaa ja että ei pääse laitteisiin, niin mä oon et hei, me käytämme tämän tilaisuuden sosialisoitumiseen, että mene juttelemaan.” (K5)

Haastateltavien mukaan liikkuminen ja sen mukana tapahtuva hyvinvoinnin kasvu lisää ihmisen turvallisuuden tunnetta, kun voi kokonaisvaltaisesti hyvin. Liikunta lisää tervettä

itsetuntoa ja tunnetta siitä, että on kykeneväinen. Liikunnan kautta tuleva yhteisöllisyys ja vertaistuki vähentävät yksinäisyyttä. Liikunta tuo myös fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen terveyden lisäksi sisältöä ja tekemistä elämään.

“Mä (asiakas) tunnen olevani jyväsyläläinen, joka käy liikuntariennoissa ja teattereissa ja näin. Ja että tunnen olevani osa ja niin kun se osallisuus lisääntyy ja että niin pienestä voi olla se kiinni itsetunnon nousu. Ja sitä kautta sitten kehittyä vielä ihmeellisempiä juttuja voi ihminen sitten sen jälkeen tehdä.” (J2)

“Ihminen saa liikunnan kautta tunteen että on osa jotakin.” (J5)

“Ihmiset eivät kärsi silloin (liikuessaan yhdessä) yksinäisyydestä ja yksinäisyys tappaa eniten.” (J2)

Näiden merkityksen määrittämisen tueksi haastateltavat kaipasivat lisää myös tutkittua ja mitattua tietoa liikunnan rahallisesta vaikutuksesta. Jotta varsinkin julkisella puolella päättäjät osaisivat tehdä liikuntaa edistäviä ja lisääviä päätöksiä, pitäisi päätöksenteon tueksi saada laskelmia siitä, paljonko julkinen sektori voittaa lisätessään liikuntamahdollisuuksia. Tulevaisuudessa liikunnan rahallinen arvo yhteiskunnalle voikin olla kaiken keskiössä.

6.3 Verkostojen, palveluketjujen ja palveluiden kehittämisen mahdollisuudet ja esteet

- ❖ *Mahdollisuudet verkostojen ja palvelutoimintojen kehittymiselle*
- ❖ *Haasteet verkostojen ja palvelutoimintojen kehittymiselle*
- ❖ *Toiveet tulevaisuudelle: kuinka kehittää verkostoja ja palveluja?*

Mahdollisuudet verkostojen ja palvelutoimintojen kehittymiselle

Haastatteluista nousi esille paljon positiivisia kehittämisehdotuksia, joiden avulla niin verkostoja kuin konkreettisia palveluja voisi tulevaisuudessa parantaa. Kehittämisehdotuksista pystyi erottamaan kolme eri teemaa, joiden mukaan ehdotukset on jäsennelty seuraavaksi. Nämä teemat ovat olemassa olevat hyvät käytännöt, resurssit tulevaisuudessa ja mahdollisuudet tulevaisuudessa.

“Ja melkein semmoinen henkilökohtainen tunteminen on aina se kaikkein paras siihen yhteistyöhön kun opitaan tuntemaan puolin ja toisin niin silloin yhteistyö lähtee sujumaankin.” (J3)

Jo olemassa olevia hyviä käytäntöjä nousi esille niin kaupungin- kuin järjestötoimijoiden parista. Kaupungin Wire-liikuntapalveluissa on löydetty sopiva toimintamalli, jossa työntekijä tekee työtä palveluohjauksisella työotteella, mikä mahdollistaa asiakkaan kokonaisvaltaisten kuulemisen ja ohjaamisen sopivien palveluiden pariin. Tästä on saatu myös kiitosta. Kaupungin liikuntapalvelut ovat alkaneet panostaa alueelliseen toimintaan enemmän, mikä helpottaa eri alueilla asuvien asiakkaiden palveluiden saantia. Järjestöt kaipasivat lisää vertaisohjaajakoulutuksia, sillä vertaisohjaajien käyttö on todettu olevan hyvä kannustin työelämän ulkopuolella olevien liikkumisen kynnyksen madaltamiseksi. Kummaltakin sektorilta nousi esiin suunnittelun merkitys, eli keskustelun käyminen muiden toimijoiden kanssa palveluista, ettei tulisi päällekkäisyyksiä ja tehtäisi sellaisia palveluita mille on tarvetta.

“K4 nosti todella tärkeän ongelman esille, että jos järjestetään toimintaa niin ei tulisi päällekkäisyyksiä. Sirpukka-hanke ja Wire meni viime syksynä tai 1,5 vuotta kun unelma, että niillä oli keskiviikkoisin se Aaltoalvari-päivä ja sitten he muutti sen torstaille jolloin meilläkin on kuntosali niin se näkyi heti kävijämäärissä. Elikkä tavallaan että se toisi lisäarvoa niin se olisi eri päivinä --- Ollaan koordinoitu siten, ettei mene päällekkäin.”

(K5)

“Että jos on hankkeita tai muita, niin oltais yhteyksissä niihin tahoihin jossa sitä toimintaa jo on. Ja mietittäis, että mitkä olisi sellaisia asioita oikeasti mitä pitäisi kehittää? Ja tuoda ehkä nimenomaan lisää sitä jotakin, ettei ole sitten niin kun sitä perustoiminnalle, että vieressä on joku hanke joka tekee sitä samaa. Että pystyttäisi oikeasti sitä toimintaa kehittämään.”(K1)

Koko tutkimuksen kannalta varmasti paras esimerkki onnistuneesta toiminnasta on ollut kaupungin liikuntapalveluiden ja paikallisen sydänyhdistyksen yhteistyössä kehittämä asiakkaan liikunnan palveluketju. Siinä tarkoitus on helpottaa asiakkaan tiedonsaantia itselleen sopivasta liikunnasta ja tarjolla olevista liikuntaryhmistä. Ketjun yleisenä ideana on saada oikeat palvelut oikeille ihmisille ja ehdotuksena nousi mm. seuravetoisen liikunnan kehittäminen parempikuntoisille, kun kaupunki voisi tarjota palveluita “heikompi-kuntoisille”. Toimijat ovat olleet innoissaan tästä ja näkevät sen potentiaalin myös muiden käytettäväksi. Lisäksi liikuntaneuvontapalveluun toivotaan lisää panostusta ja se nähdään myös potentiaalisena sateenvarjona kaikelle kaupungissa tapahtuvalle matalan kynnyksen liikunnalle.

“Vaikka se (sydänpolku) tehdään sillä lailla, siellä on osio semmoinen, jossa katsotaan niin kun että kunto on nolla ja siitä lähdetään menemään eteenpäin. Sitten on sellaisia taustoja ja siihen tehdään se rakenne. Mutta siellä on hirvittävän paljon linkkejä että mitä

on missäkin. Ja minusta sen käyttömahdollisuus on paljon muutakin kuin pelkästään tähän.” (J5)

Suurimpina mahdollisuuksina tulevaisuudessa kehittää verkostoja ja palveluja nähtiin olevan kasvokkain tapahtuvien palaverien ja verkostotapaamisten lisääminen sekä kaikkien olevien tietojen kokoaminen yhdelle alustalle. Kuitenkin kaiken tietoteknisen kehityksen keskellä ja sähköisen tiedonkulun vallankumouksen jälkeen koetaan, että paras tapa verkostoitua on kasvokkain. Kasvokkain tapahtuvaa tiedonkulkua on tehty, ja esimerkiksi kaupungin liikunta- ja terveystalveluiden haastateltavat ovat käyneet hoitajien aamupalaverissa kertomassa mm. liikuntaneuvonnasta ja fysioterapian palveluista, jotta hoitajat osaisivat jatkossa ohjata niiden pariin.

“Ja sitten varmaan jotenkin tuntuu, että paljon on toimijoita, että joskus olisi varmaan ihan hyvä, että olisi sen yhteisenkin pöydän ääressä, että voi vaihtaa siinä niitä ajatuksia. Koska ollaan kuitenkin hyvin erillään ja tehdään sitten niitä samoja asioita ja samojen asioiden kanssa töitä, niin se minusta, että edes kerran vuoteen tai pari kertaa vuoteen näkisi.” (K1)

Eri tavoilla sähköisesti liikkuva tieto, kuten sähköpostilistat eivät tavoita ihmisiä aina parhaalla tavalla. Esille nousi sähköisen palvelukartan käsite, mikä kokoasi tietyn kohderyhmän olemassa olevat palvelut yhteen paikkaan. Tälle pitäisi olla oma koordinaattori. Myös kootun liikuntakalenterin luomista ehdotettiin, josta yhdestä paikasta löytyisi kaikki tietylle kohderyhmälle sopivat ja tarjolla olevat palvelut, oli palvelun järjestäjä kuka tahansa.

“Mutta ne ei välttämättä tule sitten sinne alaspäin, että sitten ne jotka oikeasti tapaa vaikka niitä asiakkaita niin miten se tieto tavoittaa heidät?” (K3)

“Koottu paikka, mistä sä löydät kaiken tietyllä tapaa teidän kohderyhmälle tarjolla olevan palvelun niin semmoiset ovat kultaakin kalliimpia.” (J1)

Koottua tietoa on jo olemassa, josta malliesimerkkinä toimii työllistämisyhdistyksen itse kokoama noin 150 sivuinen Työttömän selviytymisopas, mistä työtön löytää tiedon Jyväskylän alueelta tarjolla olevista palveluista. Opas nousi esille myös kaupungin haastatteluissa, mutta kummassakin haastatteluryhmässä tietoisuus oppaan olemassaolosta oli vähäistä. Tässäkin tilanteessa myös muut voisivat ohjata oppaan pariin etsimään tarpeellista tietoa.

“Jotenkin sekin pitäisi se pinnan alla oleva verkosto osata hyödyntää ja toisaalta informoida siitä, että meillä on monenlaista toimintaa... Että siellä pinnan alla on paljon sellaista hyödyntämätöntä potentiaalia tossa markkinoissa ja viestinnässä, että se tieto kulkee suusta suuhun ja että onko teillä sellaisia ihmisiä jotka ovat kiinnostuneita tästä ja onko teillä sitten taas vastaavasti vähän niin kun vaihtokauppaa.” (J1)

Jatkossa viestintää tehtäessä on tärkeää huomioida viestinnän sisältö, jotta se on kaikille kohderyhmille ymmärrettävää. Myös ajatusta laittaa matalan kynnyksen liikuntapalveluita kansalaisopiston tavaramerkin alle, vaikka palvelun järjestäjä olisi joku muu, pidettiin hyvänä. Kansalaisopiston palveluilla on hyvä tavoitettavuus, se on tunnettu konsepti, edulliset palvelut ja monipuolinen palveluntuottaja.

Tulevaisuudessa on mahdollisuus tehostaa myös resurssien käyttöä verkostojen ja palveluiden kehittämisessä. Tällä teemalla vastauksia tuli vain järjestöjen haastattelusta, missä järjestöt näkivät kaupungin resurssien paremman jakamisen tulevaisuuden kehityksen edellytyksenä. Nyt jo tapahtuneena positiivisena muutoksena koettiin esimerkiksi kaupungin uimahallipalveluiden hintojen lasku, minkä toivottiin pysyvän myös tulevaisuudessa. Jatkossa parannusta kaivataan mm. liikuntatilojen jakamisessa.

“Mutta jos kaupunki pystyisi paremmin tarjoamaan, ja olisi halukas paremmin tarjoamaan näitä liikuntatiloja esimerkiksi päiväaikaan ja tämmöisiä ja sitten saataisi vertaisohjaajia näistä järjestötoimijoista sinne vetämään niin miten se toimisi entistä paremmin?” (J1)

Yksi tulevaisuuden mahdollisuus nähdään SOTE- eli sosiaali ja terveydenhuollon rakenteen ja palveluiden uudistuksessa. Kun kaupungin rakenteet myllätään ja kaupunkiin jääville palveluille tulee uusi painoarvo, on kaikki mahdollisuudet kehittää verkostoja kuinka haluaa. Uudistuksen ennakkovalmisteluissa mukana olleet toimijat ovat huomanneet uudistuksia ajattelussa jo uuden keskussairaalan kohdalla, jossa on tulossa aktiivisempi ote ennaltaehkäisyyn ja potilasohjaukseen.

Resurssit ovat lisääntyneet paikallisilla urheiluseuroilla, joilla on nykyään palkattua työvoimaa eli on potentiaalia kehittää ja laajentaa toimintaa. Resurssien tehokkaampaan käyttöön ohjaavat myös rahoittajat, jotka vaativat yhteistyökumppaneiden haalimista ja yhteistyöverkostojen kehittämisestä edellytyksenä rahoitukselle. Tämä kehitys on koettu järjestöjen puolelta tervetulleena vaatimuksena.

“Kun näillä rakenteilla ja tämmöisillä ja rahahauilla ja tämmöisillä on pystytty ohjaamaan vähän siihen, pakottamaan ihmisiä yhteistyöhön. Niin sitten on hoksattukin, että tämähän on aika fiksu tapa tehdä tätä yhteistyötä.” (J1)

Haasteet verkostojen ja palvelutoimintojen kehittymiselle

Enemmän kuin suoria kehittämisehdotuksia, haastateltavilta nousi esille erilaisia haasteita, joita heidän toimintansa kohtaa. Myös näistä vastauksista oli aineistolähtöisesti helppoa erotella viisi selkeää teemaa, joiden ympärillä haasteet pyörivät. Nämä haasteet ovat ajan puute, resurssien puute, tiedon puute ja tiedonkulun ongelmat, kiinnostuksen puute sekä jatkuvuuden ongelmat ja tulevaisuuden haasteet. Jokaisen teeman yläpuolelle nousi kuitenkin kaksi haastetta, jotka olivat ihmisten välisten suhteiden ja kasvokkaisten tapaamisten kehittäminen.

“Jos ihmisten väliset suhteet ei pelitä niin saa olla minkälaiset rakenteet tahansa niin yhteistyö ei toimi. Se on ihan näin.” (J5)

“Kyllä se tuota se lähtökohta on se, että jos ei se ensimmäinen (tapaaminen) ole näin (kasvokkain) niin sitten siitä ei tule kyllä yhtään mitään.” (J5)

Ajan puute koettiin varsinkin toiminnan suunnittelun ja verkostojen kehittämisen haasteeksi. Tarpeelliselle keskustelulle muiden toimijoiden kanssa ei jää aikaa, sillä omat pääsääntöiset työtehtävät ovat jo haastavia ja aikaavieviä. Järjestöpuolella esimerkiksi potilasjärjestössä, missä toimijat ovat palkattomia vapaaehtoisia, kuluu toiminnan pyörittämiseen kolme täyttä päivää viikosta. Haastateltavan mukaan se vie intoa toiminnasta ja saa miettimään osallistumisen jatkoa. Ennen Wire-liikunnan yhteydessä on toiminut verkkosivu, jossa on ollut kootusti tietoa työelämän ulkopuolella oleville liikunnasta. Verkkosivu on aikanaan kuollut pois, sillä sivun yhdyshenkilöllä ei ollut aikaa päivittää tietoja eivätkä sivut siten olleet ajan tasalla.

“Mutta sanoisin, että aika ei riitä. Että sitten pitää jättää sitä omaa ohjausta varmaan vähemmälle jos meinaa että se riittäis. Ja että se kannattais.” (K4)

Suurimpana tulevaisuuden haasteena molemmissa haastatteluissa nähtiin resurssien puute niin palveluita käyttävillä tahoilla kuin palveluita tuottavilla tahoilla. Yleisesti huomioitiin työelämän ulkopuolella olevien erityispiirteitä, joka tarkoitti usein maksukyvyttömyyttä. Aiemmin on ollut olemassa tiettyjä liikuntaryhmiä kohderyhmälle, mutta niissä ei käynyt ihmisiä ryhmän maksullisuuden vuoksi. Haastateltavat olivat erittäin huolissaan ikääntyneistä pitkäaikaistyöttömistä ja heidän toimintakyvyn ylläpitämisestä sekä eläkeläisten vähävaraisuudesta.

Osa yhdistyksistä oli kykeneväisiä avustamaan omien asiakkaiden liikkumista rahallisesti.

Esimerkiksi Suvimäen klubitalon rahoituksessa ja toimintaideassa on ajatus jäsenten hyvinvoinnin tukemisesta ja panostamisesta siihen. Toinen oli tilanne potilasjärjestöllä ja nuorten taidetyöpajalla, jotka kokivat rahan haasteeksi. Esimerkiksi potilasjärjestöjen jäsenmaksut ja muut tulot ovat niin pienet, ettei heillä ole varaa kehittää omia palvelujaan ja toiminta on usein vuositasolla miinusmerkkistä. Olisi kiva innostaa omia asiakkaita ja tarjota heille mahdollisuutta lähteä vaikka kaverin kanssa kokeilemaan, mutta ei ole resursseja.

“Kyllä minäkin mielelläni budjetoisin, jos olisi mistä budjetoida. Mutta kun ei ole.” (J5)

Oma lukunsa oli työllistämisyhdistyksen tapaus, jossa hankekoordinaattori ei pääpiirteisesti koe rahan olevan haaste heidän toiminnalleen, mutta ongelmia on ollut Jyväskylän kaupungilta saatavan rahoituksen kanssa.

“Mä sain joskus kulttuuri- ja liikuntapuolelta apurahan kaupungilta. Siinä oli esteenä se, että mitkään kulut mitä minä yritin sinne laittaa, ei ollutkaan kelpollisia kuluja. Ei ollut Aaltoalvarin sisäänpääsymaksut ei ollut kelpollisia kuluja, eikä kaikkea mitä mä tämmöistä niin ei ollut. Että ymmärrän, että monella yhdistyksellä on se rahoitus se ongelma.” (J2)

Järjestöt kokivat kaupungin päätöksenteon resurssien kannalta isoksi esteeksi. He kokivat, etteivät päättäjät ymmärrä liikuntaan annettujen eurojen vaikuttavuutta ja näin ollen sitä tulisi mitata ja tutkia enemmän, paljonko liikunta tuottaa takaisin kohonneina terveysvaikutuksina ja näin ollen pienempinä kuluina julkiselle puolelle. Jotkut eivät nähneet yhteistyöverkostojen kehittämistä kaupungin kanssa realistisiksi, koska heidän mielestään kaupunki haluaa itse rahaa kaikesta.

“Koska päättäjät, ne ymmärtää vaan rahaa.” (J2)

Verkostot voisivat olla laajempia ja palveluketjut parempia, jos toimijoilla olisi enemmän tietoa ja parempia kanavia tiedonkululle. Ilman tietoa asiakkaiden tarpeista on vaikea tuottaa sopivia liikuntapalveluja ja esimerkiksi kaupungin liikuntapalvelut toivoivat kehitystä tähän asiaan. Resurssien viisaan käytön kannalta olisi tärkeää, ettei palvelua järjestetä palvelun itsensä vuoksi vaan siksi että se kohtaa todellisen tarpeen.

“Itsekin varmaan tehnyt vähän siinä omassa putkessaan sitä työtä, mutta heti kun on tämmöinen yhteistyöpalaveri, niin heti se oma näkemys laajenee ja niin kun hoksaa et ai niin tämmöistäkin on, ja tätäkin vois kehittää.” (K2)

Kaupungin terveydenhuollon palveluissa olisi tärkeää, että tietoa liikuntamahdollisuuksista saisi sieltä missä esimerkiksi toimenpiteitä tehdään. Esille nousi lukuisia tilanteita, jossa haastateltavien omatkin tiedot olivat puutteelliset. Työllisyyspalveluiden haastateltavan

työnkuvaan kuuluu työttömien liikunnan lisääminen, mutta hän ei tiennyt esimerkiksi työttömille kohdennettujen alennusten käytäntöjä kaupungin liikuntapalveluiden piirissä. Tiedonkulussa on ollut ongelmia myös esimerkiksi kaupungin liikuntapalveluiden ja terveystalveluiden välillä, vaikka haastattelussa sanoivat olevansa toistensa pääsääntöisiä yhteistyötahoja.

“Siellä (liikuntapalveluiden työntekijä) ihmetteli että aijaa, meillä on fysioterapeutti, jonka luokse menee joka ainoa ohitusleikattu, jos sä katsot miten lähtee, en mä ole kuullutkaan. Siis tässäkin sen näkee, että tämäkin on jo niin iso organisaatio Jyväskylän kaupungissa, että ei tiedetä toisista.” (J4)

Myös järjestöjen ja kaupungin välillä on ollut puutteita tiedonkulussa koskien tarjolla olevia palveluja.

“Meidän piti palkata siihen (ryhmään) fysioterapeutti, jolloin kaupungin sosiaali- ja terveystalvelulta fysioterapeutti otti yhteyttä, että minkä takia te tämmöistä? Me sitten, että jäsenet kaipaa ja sanoin sitten, että miksi sinä kysyt sitä? No se sanoi, että tilanne on se, että siellä samassa koulussa seuraava vuoro on heidän järjestämä, joka on sydän- ja verisuonitauteja sairastaville. Mutta kukaan ei tiennyt.” (J4)

Muita esille nousseita haasteita tiedonkulussa oli palveluiden markkinoiminen nuorille heidän omalla kielellään, tiedon kertyminen yksittäisille aktiivisille toimijoille sekä ylipäänsä tiedon löydettävyys. Eri toimijoilla voi olla nettisivut pullollaan relevanttia tietoa, mutta jos kukaan ei löydä nettisivuille, niistä ei ole paljon apua. Työelämän ulkopuolella olevat aikuiset ovat kohderyhmä, joille viestintää täytyy tehdä monella eri tavalla monen eri kanavan kautta. Tiedonkulussakin yhteistyö on voimaa, sillä esille nousi sekkin, ettei kaikkitietävää ihmistä ole olemassa.

Seuraavana haasteena nousi esille kiinnostuksen puute toiminnan ja verkostojen kehittämiseen. Tästä seuraava ongelma usean palvelun kohdalla oli huono tai olematon palveluketju tai palveluohjautuvuus. Esimerkiksi terveystalveluilla kokemus on, että hoitajat eivät ohjaa asiakkaita liikuntapalveluiden pariin, Wire-palveluiden mukaan työllisyystalvelut eivät ohjaa ja liikuntapalveluiden mielestä sosiaalipalvelut eivät ohjaa asiakkaita yhtä hyvin kuin terveystalvelut. Toki kyse voi näissä tapauksissa olla myös tiedon puutteesta, mutta ilmeisen selvästi haastateltavat olettavat hoitajien, lääkärin ja sosiaalityöntekijöiden tietävän mitä palveluita olisi tarjolla.

“Kyllä virkailijoille menee (tieto), mutta voin sanoa, että kaikki virkailijat ei ole aktiivisia ohjaamaan, he sanovat, mun ryhmäläiset on sanonu että pysytäämpä asiassa. Joku on

markkinoinu että miten hyviä nämä ryhmät on ja heidät on saatettu keskeyttää että ei me tultu tänne wire-ryhmistä puhumaan vaan me tultiin puhumaan sun työllistymisestä. Eli se on just virkailijasta kiinni se suhtautuminen.” (K2)

Järjestöjen puolella ongelmana on ollut toimijoiden vähäinen kiinnostus yhdessä tekemiseen ja verkostojen luomiseen. Kaupungin liikuntapalvelut ovat koittaneet tavoitella paikallisia potilasjärjestöjä kuulemiseen, missä järjestöt itse voisivat kertoa, millaisia liikuntapalveluita he haluaisivat. Tilaisuuksiin ei osallistunut muita kuin haastateltava potilasjärjestö ja tilanne on muillakin osa-alueilla ollut samanlainen, eli toimijoita ei kiinnosta osallistua. Tämä on harmillista tilanteessa, missä kaupunki on yrittänyt tulla vastaan ja saada tarjonnan ja kysynnän kohtaamaan.

“Eli kiinnostus järjestöissä, kovasti ollaan sanomassa, että niin kun ei ole mitään ja kaupunki ei järjestä mitään. Mutta kyllä mun mielestä, mä olen sanonut noille järjestöihmisille, että menkää peilin eteen niin kun tämmöisestä asiasta.” (J5)

Ja en yhtään ihmettele kun sä äsken tuossa sanoit sitä, että näistä potilasjärjestöistä eivät päässeet. Mä sanoisin kyllä toisella tavalla; eivät tulleet. (J5)

Järjestöissä ongelmana on myös ihmisten sitouttaminen heidän omaan toimintaan. Tutkitusti ihmiset sitoutuvat nykyään järjestöihin vähemmän ja kilpailu ihmisten vapaa-ajan aktiviteeteista on kovaa. On olemassa toinenkin ääripää, missä järjestötoiminnan aktiiviset ovat myös todella aktiivisia. Järjestöissä voi olla passiivisia jäseniä, jotka eivät osallistu toimintaan. Jonkun arvon he kuitenkin näkevät siinä, että ovat järjestön toiminnassa mukana ja asiaa voidaankin pitää arvovalintana.

“Kun puhutaan syrjäytyneistä, niin se on ihan sama kun puhutaan tuolla järjestötoiminnassa, että millä saadaan ne passiiviset jäsenet mukaan? Se on ihan sama juttu kun nuo syrjäytyneet. Ei halua käyttää sitä sanaa, ne on vain passiivisia.” (J5)

Nuorien saaminen järjestötoimintaan mukaan koetaan vaikeaksi ja nuorten saaminen mukaan palveluihinkin voi olla haasteellista.

“Mutta esimerkiksi jos ajatellaan nuoria, niin ajatteleeko ne sitä, että esimerkiksi liikuntapalvelu, terveysterveyspalvelu, kansalaisopisto on niille vanhoille? Ajatteleeko ne, että ne voi kohdentua nuoriin, että se ois heille? Oisko se sitten seurojen asia kuitenkin enemmän?” (K4)

Viimeinen teema jonka ympärillä haasteet pyörivät, on toimintojen jatkuvuuden ja tulevaisuuden muutoksien mukana tulevat ongelmat. Tulevaisuudessa työttömien parissa tulevat toimimaan myös yksityiset yritykset. Kun toimijoita tulee enemmän, tulee

verkostoitumisesta ja tiedonkulusta entistä haastavampaa. Jatkuvuuden puutteesta esimerkki on nuorten taidetyöpaja ja sen liikunnan järjestämisen malli. Liikunta järjestetään kokeiluluontoisesti eri yrityksissä, mikä ei mahdollista harrastusten jatkuvuutta tarjonnan ja yleensä lajien kalliin hinnan vuoksi. Nuorille on Jyväskylässä tarjolla maksuton liikuntalaturi niminen liikuntatuote, mutta se on vain 13–19-vuotiaille. Moni nuorten taidetyöpajan asiakas jää siitä vanhempana “tyhjän päälle” edullisen liikuntaharrastuksen saamisessa. Myös järjestöt ja seurat kohtaavat haasteita toiminnan jatkuvuudessa, sillä moni toiminto pyörii nykyään hankerahalla. Kun hankkeen aikana toiminta saadaan käyntiin, on ongelmana ylläpitää toimintoja ilman hanketuen tapaista rahallista apua.

“...Seuran kanssa kun on ollut yhteyksissä, niin siellähän oli 3 vuotta tämmöisellä valtakunnallisella seuratuksisysteemillä oli täysipäiväinen työntekijä. Nyt sitä ei pystytty enää jatkamaan, niin kyllä siellä niin kun taas toimintaa on tietyllä tapaa kasvatettu ja paisutettu, ja nyt ei ole sitä työntekijää enää niin vapaaehtoistenko selkänahasta se sitten tulee?” (J1)

Työelämän ulkopuolella olevat aikuiset nähdään hankalana kohderyhmänä tavoittaa ja aktivoida yleisesti sekä liikunnan osalta. TE-toimisto on järjestänyt aiemmin laajempia työttömille tarkoitettuja info-tilaisuuksia, missä eri toimijat ovat päässeet esittäytymään. Uhkana nähdään, että tulevaisuudessa työtön ei saa edes TE-toimistoon aikaa, vaan kaikki tapahtuu sähköisesti ja ihmiset eristäytyvät entisestään. Tulevaisuuden uhkana nähdään myös tämän päivän työelämän ulkopuolella olevien aikuisten liikkumattomuus, mikä tulee aiheuttamaan kuluja ja seurauksia heidän ikääntyessään.

“Eli tavallaan tiedostetaan tää tuleva tietyissä rajapinnoissa oleva ryhmä, ikääntyvät pitkäaikaistyöttömät eli heitä pitää tukea, heidän työkykyä ja sitä että kun heistä tulee tulevia eläkelläisiä että he eivät ole ihan sellaisia sohvan pohjalle jääneitä, että se on semmoinen aikapommi minun mielestä.” (K5)

Toiveet tulevaisuudelle, kuinka kehittää verkostoja ja yhteistyötä

Kaupungin toimijoiden toiveet tulevaisuudelle

Ehdoton ykkönen tulevaisuuden toiveista verkostojen ja palveluiden kehittämiseksi on tiedonkulun lisääminen ja parantaminen. Mitä vähemmän kentällä on ihmisiin sidottua hiljaista tietoa sen parempi. Internet-pohjaiset ratkaisut nousivat usein esille ja niille on tarvetta varsinkin maakunta- ja SOTE-uudistuksen käynnistyessä, kun tilanne kunnissa monimutkaistuu. Tiedonkululle tarvitaan myös tietoa kokoavia kanavia, joita toivotaan

kehittävän. Tällaisina nähtiin olevan mm. verkkosivujen kehittäminen, johon apua voisi pyytää esimerkiksi Jyväskylän ammattikorkeakoulusta tai muilta sen alan osaajilta. Myös lehtien nähtiin jo nykyisellään tavoittavan hyvin kaupunkilaisia, mutta esimerkiksi nuorille kohdistettuun viestintään kaivattiin uusia näkökulmia.

“Kyllä niitä yhteisiä palavereita vaan pitää pitää, ei se muuten niin kun onnistu.” (K4)

Muiden toimijoiden ja palveluiden käyttäjien osallistaminen palvelujen kehittämisessä toisi tulevaisuudessa tarvittavaa lisätietoa. Suunnitelman ja toteutukset eivät saa olla vain palveluntuottajien omia ideoita vaan tarpeesta nousevia. Yhteistyötä voi olla monenlaista ja kaupungin toimijat peräänkuuluttivat konkreettista, yhdessä pöydän ääressä tehtyä yhteis- ja kehitystyötä eikä vain omista toiminnoista tiedottamista.

“Ei unohdeta ihan niitä palvelun käyttäjiä. Että me mietitään ja kehitetään, mutta että heidänkin ääni tulee sitten kuulluksi ja me pystytään miettimään niille kuntalaisille niitä palveluja. Että ne ei ole vaan meidän ajatuksia vaan että ne pohjautuvat oikeasti siihen mitä sieltä nousee ja sitten ajattelisi että mitä mekin järjestetään niin perustuisi siihen vaikuttavuuteen ja faktoihin.” (K1)

Lisäresurssit ja toiminnan jatkuvuuden takaaminen olivat myös esillä yhdessä vastauksessa.

“...meilläkin kun paja loppuu niin että sitä (liikuntaa) sais jotenkin jatkettua siinä, mietin että voisiko kun on bussikortti, että saisikin jonkun liikuntalipun tai että pääsisi kokeilemaan sillä samalla rahalla vaikka jotain...” (K6)

Järjestöjen toiveet tulevaisuudelle

Järjestöjen toiveet tulevaisuudelle poikkesivat monella tavalla kaupungin toimijoiden toiveista ja niitä oli myös selvästi enemmän. Toiveena oli päästä levittämään sydänyhdistyksen liikuntapolkua ns. hyvänä käytäntönä ja saada muitakin toimijoita kehittämään samanlaisia palveluja jäsenilleen. Sydänyhdistyksen toivotaan toimivan suunnannäyttäjänä, jolloin muutkin toimijat tajuaisivat, että ehkä heidänkin kannattaisi olla itse aktiivisempia verkostojen ja palveluiden kehittämisessä kaupungin kanssa. Samassa yhteydessä kaupungin liikuntaneuvontaa tulisi kehittää ja kehittää toimintoja yhdessä.

“Se kaupungin liikuntaneuvontapalvelu on aika pienellään ollut vielä, että tietyllä tapaa just tällaisten polkujen rakentaminen esimerkiksi sen toiminnan kautta, kun ihmiset osaisivat ottaa yhteyttä ja siellä on sitten selkeästi, että mulla on ollut sydänongelmaa niin on jo sitten valmiiksi jonkinlainen paletti sille porukalle... kun on selkeät sapluunat kun sinne ihminen tulee, niin sitten osataan katsoa vähän, että mikä se tärkein pointti on tässä?” (J1)

Tulevaisuudessa työelämän ulkopuolella olevien aikuisten kohdalla tulisi kiinnittää huomio koko heidän perhekuntaansa kerralla ja näin ollen mahdollistaa myös lasten liikunta ja ennaltaehkäistä lasten ongelmia. Liikuntapalveluiden tyhjäkäyntiä päiväsaikaan tulisi vähentää ja mahdollistaa paremmin marginaalissa olevien ryhmien pääsy liikkumaan silloin kun muut eivät käytä liikuntapaikkoja.

“Erilaisia houkuttimia sinne liikunnan pariin, mitä se lajikirjo voi olla tai onko se niitä kortteja tai uimahallimaksujen alentamisia tai mitä tahansa semmoisia kynnyksen madaltamistoimenpiteitä.” (J1)

Myös järjestöt kaipasivat kaupungin toimijoiden tapaan parempia viestintäkanavia ja tiedonkulkua. Tiedonkulussa esille nousi, että järjestöt eivät tiedä kaupungin toiminnoista eikä kaupungin sisälläkään tiedetä muiden toimialojen palveluista. Esille nousi mm. verkkosivu, minne kaikki toimijat voisivat vapaasti ilmoittaa omista palveluistaan tai ihan kasvokkain tapahtuvissa tapaamisissa.

“Onko ne sitten tommoisia digitaalisia foorumeita mitä kautta pystyy tuottamaan palvelua, tai tietoa kaupungille ja vaihtamaan sitä kautta vai onko ne ihan tällöisiä face-to-face tapaamisia missä se tieto ja ihmiset kohtaa? Ja näin ja sitä kautta saada se, että jotakin rakenteitahan tuon tyyppinen vuorovaikutus välttämättä tarvitsee.” (J1)

Tuleva SOTE-uudistus nosti esiin toiveita tulevaisuudelle. Kun rakenteita myllätään uudistuksen seurauksena, olisi esimerkiksi sote- ja liikuntapalveluilla mahdollisuus luoda yhteistyötä ja verkostoja puhtaalta pöydältä uudella tavalla. On nähty, että sote-puolella on halukkuutta kehittää ennaltaehkäisyä ja lähteä vahvemmin kumppaniksi.

“Ja että kuka sitä tekee, että onko se kunnan vastuulla se ennaltaehkäisy vai onko se enemmän sote-organisaation puolella. Tässä on niin kun uhka ja mahdollisuus yhtä aikaa. Siellä on isot resurssit sote-puolella nimittäin.” (J1)

Järjestöjen puolella puheen sävy kääntyi usein siihen suuntaan, että kaupungin odotetaan tekevän kehitystoimenpiteitä ja tulemaan tarjoamaan niitä sitten järjestöille. Kunnalta kaivataan niin tehostetumpaa liikuntaneuvontapalvelua, koollekutsumisia, tiedon kokoamista ja tiedon koonnille vaadittavan verkkopalvelun luomista.

“Kyllähän tällaiset kädenojennukset tietyllä tapaa sitten järjestöjen suuntaan... työpajat tai tapaamiset tai keskustelut mitä ne onkaan sitten, niin se on kaupungin roolia mitä suuremmissa määrin.” (J1)

Sekä tietysti rahaa ja toimivampia käytäntöjä.

“Rahaa, rahaa yhdistyksille! Ja sitten että kun saa jonkun avustuksen, kulttuuri- ja liikuntatoimen avustuksen niin siinä olisi mahdollisuuksia käyttää. Että voisi sitten sillä ostaa niitä palveluja, eikä sanottaisi että tällä ei voi ostaa tätä. Kaupungin avustuksella ei voi ostaa kaupungin palveluja. En tiedä onko siihen tullut muutos, mutta silloin ainakin oli.... Mutta nyt mulla on se STEA:n raha niin mähän voin maksaa mitä vaan.” (J2)

Haastattelussa esille nousi myös järjestöjen oma rooli ja vastuu toiminnan kehittämisessä.

“Kun puhutaan näistä onnistumisista ja ongelmista, niin kyllä se on aika pitkälti kiinni tuota niin myöskin tuolta järjestöpuolelta, että sieltäkin pitäisi olla aktiivisia. Vuorovaikutus pitäisi olla puolin ja toisin.” (J5)

Tilannetta ei pidetä kuitenkaan toivottomana ja Jyväskylä koettiin pääosin hyvin toimivana ja yhteen puhaltavana paikkana, missä foorumeja verkostoille on jo olemassa. Nyt kaivataan vain hieman lisää yhteistä tahtoa, konkreettista työtä ja kasvokkaisia tapaamisia.

7. POHDINTA

Tämän tutkimuksen tulokset ovat monin osin yhteneväisiä aiemman tutkimuksen ja tutkijan omien oletuksien kanssa. Kaupungilla uuden julkishallinnan mukaisia verkostoja ja yhteistyötä on olemassa kaupungin sisällä omien tahojen kesken sekä paikallisen järjestökentän kanssa. Järjestöillä toimijoiden määrä verkostoissa oli suurempi kuin kaupungilla ja yhteistyötä tehtiin myös niin kaupungin kuin muiden järjestöjen kanssa. Kaupungin toimijoiden ja järjestöjen näkemykset tutkittavista asioista poikkesivat monessa kohti toisistaan, mikä selittyy usein heidän erilaisilla tehtävillä, resursseilla ja päämäärillä. Tässä luvussa tuloksia tarkastellaan teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin yhdistäen aiheesta jo ennalta tiedettyjä asioita tutkimuksen tuloksiin.

7.1. Uuden julkishallinnan mukaiset verkostot Jyväskylässä

Yhtenä tutkimuksen tavoitteista oli tarkastella, millaisia uuden julkishallinnan mukaisia verkostoja työelämän ulkopuolella olevien parissa toimivilla tahoilla on Jyväskylässä. Näitä verkostoja tutkimuksessa etsittiin Jyväskylän kaupungin ja paikallisen järjestösektorin omasta työskentelystä sekä näiden toimijoiden väliltä. Tutkimuksen haastatteluissa tällaisia verkostoja esiintyi monipuolisesti. Nämä esiinnousseet verkostot voi luokitella vakiintuneisiin ja vaihtuviin verkostorakenteisiin. Jyväskylän kaupunkiorganisaation sisältä löytyi selvästi enemmän vakiintuneita ja pysyviä verkostorakenteita, mitä varmasti selittää kaupungin toimintojen pysyvyys sekä velvoite tuottaa tiettyjä palveluja kuntalaisille. Järjestösektorilla puolestaan verkostot olivat enemmän vaihtuvia ja hankemuotoisia, mikä selittyy niiden toiminnan resursseilla ja järjestökentän ominaispiirteillä.

Haastateltavien toimijoiden syyt verkostojen luomiselle ja ylläpidolle olivat moninaisia. Tuloksista ilmeni, että verkostoilla tavoitellaan palveluiden yhteistuottajuutta, niiden avulla pyritään tavoittamaan oman kohderyhmän asiakkaita tai niiden avulla pyritään keskustelemaan ja jakamaan tietoa muiden toimijoiden kanssa. Lisäksi verkosto voi perustua rahoittajan ja rahoitettavan yhteistyösuhteeseen. Huomattavaa on, että haastateltavista suurin osa suhtautui avoimesti uuden julkishallinnan mukaisten verkostojen kehittämiseen, minkä lisäksi haasteltavista kukaan ei pyrkinyt tuottamaan palveluita täysin itsenäisesti. Tämä on

uuden julkishallinnan kannalta hyvä asia, sillä kuten Sorensen & Torfing (2008) ovat määritelleet, julkisen hallinnon demokraattinen legitimitetti kasvaa sitä mukaan, mitä monipuolisemmin verkostoihin osallistuu sidosryhmiä.

Liikuntalain (390/2015) mukaan kuntien palvelutuotannossa täytyy kehittää yhteistyötä ja liikuntapalvelut tuleekin toteuttaa eri toimialojen yhteistyönä. Tällainen yhteistyö ilmeni selvästi toimivimpana kaupungin liikunta- ja terveystalouden sekä kansalaisopiston välillä. Nämä kolme toimijaa olivat toisilleen tuttuja ja yhteydenpito on ollut vakiintunutta, mikä oli yksi keskeinen syy verkoston toimivuuteen. Muilta osin kansalaisopisto vaikutti sulkeutuneelle ja pääsääntöisesti vain oman toimintansa kehittämiseen keskittyvälle, eikä verkostojen muiden toimialojen kanssa noussut esille. Tietyillä kaupungin toimijoilla olikin tapana keskittyä selvästi enemmän toisten kaupungin toimialojen kanssa tehtävään palveluntuotantoon, kun taas toiset suuntaavat toiminnassaan kaupungin ulkopuolelle. Kaupungin sisäisesti palveluita tuottivat eniten kansalaisopisto ja terveystaloudet, kun kaupungin ulkopuolisten toimijoiden kanssa yhteistyöhön eniten keskittyivät nuorten taidetyöpaja sekä työllisyyspalvelut. Tämä ero voi selittyä usealla eri tavalla, kuten toimijoiden erilaisilla työtavoilla. Esimerkiksi nuorten taidetyöpajan kohdalla kaupungin ulkopuolelle olevat verkostot voivat selittyä nuorten aikuisten erilaisilla palvelutarpeilla verrattuna vanhempaan aikuisväestöön.

Järjestöjen osalta verkostot olivat selvästi vakiintumattomampia kuin kaupungilla ja verkostoissa olevat yhteistyötahot olivat monipuolisempia, mikä osaltaan kuuluu hyvin vahvasti järjestöjen toiminnan luonteeseen. Järjestökentän vakiintumattomuudesta kertoo esimerkiksi se, ettei haastattelussa mukana olleella Keski-Suomen liikunta ry:llä ollut yhtään yhteistä toimijaa verkostossaan muiden haastateltavien kanssa. Tilanne voi selittyä järjestön erikoisemmalla luonteella, sillä sen toimintaan ei kuulu palveluiden tuottaminen, vaan toiminen kouluttajana sekä koordinoijana liikunnan toimikentällä. Tulos järjestön kohdalla on yllättävä, sillä kaikki haastateltavat toimivat aikuisliikunnan parissa Jyväskylän kokoisessa kaupungissa. Muista haastatelluista järjestöistä kolme neljästä, eli Suvimäen klubitalo, Jyväskylän sydänyhdistys ja Jyvässeudun työllistämisyhdistys olivat vahvasti verkostoistuneet kaupungin kanssa. Nämä vahvasti sitoutuneet verkostot perustuivat asiakkaiden ohjautuvuuteen palvelusta toiseen sekä muutamissa tapauksissa myös yhteiseen palveluiden suunnitteluun ja toteutukseen. Yksi verkostorakenne nousi tutkimuksessa ylitse

muiden, eli Jyväskylän sydänyhdistyksen ja kaupungin liikuntapalveluiden välinen liikuntapolku.

Yhtenä merkittävänä heikkoutena verkostoissa ilmeni se, että kaupungin liikuntapalvelut ja työllisyyspalvelut eivät nostaneet toisiaan esille yhteistyökumppaneina. Tältä osin kaupungilla on iso ja potentiaalinen kehittämisen paikka, sillä liikunnalla on suuri merkitys työelämän ulkopuolella olevan aikuisen hyvinvoinnin edistämisessä. Liikuntapalveluiden alla toimivat Wire-liikuntaryhmät puolestaan ovat vakiintuneesti yhteydessä työllisyyspalveluihin, mikä on selvästi toiminnasta vastaavan henkilökohtaista ansiota. Jos kaupungin koko terveyttä edistävän liikunnan palvelukokonaisuus kehittäisi verkostoja työllisyyspalveluihin, voisi tarjonta ja mahdollisuudet kasvaa entisestään. Se mistä kyseinen verkoston puuttuminen kaupungin sisällä johtuu, on epäselvää. Yleensä verkostojen kehittämistehtävät kuuluvat väli- tai korkeamman tason esimiehille ja niiden puutetta voidaan osittain selittää esimiesten osaamattomuudella luoda verkostoja. Kunnissa erityisesti johtajien ja esimiesten tulisikin kehittää verkostojen kehittämisen osaamistaan, aivan kuten Sakari Möttönen & Jorma Niemelä (2005) ovat tutkimuksessaan todenneet.

Tutkimuksessa nousi esille myös laajempia verkostojen toimintaan kohdistuvia haasteita, jotka vastasivat monin osin Sorensenin ja Torfingin (2007) kokoamia syitä siitä, miksi verkostot eivät toimi tai ikinä synnykään. Näitä yhtäläisiä haasteita olivat muun muassa välinpitämättömyys toiminnasta, verkostojen hallinnan ja kapasiteetin ongelmat sekä vakauden puute. Lisäksi haasteita lisäsivät tietämättömyys muiden kaupungin tahojen tuottamista palveluista sekä huonot rakenteet. Haastattelujen perusteella tietämättömyys verkostoista ja muiden tahojen tuottamista palveluista kulminoituu tiedon tahmeaan liikkumiseen kaupungin ja järjestöjen välillä. Tämän heikon yhteistyön taustalla voidaankin nostaa kysymys siitä, onko verkostojen ja yhteistyön onnistuminen kiinni ihmisistä vai rakenteista. Useat kummankin sektorin haastateltavista olivat sitä mieltä, että kumpikin on edellytyksenä, mutta ilman toimivia ihmisten välisiä suhteita ei ole verkostojakaan.

Molemmissa haastatteluissa esteeksi verkostojen kehittymiselle nousi se, ettei Jyväskylässä ole olemassa paikkoja missä pääsisi tutustumaan muiden paikallisten toimijoiden toimintaan. Tämä on selvästi ristiriidassa uuden julkishallinnan ideologian kanssa, jonka mukaan verkostojen avulla on tavoitteena luoda lisää yhteisen osallistumisen mahdollistavia paikkoja (Torfing & Triantafillou 2014). Tässä ei selvästi ole Jyväskylässä vielä onnistuttu, mutta haastattelujen mukaan puute on jo tiedostettu. Tällaisten osallistumisen paikkojen

luominen on tärkeää, sillä ne mahdollistavat toimijoiden kasvokkaisen tutustumisen, toiminnan sääntöjen luomisen sekä toimijoiden välisen luottamuksen rakentamisen. Osbornen (2006) mukaan uusiin sidosryhmiin tutustuminen antaakin toimintaan lisäksi aina uusia ideoita, tietoja ja resursseja.

Verkostoissa avainasemassa on asiakkaiden ohjaaminen palveluntuottajalta toiselle heille parhaiten sopivan palvelun piiriin. Kaupungin haastateltavien mukaan verkostoissa työelämän ulkopuolella olevia ohjataan palveluihin vaihtelevasti. Osa toimijoista oli sitä mieltä, että ohjautuvuus terveyspalveluiden ja sosiaalipalveluiden puolelta toimii hyvin, kun taas osan mielestä ohjautuvuus on ollut liian vähäistä ja heikkoa. Varsinkin hoitajien ja lääkärin sekä TE-toimiston puolelta ohjautuvuus koettiin heikoksi. Positiivisena asiana voidaan kuitenkin nähdä se, että vaikka yleisesti ohjautuvuus kaupungin organisaatioista järjestöjen palveluihin koettiin heikoksi, erityisesti sairaanhoitopiiristä ja työllisyyspalveluista löydettiin hyviä kokemuksia ohjautuvuudesta. Niin kaupunki- kuin järjestösektorilla toivottiin lisää yhteistyötä ohjautuvuudessa sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa, sillä he tavoittavat suurimmassa osin tutkimuksen kohderyhmää.

Järjestötoimijoiden mielestä kaupungin tulisi satsata enemmän liikuntaneuvontaan verkostojen koordinoijana. Sen kautta olisi saatavilla tietoa kaikista matalan kynnyksen liikuntapalveluista alueella, huolimatta siitä kuka palvelun järjestää. Lisäksi sen kautta asiakas ohjautuisi itselleen sopiviin palveluihin. Kaupungin liikuntapalvelut ovatkin pikkuhiljaa kehittäneet ja laajentaneet liikuntaneuvonnan palveluja ja nykyään toimivat myös muutamilla asuinalueilla terveysasemien yhteydessä. KKI-ohjelman toteuttamassa liikuntaneuvonnan tila kunnissa -tutkimuksen tuloksista huomattiin, että kunnissa on tarjolla liikuntaneuvontaa, mutta sen määrittely ja sisältö vaihtelivat suuresti. Lisäksi liikuntaneuvojat eivät olleet tietoisia muiden tahojen järjestämistä liikuntapalveluista (Tuunanen, ym. 2016, 11–12). TEAviisarin (2017) tulosten mukaan liikuntaneuvontaa järjestetään noin puolessa Suomen kunnista ja 73 prosentissa niistä kunnista asiakkaat ohjautuvat sosiaali- ja terveyspalveluiden piiristä (TEAviisari 2017, 14). Liikuntaneuvonnan kehittämisen voisi siis nähdä olevan kaupungin liikunta-, sosiaali- ja terveyspalveluiden yhteinen haaste.

Jyväskylässä esiintyvien verkostojen tutkimuksen tueksi luvussa 4 on esitelty Jyväskylän kaupungin strategia-asiakirjoja, jotka ohjaavat kaupungin eri toimialojen toimintoja ja toimintojen kehittämistä. Asiakirjojen pohjalta voisi todeta, että Jyväskylän kaupunki ei ole

strategiatasolla kovin sitoutunut verkostojen kehittämiseen. Strategioista verkostojen ja verkostoitumisen tematiikkaa korostettiin ainoastaan mielenterveys- ja päihdepalveluiden suunnitelmassa, kun kaupunkistrategiassa, hyvinvointisuunnitelmassa ja liikuntasuunnitelmassa verkostoja ei mainittu ollenkaan. Liikuntasuunnitelmassa esille on nostettu yhteistyön lisääminen, rajoittuen kuitenkin pääsääntöisesti liikuntaseurojen ja muiden liikuntatoimijoiden kanssa tehtävän yhteistyön kehittämiseen, jättäen muut paikalliset toimijat ulkopuolelle. Voisi siis sanoa, että toiminnot ja näkemykset verkostojen ja toiminnan kehittämisen tarpeista vaihtelevat toimialoittain ja toiminta ei ollut niin verkostokeskeistä strategioissa kuin olisi voinut odottaa.

7.2 Työelämän ulkopuolisille tarjolla olevien liikuntapalveluiden ominaispiirteet

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia ovat Jyväskylän kaupungin ja paikallisen järjestösektorin tarjoamat liikuntapalvelut työvoiman ulkopuolella oleville aikuisille. Tutkimushaastatteluista ilmeni, että palveluita kohderyhmälle oli tarjolla paljon ja niiden ympäriltä pystyi erottamaan myös erilaisia toiminnallisia ja sisällöllisiä ominaispiirteitä. Kaupungin ja järjestöjen tuottamat palvelut erottuivat tässäkin tapauksessa vakiintuneisuuden ja vakiintumattomuuden mukaan, vahvistaen näkemystä toimijoiden erilaisuudesta. Vakiintuneet ja ympärivuotiset liikuntapalveluiden rakenteet työikäisille oli olemassa kaupungin liikunta- ja Wire-palveluilla sekä kansalaisopistolla. Muilla kaupungin toimijoilla oli paljon liikuntakokeiluja, hanketyypistä palveluntuotantoa ja pienryhmiä asiakkailleen. Järjestöt tuottivat liikuntaa kuten muutakin toimintaansa hankemuotoisesti ryhmissä ja pätkissä. Tämän lisäksi järjestöt kävivät enemmän kokeilemassa ulkopuolisten tahojen tuottamia palveluita tai mahdollistivat rahallisesti jäseniensä osallistumisen muiden tuottamiin liikuntapalveluihin. Osa haastateltavista tarjosi liikuntapalveluita vain omille asiakkailleen, mikä tietysti rajoittaa paikallisesti kohderyhmän pääsyä itselleen sopivien liikuntapalveluiden pariin.

Haastateltavilla toimijoilla oli laajat keinovalikoimat työelämän ulkopuolella olevien aikuisten tavoittamiseen. Tutkimuksen kohderyhmän ominaispiirteeksi nostettiin heidän hankala saavutettavuus, sillä työelämän ulkopuolella olevat eivät ole välttämättä sitoutuneet

mihinkään organisaatioihin, joiden kautta heitä voisi tavoittaa. Haastateltavien esittämät tavoittamisen keinot olivat jaettavissa neljän eri kategorian alle. Nämä kategoriat olivat kohderyhmän oma aktiivinen etsintä, asiakkaiden ohjautuminen muista palveluista, markkinoinnin ja hiljaisen tiedon käyttäminen sekä ei tietoa tavoitettavuudesta. Jyväskylän mielenterveysuunnitelman mukaan työikäiset ohjautuvat eteenpäin sopiviin palveluihin parhaiten terveys-, sosiaali- ja työterveyshuollon palveluiden piiristä, kun taas haastatteluissa nousi esille, että varsinkin sosiaalipalveluiden piiristä työelämän ulkopuolella olevien ohjautuvuudessa olisi paljon parannettavaa. (Jyväskylän mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2016–2020.) Näiden tavoitettavuuden keinojen toteuttamisessa kaksi toimijaa nousi selvästi yli muiden, jotka olivat Wire-liikuntaryhmien vastaava sekä työllistämisyhdistyksen hankekoordinaattori. He olivat ehdottomasti eniten sitoutuneet omalla henkilökohtaisella työpanoksellaan kohderyhmän palveluiden parantamiseen sekä tekivät väsymättömästi töitä tavoittaakseen kohderyhmää.

Työelämän ulkopuolella olevien motivoimisen keinoja liikunnan harrastamiseen nousi haastateltavilta useita erilaisia. Myös nämä keinot olivat helposti kategorisoitavissa, jotka ovat: raha ja edut, tunteet sekä apu ja muut hyödyt. Muita keinoja olivat muun muassa seuraksi lähteminen mukaan liikuntapalveluihin sekä avun antaminen sopivien liikuntamuotojen löytämiseen. Haastateltavien mielestä yleisimmät esteet liikunnan aloittamiselle kohderyhmän parissa ovat raha ja sen puute, ulkonäköpaineet sekä kokemus omasta kykenemättömyydestä harrastaa liikuntaa. Kuten kansalaisbarometrin (2011) tulokset osoittivat, järjestöistä saatavan tuen kokee merkitykselliseksi omassa elämässään kaksi kolmasosaa suomalaisista, oli kyse sitten rahallisesta tukemisesta tai yksilön kannustamisesta. Yllättävä tulos motivointikeinojen tuloksissa oli, että liikunnan olosuhteet eivät nousseet esille. Aiemman tutkimuksen mukaan suurin osa suomalaisesta aikuisväestöstä liikkuu omatoimisesti, jolloin esimerkiksi helppo pääsy liikuntapaikalle on yksi tärkeä motivoiva tekijä.

Työelämän ulkopuolella olevien parissa toimivien haastateltavien ominaispiirteeksi nousi heidän liikunnan merkitysten korostaminen kohderyhmän elämälle. Varsinkin järjestötoimijat nostivat näitä merkityksiä esille sekä huomauttivat myös liikunnan fyysisten vaikutusten ylikorostamisesta suhteessa muihin liikunnan osa-alueisiin. Liikunnan sosiaaliset ja psyykkiset vaikutukset kohderyhmän terveydelle nähtiin yhtä merkittävänä tai jopa merkittävämpinä kuin fyysiset vaikutukset. Nämä tulokset ovatkin yhtenäisiä

Jyväskylän liikuntasuunnitelmaa varten tehdyn tutkimuksen kanssa, jonka mukaan ihmisen sosiaalisesti heikon terveyden, kuten esimerkiksi yksinäisyyden, on todettu vaikuttavan negatiivisesti liikkumiseen ja masennukseen. Taustoituksessa esitellyn tutkimuksen mukaan liikunta nähdään hyvänä keinona sosiaalisen terveyden parantamiseen eli yhteisöllisyyden lisäämiseen ja yksinäisyyden vähentämiseen. Jatkossa tämäkin tulos kannustaa monialaisen yhteistyön tekemiseen, sillä sosiaalista ja psyykkistä terveyttä edistetään yhteisöllisellä toiminnalla muuallakin kuin liikuntapalveluiden parissa.

Kun kaupungin toimialat ja järjestöt tuottavat liikuntapalveluja kohderyhmälle, myös laajemmilla olosuhteilla on merkitystä. Järjestöt ovat usein riippuvaisia kaupungista ja kaupungilta saamansa avustuksen määrästä. Avustuksen määrä, jos sitä edes saa, riippuu taas kaupungin koosta ja taloudellisista resursseista. Jyväskylän liikuntasuunnitelman mukaan kaupungin jakamat avustukset kansalaistoimintaan ovat pienentyneet noin 20 prosenttia viimeisen viiden vuoden aikana. (Jyväskylän hyvinvointisuunnitelma 2017.) Kunnilta saatavan taloudellisen tuen järjestöjen suuntaan ei nähdä lisääntyvän jatkossakaan, ja järjestöjen tulisikin tulevaisuudessa hakea rahoitusta toimintaansa muista lähteistä (Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta 2015). Tämän tiedon valossa luvussa 6 esiin nousseet tulokset järjestöjen vähäisistä resursseista ja kykenemättömydestä tuottaa itse liikuntapalveluja kohderyhmälle vaikuttavat ymmärrettäviltä ja asiasta on tehtävä jatkossakin tutkimusta, jotta ongelmiin löytyisi ratkaisuja. Haastateltavat nostivat eroja pienien ja isojen kaupunkien välillä liikunnan olosuhteiden tarjoamisessa kohderyhmän käyttöön. Pienissä kunnissa voi olla enemmän vapaita vuoroja mitä tarjota yhdistyksille, kun taas isoissa kaupungeissa vapaat vuoro ovat kiven alla. Isoissa kaupungeissa taas on tarjolla enemmän palveluja, minkä parissa järjestöyhteistyötä voi tehdä. Haastateltavien mukaan melkein aina kun yhteistyötä on kehitetty, on löytynyt myös paljon toimintojen päällekkäisyyksiä, joita on pyritty poistamaan ja näin ollen säästetty resursseja.

Liikuntapalveluiden kehittämistyölle esiintyi myös monenlaisia haasteita ja ominaispiirteitä, jotka asettuivat viiden eri kategorian alle. Ne ovat ajan puute, resurssien puute, tiedon puute ja tiedonkulun ongelmat, kiinnostuksen puute sekä jatkuvuuden ongelmat ja tulevaisuuden haasteet. Tutkimuksessa nousseet palveluiden kehittämiseen haasteet ovat linjassa muun muassa TEHYLI-toimijakartoituksessa korostettujen toiminnan onnistumisen edellytyksien kanssa. Kartoituksen mukaan taloudelliset resurssit, toimijoiden määrä ja osaaminen, tilat ja olosuhteet, viestintä, yhteistyö, rakenteet ja toiminnan kehittäminen sekä seuranta ja

arviointi ovat elintärkeitä onnistuneelle palveluntuotannolle ja järjestöjen toiminnalle (Kauravaara & Koivuniemi 2016, 30–43). Tässä tutkimuksessa suurimmaksi haasteeksi nähtiin resurssien, eli käytännössä niin työelämän ulkopuolella olevien aikuisten kuin palveluja tuottavien tahojen rahan, puute. Tulos on yhtenäinen jyvaskyläläisten liikkumattomuutta tarkastelleen tutkimuksen kanssa, jonka mukaan suurimpina liikkumisen esteinä esiin nousivat liikkumisen hinta, ajanpuute ja välimatkat. Myös kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan kuntakyselyn mukaan jatkossa haasteita järjestöille tuovat rajalliset taloudelliset ja henkilöstöresurssit sekä toimijoiden ikääntyminen ja nuorien puute (Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta 2015, 4–13).

Lisäksi esiin nousseita haasteita ovat haasteina ajan puute kehittää toimintaa sekä pelko toimintojen jatkuvuudesta. Myös kiinnostuksen puute esimerkiksi palveluohjauksen tekemiseen tai verkostojen kehittämiseen nähtiin ongelmana. Kuten Torfing & Triantafillou (2014) nostivat esille, uuden julkishallinnan mallissa oletuksena on, että kaikki toimijat ovat aktiivisia ja haluavat tehdä yhteistyötä sekä kuulua verkostoihin. Ongelmaksi nousee tällöin tilanne, missä eri sidosryhmät eivät ole kykeneväisiä tai halukkaita osallistumaan päätöksentekoon ja yhteistyöhön. Tämä on hyvin yleistä työelämän ulkopuolella olevien aikuisten parissa, sillä usein he ovat eri syistä kykenemättömiä osallistumaan niin liikuntapalveluihin kuin muuhunkin yhteiskunnalliseen toimintaan. Palveluja tuottavien kohdalla kyse vaikuttaisi olevan useammin kiinnostuksen puutteesta kuin kykenemättömydestä. Näihin ongelmiin ei ole löydetty vastausta tutkimuskirjallisuudessa kuin sen enemmän tästä tutkimuksestakaan.

Haastatteluissa keskustelu kävi kuumana myös siitä, kenen tulisi tuottaa liikuntapalvelut kohderyhmälle. Kaupungin mielestä urheiluseuroja voisi hyödyntää palveluverkostoissa enemmän ja varsinkin nuoret työelämän ulkopuolella olevat aikuiset olisivat innokkaampia osallistumaan seurojen toimintaan, kuin kaupungin palveluihin iäkkäämpien kanssa. Kehitystä seura- ja muiden tahojen kanssa tehtävästä yhteistyöstä onkin jo tapahtunut pikkuhiljaa. Yleisesti haastateltavat eivät kokeneet merkitykselliseksi sitä, kuka liikuntapalvelut järjestää, vaan sen, että palveluja on tarjolla.

“Sillä ei ole väliä kuka sen palvelun järjestää, kunhan se pystytään keskenään päättämään, ettei me järjestetä päällekkäistä vaan sitten, että vaan sitten jos sitä tiettyä toimintaa järjestää se yhdistys niin se järjestää sitä ja me tiedetään se ja me ohjataan asiakkaita sinne.” (K1)

7.3 Verkostojen ja palveluiden tulevaisuus työelämän ulkopuolella olevien aikuisten liikuntapalveluissa

Haastatteluisissa pohdittiin tulevaisuuden mahdollisuuksia kehittää toimijoiden välisiä verkostoja sekä työelämän ulkopuolella oleville tarjolla olevia liikuntapalveluja. Mahdollisuuksina laajamittaisemmassa kehittämisessä nähtiin muun muassa jo olemassa olevat hyvät käytännöt ja niiden jakaminen, vertaisohjaajien käyttäminen, tehokkaammat palveluohjauksen rakenteet, toimijoiden kasvokkaiset näkemiset, koottujen liikunnan palvelukarttojen luominen sekä resurssien tehokkaampi käyttäminen, josta usea haastateltava käytti esimerkkinä päivisin tyhjäkäynnillä olevia kaupungin liikuntatiloja. Haastateltavat olivat ilmeisen avoimia liikuntatoiminnan lisäämiselle ja kehittämiselle omassa toiminnassaan, mikä on linjassa TEHYLI-toimijakartoituksen tuloksiin. Tulosten mukaan liikuntajärjestöistä 75 prosenttia ja kansanterveysjärjestöistä kaikki olivat sitä mieltä, että terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan mahdollisuuksien toteuttaminen kuuluu heidän tehtäviinsä (Kauravaara & Koivuniemi 2016).

Tulevaisuuden mahdollisuutena nähtiin myös toimijoista itsestään riippumattomia asioita, kuten toiminnan rahoittajien vaatimukset myönnettyjen avustuksien käytölle. Möttösen ja Niemelän (2005) mukaan järjestöjen rahoituksessa on siirrytty kohti uudenlaista erityis- ja hankerahoitusmallia, joihin usein sisältyy yhteistyövelvoitteita rahan saamiseksi. Tämän asian nosti esille esimerkiksi työllistämisyhdistyksen hankekoordinaattori, joka piti kehitystä erittäin hyvänä ja tervetulleena, sillä aiemmin projekteja on pimitetty toisilta paikallistoimijoilta resurssien menettämisen pelon takia. Tämä malli ehkäisee resurssien päällekkäistä käyttöä ja velvoittaa toimijat verkostoitumaan.

Järjestöjen toiveet tulevaisuudelle poikkesivat monella tavalla kaupungin toimijoiden toiveista ja niitä oli myös selvästi enemmän. Toiveena oli päästä levittämään sydänyhdistyksen liikuntapolkua hyvänä käytäntönä laajemmin ja saada muitakin toimijoita kehittämään samanlaisia palveluja jäsenilleen. Jyvässeudun työllistämisyhdistyksen haastateltavan mielestä tulevaisuudessa työelämän ulkopuolella olevien aikuisten kohdalla tulisi kiinnittää huomiota heidän koko perhekuntaansa kerrallaan, ja näin ollen mahdollistaa myös lasten liikkumista ja ennaltaehkäistä lasten ongelmia. Myös järjestöt kaipasivat kaupungin toimijoiden tapaan parempia viestintäkanavia ja tiedonkulkua, enemmän resursseja ja toimivampia käytäntöjä.

Järjestöjen puolella puheen sävy kääntyi usein siihen suuntaan, että kaupungin kuuluisi olla enemmän vastuussa toimintojen kehitystoimenpiteistä ja yhteydenpidosta muihin toimijoihin. Torfingin ja Triantafilloun (2014) mukaan olisi tärkeää, ettei prosessia määrätietoisesti hallitse resurssirikkaampi ja vaikutusvaltaisempi julkinen elin, sillä se ei edistä yhteistyötä (Torfing & Triantafillou 2014, 17–18). Vaikka järjestöt korostivat, ettei heille ole väliä kuka palvelun työelämän ulkopuolella oleville järjestää, silti kaupungin odotettiin usein olevan aloitteen tekijä ja resurssien tarjoaja. Tämä sotii uuden julkishallinnan näkemyksiä vastaan, minkä mukaan varsinkaan julkishallinnon ei tule olla muiden yläpuolella määräämässä tai ohjausvallassa, vaan kaikki toiminta tulisi järjestää yhteisvastuullisesti ja tasa-arvoisesti. Järjestöjen näkemys on linjassa jyväskyläläisten liikkumista tarkastelleen tutkimuksen kanssa, missä vastanneiden mielestä kaupungilla on edelleen vahva järjestämismääräysvastuu. Työikäisten osalta merkittävänä liikuntapalveluiden järjestäjinä nähtiin myös liikuntaseurat ja kaupalliset liikuntayritykset. (Jyväskylän kaupungin liikuntasuunnitelma 2017.) Möttösen ja Niemelän (2005) mukaan järjestöjen ja kuntien suhteessa leimallinen piirre onkin ollut yksisuuntaisuus, sillä järjestöt pyrkivät vaikuttamaan kuntaan ja kunnan toimintoihin. Kunta taas harvemmin pyrkii vaikuttamaan järjestöihin ja niiden käytännön toimiin. Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan kuntakyselyn vastaukset taas poikkeavat edellisistä, sillä vastaajat olivat olleet yksimielisiä siitä, että sektoreiden yhteistyön tekeminen kuuluu molemmille toimijoille yhtä paljon. (Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta 2015, 4–13.)

Jotta verkostot ja yhteistoiminta Jyväskylässä pääsisivät alulle, pitäisi kohderyhmän parissa työskenteleville järjestää ns. “starttitilaisuuksia”, joissa toimijat voisivat esitellä itsensä ja jo olemassa olevat toimintansa. Aloitteen tekijänä voisi olla kuka vain, mutta monesti tilanne on kuitenkin se, että muilla kuin julkisilla toimijoilla ei ole resursseja aloittaa yhteistyötä tai kutsua koolle oman kohderyhmän tai työsektorin parissa toimivia muita toimijoita. Ongelmaksi nousee myös Torfingin & Triantafilloun (2014) esittämä kysymys siitä, että kenellä on oikeus määrittää mikä on ongelma, millaista on haluttu käytös ja kuinka tulisi toimia? On ongelmallista, jos vaaleilla valitut julkisen vallan käyttäjät määrittävät itse itselleen toimintaohjelmia. Eri aiheiden piirissä on osattava tarkastella, että toimijoiden mahdollisuudet vaikuttaa asiasisältöihin ovat tasa-arvoiset. Jos järjestökentältä nousee ongelma koskien työelämän ulkopuolella olevia aikuisia ja heidän liikuntapalveluitaan, tuleeko asiat yhtä hyvin kuulluksi, jos se sama asia tulisi esimerkiksi kunnan virkamiehen suusta? Ennen kaupunki on pääosin määrännyt toiminnan tahdin, kun nyt uuden

julkishallinnan avulla ilmapiiri ja käytännöt ovat muutoksessa.

Haastatteluissa tiedolla johtaminen ei noussut esille kenenkään puheenvuoroista, kun taas varsinkin valtion strategia-ohjauksessa ja aiemmassa tutkimuksessa se nähdään päämääränä verkostojen ja palvelujen kehittämisessä. Tulevaisuudessa potentiaalia olisi, edellä nostettujen seikkojen lisäksi, toimia enemmän tiedolla johtamiseen pohjautuen. Toiminnan vaikuttavuuden kehittämisen kannalta toiminnan seuranta- ja arviointijärjestelmien kehittäminen olisi ensiarvoisen tärkeää (Tukia & Wilskman 2011, 6–16). Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen (2010) määrittämistä suosituksista liikunnan edistämiseksi kunnissa yksi ohjeistus oli seurata kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia tasaisin väliajoin ja sitouttaa johtajat tähän edistystyöhön (STM 2010:3). Myös opetus- ja kulttuuriministeriön valtion roolia ja ohjauskeinoja liikuntakulttuurissa kartoittavassa selvityksessä oli huomioitu, että toimijakentillä hankkeita ja projekteja on käynnissä sadoittain, joiden hallinnointi on vaikeaa ja tulosten ja vaikutusten seuranta on puutteellista (OKM julkaisuja 2017:40). Tämä nostaa varsinkin järjestöissä esiin useita kysymyksiä ja ongelmia, kuten toiminnan jatkuvuuden hankkeen päättymisen jälkeen sekä hankkeista saatavan tiedon hyödyntämisen. Unohtuvatko hankkeiden piirissä luodut verkostot, leviävätkö hankkeissa aikaan saadut hyvät käytännöt ja jääkö onnistumiset ja epäonnistumiset kartoittamatta, mistä voisi jatkossa ottaa oppia? Olisi tärkeää, että jatkossa kehitystoimenpiteiden taustalla olisi aina tutkittua faktatietoa, jotta kehitys nousisi aidoista tarpeista.

Kaikista haasteista ja epäkohdista huolimatta työelämän ulkopuolella olevien aikuisten liikuttamisen ja toimijoiden verkostoitumisen tulevaisuuden nähtiin olevan valoisa. Kaupungin toimijat toivoivat tulevaisuudelta ehdottomasti eniten tiedonkulun lisäämistä ja sen laadun parantamista, sillä mitä vähemmän kentällä on ihmisiin sidottua hiljaista tietoa, sen parempi. Tiedonkululle tarvitaan myös tietoa kokoavia kanavia, joita toivotaan kehitettävän. Yhteistyöverkostoissa koettiin olevan vielä paljon kehitettävää, kuten myös muiden toimijoiden ja palveluiden käyttäjien osallistamisessa. Suunnitelmat ja kehitystoimenpiteet eivät saa olla vain palveluntuottajien omia ideoita, vaan niiden tulee nousta todellisesta tarpeesta. Kuten Torfing & Triantafillou (2014) esittävät, on huolehdittava, etteivät vapaaehtoiset poliittikkaprosessit päädy paikallisen valtaeliitin käsiin eli tässä tapauksessa kaupungin toimijoiden haltuun. Uusi julkishallinta käytäntöineen pyrkii estämään juuri vallan kertymistä ja luomaan tasaveroisia yhteistyöverkostoja.

Uuden julkishallinnan mukaiset verkostot ja verkostohallinnan mallit ovat selvästi

kehittymässä ja tekemässä läpimurtoa, joka antoi vahvistusta sille, että tämän tutkimuksen tekeminen oli merkityksellistä ja tärkeää. Täytyy kuitenkin muistaa Klijinin & Koppenjanin (2012) esille nostama seikka, että uusi julkishallinta ja verkostohallinta eivät toimi kaikkiin ongelmiin, kuten ei mikään muukaan hallintomalli. Heidän mukaansa yksi haaste tulee ehdottomasti olemaan myös hallintotapojen hybridien nouseminen, jotka ovat seurausta uuden julkisjohtamisen kriiseistä sekä lisääntyneistä riskeistä ja yhteiskunnan haavoittuvuudesta. Siinäpä siis tutkittavaa myös tulevaisuuteen. Jatkossa perinteisesti liikuntapolitiikkaan kuuluvia asioita tarkastellessa tulisi huomioida myös laajempi yhteiskuntapoliittinen kokonaiskuva. Liikuntahallinto ei pysty ratkaisemaan yksin liikkumattomuuden ongelmia.

Yhteenvedona voisi sanoa, että tulokset ovat monilta osin linjassa aiemman tutkimuksen kanssa. Kuitenkin tässä tutkimuksessa esiin nousseet verkostot ovat oman aikansa ja ympäristönsä tuloksia, joista ei voi vetää yleistettäviä johtopäätöksiä koskemaan esimerkiksi kaikkien suomalaisten kaupunkien liikuntapalveluiden yhteistyöverkoston tilaa. Näin tutkimuksen lopuksi ymmärtää, kuinka kattavasti luvussa 4. esitellyt Tuunanen ym. (2016) tulokset kuvaavat kaikkia tämänkin tutkimuksen kulmakiviä.

“Toimivan liikuntaneuvonnan ja liikunnan palveluketjun onnistumiseksi on oltava olemassa verkostoja, sujuvaa keskinäistä tiedonsiirtoa, kattava potilastietojärjestelmä, yhteiset tavoitteet ja yhdessä sovitut työtavat sekä riittävät henkilöstöresurssit. Myös asiakaslähtöinen ja ammattitaitoinen neuvonta, mittarien valinnat, viestintä, näkyvyys sekä hankkeen ja kustannusvaikutusten seuranta mahdollistavat toimivan kokonaisuuden.”

(Tuunanen ym. 2016, 75–78.)

Tutkijana on myönnettävä, että haastatteluista ja tausta-aineistoista nousi esille tahoja, joiden merkitystä ei ollut ymmärtänyt tutkimuksen kartoitusta tehdessä. Molemmissa haastatteluryhmissä verkostojen yhdeksi keskeisimmistä linkeistä nousi TE-toimisto, joka olisi näin jälkikäteen ajateltuna ollut potentiaalinen haastateltava tähän tutkimukseen. Tutkimuksen laadun ja luotettavuuden kannalta on tärkeää myös tarkastella kriittisesti haastateltavien antamia vastauksia verkostoista, sillä sieltä on voinut unohtua tahoja, mikä on inhimillistä. Lisäksi kaikkea tietoa ei ole saatavilla toimijoiden verkkosivuilta tai mistään muualtakaan kootusti.

Tuloksia tarkastellessa on lisäksi huomioitava se, että haastateltavat varsinkin järjestökentältä ovat vain pieni otos koko paikallisesta ja alueellisesta järjestökentästä. Kunnan puolelta yksi oleellinen toimija eli sosiaalipalvelut jäivät puuttumaan ja järjestöistä työttömyyttä

aiheuttavien sairauksien potilasjärjestöistä vain kaksi oli haastattelussa, kun kuusi potilasjärjestöä oli kutsuttu. Tämä aihe aiheutti keskustelua myös molemmissa haastatteluryhmissä, joissa nousi esille, etteivät paikalliset potilasjärjestöt ole olleet kovin aktiivisesti tekemässä yhteistyötä muiden kanssa. Pienissä järjestöissä ei ole palkattua työvoimaa ja vapaaehtoiset tekevät työtä muun elämän ohella. Verkostot ja järjestelmät järjestön ympärillä olla jo olemassa, mutta ketään ei voi “pakottaa mukaan”. Tässä on hyvä esimerkki siitä, kuinka varsinkin järjestötyössä oman toiminnan kehittäminen ja verkostoituminen ovat paljon yksittäisistä ihmisistä ja heidän kiinnostuksestaan kiinni.

Tämän tutkimuksen suurin anti oli kuitenkin paikallisten toimijoiden tuominen yhteen sekä työelämän ulkopuolella olevien aikuisten liikuntapalveluiden kartoittaminen. Toivottavasti tutkimuksella on tulevaisuuden yhteistyöverkostojen syntymisen kannalta merkitystä:

“Mä oon erittäin iloinen, että mä vihdoin näen K2, jolle mä olen vuosia lähettänyt Wire ja Mieli virkeäksi materiaaleja --- niin nyt mä näin sut eka kerran livenä. Tää oli tosi tärkeä.” (K5)

LÄHTEET

Tutkimuskirjallisuus

- Aaltonen, K. 2016. Liikuntalakiopas. Helsinki: Tietosanoma
- Anttiroiko, A-V., Haveri, A., Karhu, V., Ryyänen, A. & Siitonen, P. 2007. Kuntien toiminta, johtaminen ja hallintasuhteet. Tampere: Tampereen University Press.
- Eriksson, K (toim.). 2015. Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Fogelholm, M., Vuori, I. & Vasankari, T. 2011. Terveysliikunta. Keuruu: Kustannus Oy Duodecim.
- Gould, R., Ilmarinen, J., Järvisalo, J. & Koskinen, S. 2006. Työkyvyn ulottuvuudet. Terveys 2000 -tutkimuksen tuloksia. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Hakari, K. 2013. Uusi julkinen hallinta - kuntien hallinnonuudistusten kolmas aalto? Tampere: Tampere University Press.
- Hirsjärvi S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Häkkilä, K. & Tourula, M. 2013. Järjestöt ja kunta hyvinvointia edistämässä. Näkökulmia järjestö-kuntayhteistyöhön. Helsinki: Suomen Sosiaali ja Terveys Ry.
- Hänninen, S. 2015. Verkostohallinta. Teoksessa Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa (Toim. Eriksson, K.) Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Johanson, J-E. & Smedlund, A. 2015. Verkostanalyysi. Teoksessa Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa (Toim. Eriksson, K.) Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Karppi, I. & Sinervo, L-M. 2009. Governance. Uuden hallintatavan jäsentyminen. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Möttönen, S. & Niemelä, J. 2005. Kunta ja kolmas sektori. Yhteistyön uudet muodot. Keuruu: PS-Kustannus.
- Ryyänen, A. & Uoti, A. 2009. Kunnallinen itsehallinto ja uusi hallintotapa. Teoksessa: Governance. Uuden hallintotavan jäsentyminen. Toimittaneet Ilkka Karppi ja Lotta-Maria Sinervo.
- Salminen, A. 2004. Julkisen toiminnan johtaminen. Hallintotieteen perusteet. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Siltaniemi, A., Hakkarainen, T., Londen, P., Luhtanen, M., Perälähti, A. & Särkelä, R. Kansalaisbarometri 2011. Hyvinvointi, palvelut ja osallisuus kansalaismielipiteissä. Helsinki: Sosiaali ja terveysturvan keskusliitto ry.

Sorensen, E. & Torfing, J. 2007. Theories of Democratic Network Governance. London: Palgrave & Macmillan.

Tukia, H. & Wilskman, K. 2011. Informaatio-ohjaus kuntien tukena hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 57. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuunanen, K., Puurunen, A., Malvela, M. & Kivimäki, S. 2016. Laatu liikuntaneuvontaan. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissektiö LIKES.

Vuoristo, S. 2015. Kunnan ja kolmannen sektorin verkostoituminen ja verkostohallinta. Kerava: Laurea-ammattikorkeakoulu.

Yin, R. 2009. Case Study Research: design and methods. Thousand Oaks California: Sage Publications 2009.

Muut kirjalliset lähteet

Aalto, A-M., Elovainio, M., Heponiemi, T., Keskimäki, I., Sinervo, T. & Wahlström, M. 2008. Katsaus työttömyyden ja terveyden välisiin yhteyksiin. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 14/2008.

Anttiroiko, A-V. 2010. Hallintainnovaatiot. Hallintateoreettinen näkökulma kaupunkien palvelujen organisoimiseen, omistajuuden ja rahoituksen uudistamiseen. Saatavilla: http://www.uta.fi/jkk/sente/english/index/hallintainnovaatiot_hallintateoreettinen.pdf

Borgatti, S., Everett, M. & Johnson, J. 2013. Analyzing Social Networks. London: SAGE Publications Ltd.. Saatavilla <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0022250X.2015.1053371>

Eläketurvakeskuksen tilastoja 11/2017. Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2016. Viitattu 3.12.2017. Helsinki.

Husso, M. Luento 14.3.2017. Jyväskylän yliopisto. Kvalitatiiviset ja kvantitatiiviset syventävät menetelmät.

Jokijärvi, A. 2013. Sopimuksellisuus ja verkostoyhteistyö julkisissa liikuntapalveluissa. Laurea ammattikorkeakoulu. Saatavilla: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/61943/Ont%20Anniina%20Jokijarvi%20pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 3.4.2018.

Jyväskylän kaupunki. 2013. Jyväskylän kaupungin palvelulinjaukset vuosille 2013-2016. Saatavilla <http://jyvaskyla.netpaper.fi/160>. Viitattu 21.3.2018.

Jyväskylän kaupunki. 2016. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma vuosille 2016-2020. Saatavilla

http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskyla_wwwstructure/83609_jyvaskylan_mielenterveys- ja_paihdesuunnitelma_2016-2020_valmis1.pdf

Jyvaskylän kaupunki. 2017a. Hyvinvointisuunnitelma ja –kertomus 2013-2016. Viitattu 3.5.2017. Saatavilla

http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskyla_wwwstructure/95816_hyvinvointikertomus_2013-2016.pdf

Jyvaskylän kaupunki. 2017b. Liikuntasuunnitelma. Viitattu 3.5.2017. Saatavilla http://julkinen.jkl.fi:8082/ktwebbin/dbisa.dll/ktwebscr/epjattn_tweb.htm?947171

Jyvaskylän kaupunkistrategia 2017-2012. 2017. Hyväksytty Jyvaskylän kaupunginvaltuustossa 30.10.2017. Saatavilla http://www.jyvaskyla.fi/strategia_ja_hankkeet/kaupunkistrategia

Jyvaskylän kaupungin liikuntapalvelut. 2018. Ohjattu liikunta. Viitattu 2.2.2018. Saatavilla http://www.jyvaskyla.fi/liikunta/ohjattu_liikunta/aikuiset

Jyvaskylän kaupunki. 2018. Elinkeino ja työmarkkinat. Työllisyystilastot 12/2017: Jyvaskylä, maakunta ja suuret kaupungit. Verkkojulkaisu. Saatavilla http://www.jyvaskyla.fi/info/tietoja_jyvaskylasta/elikeinojatyomarkkinat

Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta. 2015. Kuntakysely yhteistyöstä kolmannen sektorin kanssa. Viitattu 2.4.2017. Saatavilla http://oikeusministerio.fi/kane/material/attachments/kane/uusikansio_3/jQ6XDNbsP/Kuntien_ja_kolmannen_sektorin_kumppanuus.pdf

Kauravaara, K. & Koivuniemi, K. 2016. ”Koko hommahan on TEHYLIÄ”. Edellytykset terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan lisäämiselle liikunta- ja kansanterveysjärjestöissä. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 319. LIKES, Jyvaskylä.

Koistinen, J. 2015. Määrittääkö talous kuntien liikuntapolitiikkaa? Terveyttä edistävään liikuntaan sitoutuminen ja sen seuranta kunnissa. Jyvaskylän Yliopisto. Julkaisematon kandidaatin tutkielma.

Kunnossa kaiken ikää -ohjelma. 2018. Saatavilla <https://www.kkiohjelma.fi/kki-ohjelma>. Viitattu 21.3. 2018.

Kuntalaki. 410/2015. Viitattu 7.2.2017.

Larivaara, M. 2016. Kärkihanke. Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen ja eriarvoisuuden vähentäminen. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:50. Saatavilla http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75362/Rap_ja_mui_2_2016_.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 21.3.2018.

Lehtinen, I. 2013. Talouskriisi on kohdellut lempeästi suomalaisten asumista. Tilastokeskuksen hyvinvointikatsaus 1/2013. Eurooppalaiset elinolot ja talouskriisi. Saatavilla https://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-03-11_008.html?s=0. Viitattu 23.3.2018.

- Leppämäki, S. 2007. Liikunta ja depressio. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2007; 123(6): 629-630.
- Lewis, J. 2011. The future of network governance research: strenght in diversity and syntesis. Lehdessä Public Administration, volume 89, issue 4. 1221-1234.
- Liikuntalaki 390/2015. Viitattu 7.2.2017.
- Osborne, S. 2006. The New Public Governance?. Public Management Review. Volume 8, 2006 - Issue 4. Saatavilla <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.476.2364&rep=rep1&type=pdf>. Viitattu 4.4.2018.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:8. Suuntaviivoja liikuntapolitiikan tulevaisuuteen. Saatavilla <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75178/tr08.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 21.3.2018.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:40. Valtion roolin ja ohjauskeinojen selkeyttäminen suomalaisessa liikunta- ja urheilukulttuurissa. Saatavilla http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80655/OKM_40_2017.pdf. Viitattu 19.3.2018.
- Peltosalmi, J., Vuorinen, M. & Särkelä, R. 2008. Järjestöbarometri 2008. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Pollitt, C. & Bouckaert, G. 2011. Public Management Reform. A Comparative Analysis: New Public Management, Governance and Neo-Weberian State. Oxford ; New York : Oxford University Press 2011.
- Pyykkönen, T. & Turhala, S. 2015. Psykkiset voimavarat ratkaisevat - myös liikunnassa. Liikunta & tiede 4/2015
- Rikala, S. 2015. Kuntien soveltavan liikunnan kehittäminen kaipaa uutta suuntaa. Liikunta & Tiede 06/2015.
- Rikala, S. 2016. Liikunnan kehittämisessä uskotaan hankkeisiin. Liikunta & Tiede 06/2016.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>. Viitattu 22.3.2018.
- Saarnio, L. 2017. Työeläkekuntoutus vuonna 2016. Eläketurvakeskuksen tilastoja 07/2017.
- Savela, S. 2015. Keski-ian liikunnasta hyötyy ikääntyneenä. Liikunta & tiede 1/2015.
- Sosiaali ja terveysministeriön esitteitä 2010:3. Suositukset liikunnan edistämiseksi kunnissa 2010. Helsinki: Yliopistopaino. Saatavilla <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112360/URN%3ANBN%3Afi-fe201504223231.pdf?sequence=1>

Sosiaali ja terveysministeriön julkaisuja 2013:10. Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020. 2013. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan työryhmä. Kannanotto 24.2.2017. Viitattu 4.7.2017. Saatavilla <http://alueuudistus.fi/documents/1477425/4248937/Liikuntapalveluketjuja+on+vahvistettava+sote-+ja+maakuntauudistuksessa+24.2.2017.pdf/d20b0ca1-7f1a-48a4-bc29-60783ff202c8>

Strandberg, T., Viitanen, M., Rantanen, T. & Pitkälä, K. 2006. Vanhuksen hauraus-raihnausoireyhtymä. Duodecim 2006;122. <http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo95803.pdf>

Suomen Kuntoliikuntaliitto. 2010. Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Aikuisliikunta.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työssäkäynti [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-5528. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 21.11.2016]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/tyokay/kas.html>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-7830. syyskuu 2016, Liitetaulukko 2. Väestö työmarkkina-aseman ja sukupuolen mukaan 2015/09 - 2016/09, 15–74-vuotiaat . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 21.11.2016]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tyti/2016/09/tyti_2016_09_2016-10-25_tau_002_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-7830. työllisyys ja työttömyys 2015, 4 Työvoiman ulkopuolella olevat . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 17.11.2016].

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-7830. Joulukuu 2017. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 9.2.2018]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tyti/2017/12/tyti_2017_12_2018-01-25_tie_001_fi.html

Taloustutkimus Oy. 2016. Kansalaisjärjestöjen taloudellisten toimintaedellytysten nykytila 2016. Viitattu 15.3.2018. Saatavilla: http://www.vala.fi/userData/vala/KOOSTE_Kansalaisjarjestojen_taloudellisten_toimintaedellytysten_nykytila_2016_RAPORTTI.pdf

Terveydenhuoltolaki. 1326/2010. Viitattu 5.5.2017

TEAviisari. 2017. Terveyttä edistävä liikunta kunnissa vuonna 2016. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 325. Jyväskylä: Kirjapaino Kari. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131945/TEAviisari2016_final.pdf?sequence=1

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. Terveydenedistämisaktiivisuus TEA-viisari. Jyväskylän tulokset. Saatavilla <https://www.teaviisari.fi/teaviisari/fi/tulokset?view=LII&y=2016&r=KUNTA179&r=KOKOMAA&chartType=pointer&cmp=r> Viitattu 10.2.2017

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Hyvinvointi- ja terveyserot, työllisyys. Viitattu 15.2.2018. Saatavilla <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/tyollisyys>

Torfin, J. & Triantafillou, P. 2014. What's in a name? Grasping new public governance as a political-administrative system. Lehdessä International review of public administration, 18:2, 9-25.

UKK-Instituutti, 2009. Liikuntapiirakka. Saatavilla <http://www.ukkinstituutti.fi/liikuntapiirakka> luettu 25.10.2016

Valtioneuvosto. 2018. Saatavilla: <http://valtioneuvosto.fi/tietoa/toiminta>. Viitattu 19.3.2018.

Web-sivu. 2018. Jyväskylän yliopisto, humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Tutkimuksen toteuttaminen. Saatavilla <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-toteuttaminen>. Viitattu 22.3.2018.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimushaastatteluiden teemat

1. HAASTATELTAVAN JA ORGANISAATION TIEDOT

- Mitä organisaatiota edustat?
- Mikä on roolisi organisaatiossa?
- Minkälaista toimintaa organisaatio järjestää ja kenelle?
- Onko organisaationne piirissä paljon ihmisiä?

2. TYÖELÄMÄN ULKOPUOLELLA OLEVAT AIKUISET

- Kuinka organisaationne tavoittaa työelämän ulkopuolella olevat aikuiset?
- Millä keinoilla motivoitte työelämän ulkopuolella olevia aikuisia liikkumaan?
- Mitkä ovat tavoitettavuuden ja motivoinnin ongelmat? Vai onko niitä?
- Järjestääkö organisaationne mahdollisuuksia liikuntaan työelämän ulkopuolella oleville aikuisille? -> Jos järjestää, niin millaista? Jos ei, mitkä koette olevan suurimmat esteet toiminnan järjestämiselle?

3. YHTEISTYÖN MAHDOLLISUUDET JA ONGELMAT

- Onko edustamasi organisaatio tehnyt yhteistyötä toisen tahon kanssa? Esimerkiksi kohderyhmän tavoittamisessa, palvelujen tuottamisessa tai palveluihin ohjaamisessa?
- Minkälaisia kokemuksia teillä on yhteistyön sujuvuudesta? Onnistumiset ja ongelmat?
- Minkälaista yhteistyötä toivoisitte olevan tulevaisuudessa? Niin kaupungin kuin järjestösektorin toimijoiden kanssa?

Lopuksi vapaa sana aiheesta ja yleisiä mietteitä haastattelutilanteesta.

LIITE 2. HAASTATTELUKUTSU

HAASTATTELUKUTSU

Teen Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan Pro Gradu -tutkielmaani yhteistyössä Jyväskylän kaupungin liikuntapalveluiden kanssa. **Aikomukseni on tutkia liikuntapalveluita, joita on tarjolla työelämän ulkopuolella oleville työikäisille sekä työkyvyttömille aikuisille Jyväskylässä.** Tutkimustani Jyväskylän yliopistossa ohjaa sosiologian professori Tapio Litmanen ja Jyväskylän kaupungin liikuntapalveluiden yhteyshenkilönä toimii terveyttä ja hyvinvointia edistävien liikuntapalveluiden palveluesimies Kirsi Pelo-Arkko.

Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, kuinka eri tahot tavoittavat työelämän ulkopuolella olevat aikuiset, millaisia liikuntapalveluita heille on tarjolla sekä kuinka kohderyhmää voisi motivoida liikunnan pariin. Tämän lisäksi kiinnitän tutkimuksessani huomioita siihen, millainen on liikuntapalveluiden palveluketju kunnan ja paikallisten järjestötoimijoiden välillä. Päämääränä on luoda kattava kuvaus työelämän ulkopuolella oleville aikuisille tarjolla olevien liikuntapalveluiden tilasta sekä löytää ratkaisuja mahdollisiin ongelma-kohtiin.

Haastattelun **teemat** ovat seuraavat:

- Haastateltavan taustat ja edustama organisaatio: millaista toimintaa organisaatiosi järjestää?
- Työelämän ulkopuolella olevien aikuisten tavoitettavuus
- Työelämän ulkopuolella olevien aikuisten motivointi liikunnan pariin
- Yhteistyö: onko edustamasi organisaatio tehnyt jo yhteistyötä toisen tahon kanssa kohderyhmän tavoittamisessa, motivoimisessa tai palveluiden tuottamisessa?
- Millaisia kokemuksia yhteistyön sujuvuudesta teillä on? Positiivisia ja negatiivisia?

Haluaisin juuri **sinut** osalliseksi tutkimukseen. Olet valikoitunut tutkimukseni haastateltavaksi, sillä sinä työskentelet tutkimukseni kohderyhmän parissa joko liikunnan, työttömyyden tai työttömyyttä aiheuttavan sairauden kautta. Haastattelut toteutetaan ryhmähaastatteluina, jotka kestävät noin kaksi tuntia. Haastattelut äänitetään analyysia varten ja nauhoitteet tuhoetaan tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Tutkimuksessa ei tuoda esille tai identifioida tarkemmin haastatteluihin osallistuneiden henkilöllisyyttä tai tarkempien kommenttien antajia.

Haastattelun ajankohta on **keskiviikko 5.4.2017 kello 13.30-16.00** ja paikkana toimii kaupungin uimahalli Aalto Alvarin takkahuone (Pitkäkatu 2, 40700 Jyväskylä). Paikan päällä on kahvitarjoilu. Ilmoitathan osallistumisestasi mahdollisimman pian ja jos olet estynyt pääsemästä haastatteluun, voit ehdottaa myös toista osallistujaa organisaatiostasi. Osallistumalla ja jakamalla omat arvokkaat kokemuksesi, olet mukana vaikuttamassa työelämän ulkopuolella olevien aikuisten liikuntamahdollisuuksien parantamiseen. Kiitos jo etukäteen!